

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra Geografie

Bc. Petr JANÝŠKA

**HORSKÉ CHATY VE VYBRANÉ ČÁSTI
MORAVSKOSLEZSKÝCH BESKYD**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Peter Mackovčin, Ph. D.

Olomouc 2021

Bibliografický záznam:

- Autor (osobní číslo):** Bc. Petr Janýška (R190147)
- Studijní obor:** Regionální geografie
- Název práce:** Horské chaty ve vybrané části Moravskoslezských Beskyd
- Title of thesis:** Mountain huts in the selected part of Moravskoslezské Beskydy Mts.
- Vedoucí práce:** Mgr. Peter Mackovčín, Ph.D.
- Rozsah práce:** 100 stran, 2 volné přílohy
- Abstrakt:** Tématem diplomové práce je sestavení vývoje horských chat na území Moravskoslezských Beskyd za vybraná časová období. V úvodní části je popsána motivace výběru daného tématu. Cílem práce je sestavení dynamiky vývoje horských chat na území Moravskoslezských Beskyd. Metodická část popisuje, jakým způsobem byla data sesbírána a zpracovávána. Rovněž je zde popsáno rozdělení do časových etap a typologie chat. V následující kapitole je vylíčena typologie podle doby vzniku, účelu využívání, vlastnické struktury a nadmořské výšky. Z rešerše literatury a dalších dobových dokumentů je popsána dynamika vývoje budování a rozmístění horských chat na vymezeném území. Následuje kapitola o dostupnosti jednotlivých horských chat. Na závěr jsou interpretovány dosažené výsledky. Součástí výstupů práce je mapa rozmístění chat a jejich časová a cestní dostupnost.
- Klíčová slova:** Moravskoslezské Beskydy, horské chaty, turistické spolky, turistika
- Abstract:** The topic of this diploma thesis is compilation of the development of mountain chalets in the region of the

Moravskoslezské Beskydy Mountains during selected time periods. The introduction describes the motivation for selecting the specific topic. The goal of this work is to compile the dynamics of development of mountain chalets in the region of the Moravskoslezské Beskydy Mts. The methodological section describes the method by which data was collected and processed. It also describes classification into time periods, the typology of chalets and the accessibility of mountain structures. The following chapter explains chalet typology by time of origin, purpose of use, ownership structure and altitude. Research of literature and other period documents is the basis for a description of the dynamics of development of the construction and distribution of mountain chalets throughout the defined area. This is followed by a chapter about the accessibility of individual mountain chalets. The achieved results are interpreted in the conclusion. The outputs of this work include a map of distribution of the chalets and their accessibility from the aspect of time and road access.

Key words:

Moravskoslezské Beskydy Mts., mountain huts, tourist clubs, hiking

Prohlašuji tímto, že jsem zadanou diplomovou práci vypracoval samostatně pod vedením Mgr. Petera Mackovčina, Ph.D. a uvedl v seznamu literatury veškerou použitou literaturu a další zdroje.

V Olomouci, 29. dubna 2021

.....

podpis autora

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Peteru Mackovčínovi, Ph.D. za ochotu, vstřícnost, cenné rady, odbornou pomoc a vedení mé diplomové práce. Dále bych chtěl také poděkovat Mgr. Petru Šimáčkovi, Ph.D. za poskytnutí turistické vrstvy Moravskoslezských Beskyd. Velké poděkování patří také mé rodině a přítelkyni, kteří mě ve studiu podporovali.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Bc. Petr JANÝŠKA
Osobní číslo: R190147
Studijní program: N1301 Geografie
Studijní obor: Regionální geografie
Téma práce: Horské chaty ve vybrané části Moravskoslezských Beskyd
Zadávající katedra: Katedra geografie

Zásady pro vypracování

Cílem práce je sestavit vývoj horských chat ve zvolené části Moravskoslezských Beskyd. Z rešerše literatury a dalších dobových dokumentů sestavit dynamiku vývoje v budování a rozmístění horských chat. Bude provedena jejich typizace podle doby vzniku, přeměny, účelu využívání, návaznosti na turistické trasy apod. Porovnání současného stavu a zvolených vývojových etap.

Součástí výstupů bude mapa rozmístění chat a jejich dostupnost.

Rozsah pracovní zprávy: 20 000 – 24 000 slov
Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Forma zpracování diplomové práce: tištěná

Seznam doporučené literatury:

- Demek J. a kol. ed. 2014. Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny. Mendlova univerzita v Brně, ISBN 978-80-7509-113-0, 610 s.
Juřák P. (2017) Beskydy. Ve stínu Lysé Hory. Vydala Regia, ISBN 978-80-87866-33-7, 216 s.
Kolektiv, 2008. Naučné stezky Moravskoslezského kraje. Vydal Krajský úřad MSK, Agentura API, s.r.o. 59 s.
Polášková J, Polášek J. (2009). Historie beskydské turistiky. Vydal Šmíra print, ISBN 978-80-904336-8-7, 253 s.
Sobotka R. (2017) Mizející Beskydy. Nakladatel Víkend, ISBN 978-80-7433-192-3, 208 s.
Sobotka R. (2018) Tajemné Beskydy. Nakladatel Víkend, ISBN 978-80-7433-216-6, 208 s.
Šírová-Motyčková K., Šír J., 2010. Průvodce naučnými stezkami České republiky. Agentura Rubico s.r.o., ISBN 97880073461072, 192 s Záleský, J.: Terénní výuka. Geografické rozhledy, 2009, č. 2
Wawreczka H. 2020. Beskydy v proměnách času. iISBN 97880-90507951, 120 s.
Weismannová H., 2005. Chráněná území ČR – Svazek X. Ostravsko. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, EkoCentrum Brno, ISBN 80-86064-67-0, 456 s.

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Peter Mackovčín, Ph.D.
Katedra geografie

Datum zadání diplomové práce: 30. ledna 2020
Termín odevzdání diplomové práce: 10. dubna 2021

L.S.

doc. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.
děkan

prof. RNDr. Marián Halás, Ph.D.
vedoucí katedry

Obsah

1	Úvod.....	10
2	Cíle práce.....	11
3	Metody práce.....	12
3.1	Data a dokumenty.....	12
3.2	Tvorba datových sad v prostředí ArcGIS.....	13
3.3	Tvorba cestní a časové dostupnosti.....	18
3.4	Časové etapy.....	26
3.5	Typologie chat.....	26
3.5.1	Typologie podle vlastnické struktury.....	26
3.5.2	Typologie podle nadmořské výšky.....	27
3.5.3	Typologie podle účelu využívání.....	27
3.5.4	Typologie podle doby vzniku.....	27
3.6	Dostupnost chat.....	28
4	Turistika na území Moravskoslezských Beskyd.....	29
4.1	Vymezené území.....	30
4.2	Pohorská jednota Radhošť.....	33
4.3	Klub českých turistů, Klub československých turistů.....	36
4.4	Beskidenverein.....	39
5	Typologie chat.....	43
5.1	Typologie chat podle vlastnické struktury.....	43
5.2	Typologie chat podle nadmořské výšky.....	46
5.3	Typologie chat podle účelu využívání.....	50
5.4	Typologie chat podle doby vzniku.....	51
6	Horské chaty v Moravskoslezských Beskydech a jejich vývoj.....	53
6.1	Budování horských chat před rokem 1918.....	53
6.2	Budování horských chat mezi lety 1919–1945.....	58
6.3	Budování horských chat mezi lety 1946–1989.....	69
6.4	Budování horských chat od roku 1990 po současnost.....	76
6.5	Dostupnost horských chat.....	84
7	Závěr.....	88
	Summary.....	90
	Použitá literatura a zdroje.....	92
	Tištěné zdroje:.....	92
	Internetové zdroje:.....	94

Seznam příloh.....	95
Vázané přílohy:	95
Volné přílohy na CD:	95

1 Úvod

Zájem o turistiku v posledních letech na území České republiky poměrně výrazně vzrostl. Ať už se jedná o turistiku za účelem sportovních výkonů, udržování se v dobré kondici, anebo je záměrem výletů do přírody a zejména do hor pobyt na čerstvém vzduchu, relaxace, odpočinek, útěk ze stereotypu měst či pouhé kochání se přírodou. Obliba turistiky výrazně vzrostla během posledního roku, kdy vlivem pandemické situace kvůli celosvětovému výskytu nemoci covid-19 sama vláda České republiky nabádala obyvatele – zejména v letních měsících – k výletům do přírody, jelikož kvůli početné řadě restrikcí bylo spoustu jindy dostupných aktivit zatrhnuto.

Právě z tohoto důvodu zvyšujícího se zájmu o turistiku bylo v diplomové práci zvoleno téma horských chat. Motivací bylo poznání historie turistiky v blízkém okolí svého bydliště a samozřejmě rovněž i nové poznatky o historii vývoje v budování horských chat právě na tomto území. Prakticky celý svůj dosavadní život jsem strávil v okrese Nový Jičín, a tak výběr území padl logicky na nejbližší pohoří – Moravskoslezské Beskydy.

Oblast Moravskoslezských Beskyd nabízí velký turistický potenciál, jelikož svou polohou se nachází relativně blízko třetímu nejlidnatějšímu městu České republiky – Ostravě. Velmi dobrá dostupnost do tohoto pohoří je také z Frýdku-Místku, Třince, Kopřivnice, Frenštátu pod Radhoštěm a Rožnova pod Radhoštěm.

Práce se zabývá také dostupností jednotlivých turistických chat a horských oblastí. Pro tento účel jsou součástí práce sestrojeny mapy časové a cestní dostupnosti horských objektů, které mohou být využity obcemi, vlastníky objektů či široké veřejností.

2 Cíle práce

Práce o tématu horských chat v Moravskoslezských Beskydech si klade za cíl vytvořit představu o vývoji v budování horských chat na tomto vymezeném území. K tomuto účelu je nutná rešerše literatury a dalších dobových dokumentů, které pomohou s vytvořením vývoje budování horských objektů. Vývoj budování a rozmístění horských chat je rozdělen na čtyři časové etapy. Proběhla také typizace horských chat, a to podle doby vzniku, podle účelu využívání, podle vlastnické struktury a typologie podle nadmořské výšky.

Práce si rovněž klade za cíl vytvoření časové a cestní dostupnosti horských chat při použití individuální osobní, hromadné autobusové i vlakové dopravy, a to z nejbližšího parkoviště, autobusové či železniční zastávky. Aby měla tato časová a cestní dostupnost nějaký smysl, je provedena pouze pro současný stav horských chat, jež jsou stále v provozu a nevztahuje se tak ke všem časovým etapám. Tyto výstupy mohou být využity obcemi při územním plánování. Majitelé horských objektů je mohou využít jako podklad pro tvorbu propagačních materiálů. Dále mohou být využity také širokou veřejností, kdy tyto mapy dostupnosti jednotlivých horských zařízení poslouží při plánování výletů.

3 Metody práce

V této kapitole je popsán metodický postup práce. Historická metoda, na jejímž základě byly získány mapy pro interpretaci prostorového rozmístění chat, popř. dalších charakteristik. Je zde vysvětleno, s jakými daty bylo pracováno, jaké mapy byly použity. Kartografická metoda a práce s geografickými informačními systémy GIS v softwaru ArcGIS for Desktop, např. síťová analýza. Dále je popsán postup tvorby map vyjadřující cestní a časovou dostupnost horských chat z výchozích bodů. Poté je vysvětleno, z jakého důvodu byly zvoleny právě takové časové osy, s kterými je pracováno. Nakonec je rozepsána typologie horských chat.

3.1 Data a dokumenty

Studiem materiálů v archivech a mapových sbírkách se podařilo zajistit rastrové mapové podklady. K analýzám vývoje dynamiky horských chat bylo také nutné získat turistické mapy Moravskoslezských Beskyd, a to jak ty aktuální, tak historické. Dále bylo potřeba získat historické turistické mapy Moravskoslezských Beskyd. Z vědecké knihovny v Olomouci byly pořízeny tři turistické mapy z let 1931, 1959 a 1983. Konkrétně to jsou Moravskoslezské Beskydy, Hory Vsácké a Javorníky (sign. 978.095) z roku 1931. Beskydy [kartografický dokument] z roku 1959 a Beskydy [kartografický dokument]: soubor turistických map (sign. 511.694/2. vydání) z roku 1983. Posledním potřebným dokumentem byla mapa Moravskoslezských Beskyd z roku 1998 z edice Klubu českých turistů.

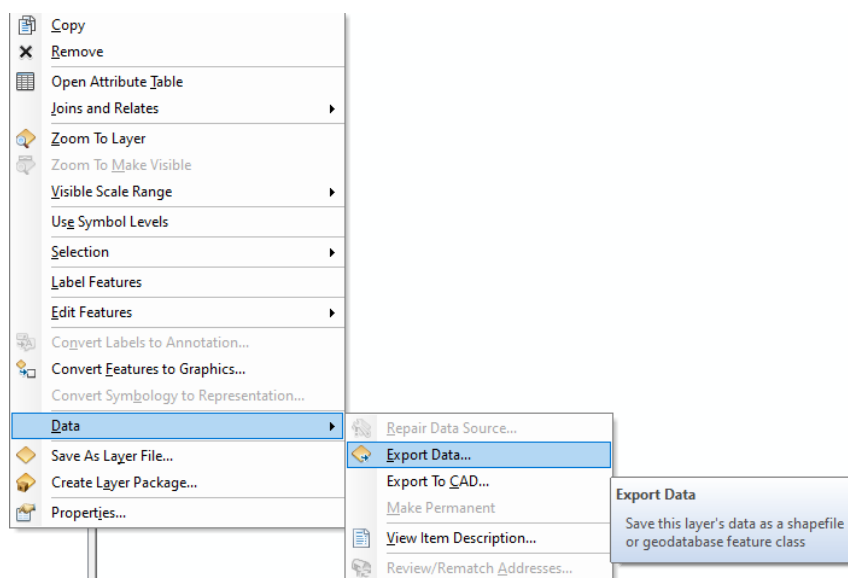
V první fázi bylo nutné získat potřebná data. Těmi byly zejména polygonová vrstva vybraného území, liniové vrstvy turistických tras, bodová vrstva horských chat, bodová vrstva pro osobní a hromadnou dopravu, a to jak pro autobusovou, tak železniční. Dále byla pro interpretaci dat získána vrstva DMR 5 (digitální model reliéfu 5. generace) a z ní vytvořena vrstva expozice ke světovým stranám. Tyto dvě rastrové vrstvy byly vhodné pro doplnění informací o horských chatách v atributové tabulce.

Zdrojem dat byla mj. digitální vektorová geografická databáze České republiky ArcČR@500 od společnosti ARCDATA PRAHA s. r. o., která je volně dostupná na firemních webových stránkách. Z této databáze byla získána polygonová vrstva chráněných území, i když je dostupná na stránkách AOPK ČR v digitálním registru ochrany přírody (DRUSOPu). Dále byla z této databáze získána vrstva digitálního modelu reliéfu 5. generace (DMR 5) a také vrstva stínovaného reliéfu. Z Geoportálu ČUZK byla použita WMS vrstva Základní mapy České republiky. Ta posloužila pro potřeby georeferencování.

3.2 Tvorba datových sad v prostředí ArcGIS

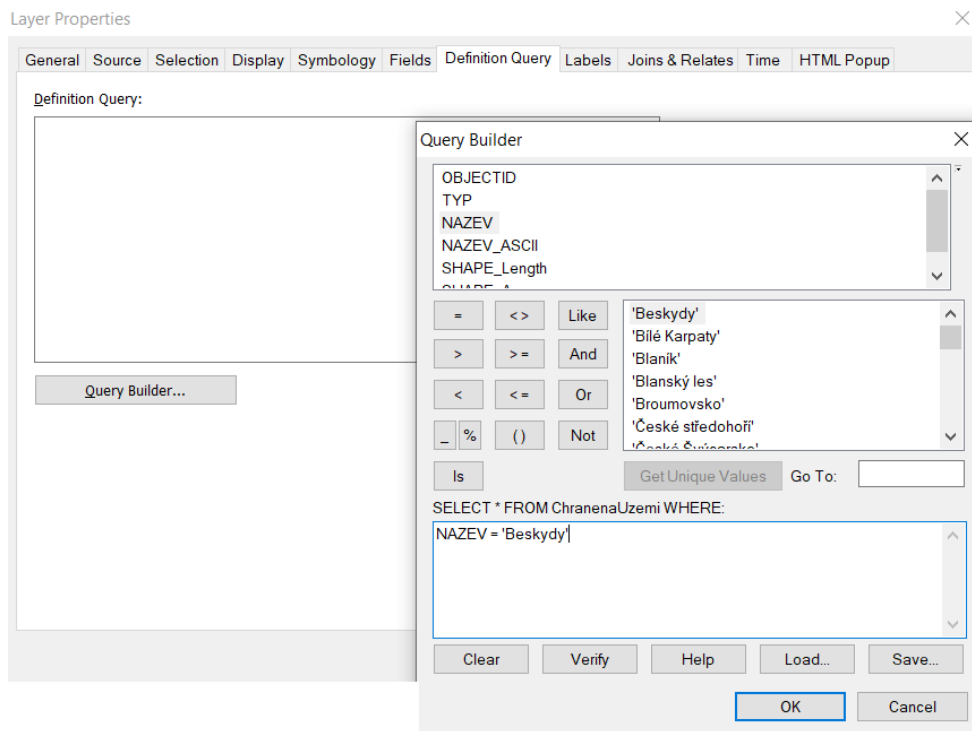
Jako základ pro shromažďování a interpretace vznikla polygonová vrstva zájmového území. Pro tvorbu mapových výstupů bylo nutné vytvořit bodovou vrstvu horských chat, bodovou vrstvu pro osobní a hromadnou dopravu (železniční i autobusovou) a vrstvu expozice ke světovým stranám.

Pro vrstvu zájmového území, tedy Moravskoslezských Beskyd byla využita již výše zmíněná vrstva Chráněných území z digitální geografické databáze ArcČR@500. Ta byla pomocí ikony *Add data* nahrána do programu ArcMap. Poté byla vrstva exportována zvlášť, a to pravým kliknutím tlačítka myši na položku *Data* a poté na položku *Export Data*. Vrstvě byla určena cesta, kam se má uložit a vrstva byla po kliknutí na tlačítko OK exportována.

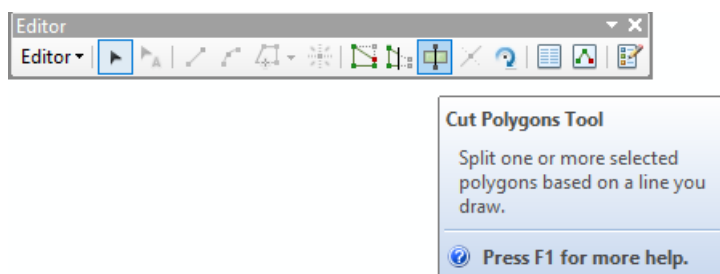
Obr. 1: ArcMap – export vrstvy

Poté byla opět nahrána do programu. Dvojitým kliknutím na tuto vyexportovanou vrstvu v *Table of Contents* se zobrazily vlastnosti vrstvy. V záložce *Definition Query* se po kliknutí na *Query Builder* pod rámečkem zobrazilo okno *Query Builderu*. Do spodního rámečku `SELECT * FROM ChranenaUzemi WHERE` bylo vepsáno `NAZEV = 'Beskydy'`. Druhou možností je dvojklik na `NAZEV`, poté kliknout na *Get Unique Values*, čímž se v rámečku nad tímto tlačítkem zobrazí položky z tohoto pole. Kliknout nebo vepsat rovnítko (=) a následně v rámečku vybrat požadovanou položku, kterou jsou Beskydy. Poté stačí kliknout na tlačítko *OK* a poté ve vlastnostech vrstvy kliknout opět na *OK*. Tímto krokem bylo zobrazeno z celé vrstvy pouze pole Beskydy.

Obr. 2: ArcMap – Definition Query a Query Builder

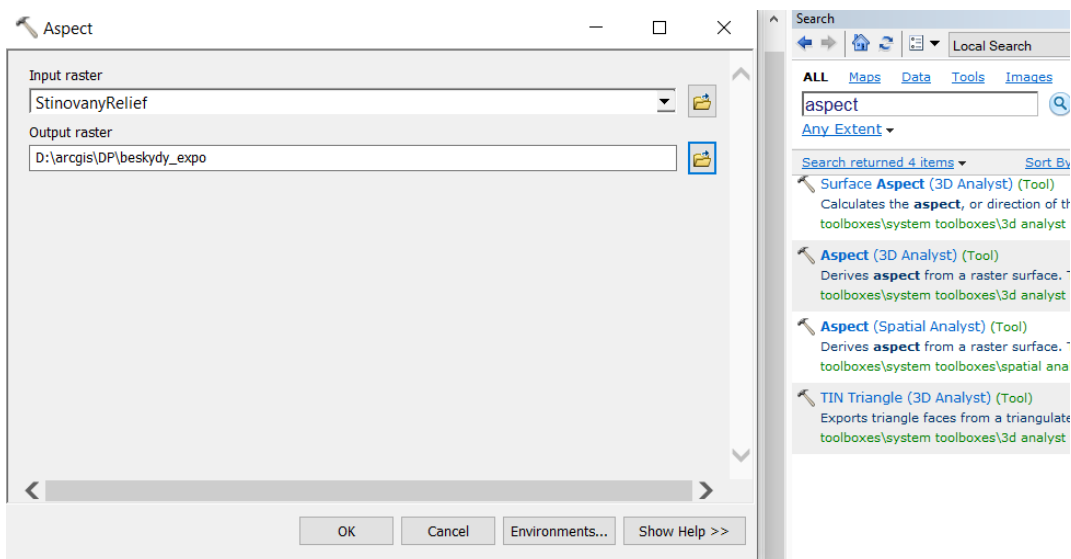
Pak bylo pravým kliknutím myši na vrstvu chráněných území kliknuto na *Edit features* a následně na *Start Editing*. Po zobrazení lišty *Editor* byla použita funkce *Cut Polygons Tool*, pomocí které byla polygonová vrstva Beskyd ořezána podle potřeb zájmového území. Území bylo tedy rozděleno na dva samostatné polygony. Jeden žádaný, který odpovídá území Moravskoslezských Beskyd a druhý, který se skládá ze zbylého území, jež k práci není potřeba. Po kliknutí na polygon, který není třeba, bylo zmáčknuto tlačítko *Delete* a polygon byl vymazán. Jediný polygon, který zůstal, je polygon zájmového území, tedy Moravskoslezských Beskyd. Po tomto kroku bylo kliknuto na liště *Editor* na položku *Save Edits* a poté na položku *Stop Editing*.

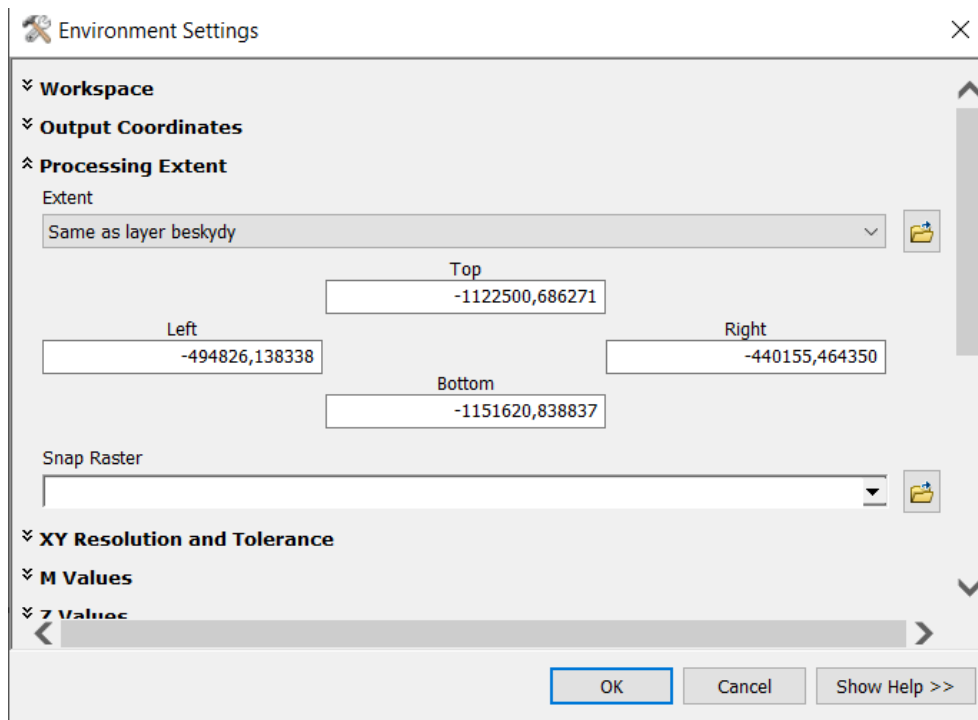
Obr. 3: ArcMap – lišta Editor a ikona nástroje Cut Polygons Tool

Vrstva expozice ke světovým stranám vznikne pomocí rastrové vrstvy stínovaného reliéfu, kterou lze získat z již zmíněné digitální geografické databáze ArcČR@500. Vrstva stínovaného

reliéfu byla nahrána do programu ArcMap. Potřebná vrstva expozice ke světovým stranám se aktivuje pomocí nástroje *Aspect*. Ten se nachází v *ArcToolbox* → *Spatial Analyst Tools* → *Surface* → *Aspect*. Nebo jej lze jednoduše vyhledat v *Search* (otevře se zkratkou CTRL+F), kde se do kolonky napíše *Aspect* a dá vyhledat. Vstupní vrstvou nástroje *Aspect* je již zmíněný stínovaný reliéf, výstupem vrstvy je pak expozice ke světovým stranám. Výstupem je pak rastrová vrstva vykreslena pomocí osmi barev, kdy každá barva vyjadřuje expozici ke světové straně (sever, jih, východ, západ, severovýchod, severozápad, jihovýchod, jihozápad). Výsledná vrstva lze ořezat podle již vymezené vrstvy zájmového území. Kliknutím na *Environments* se zobrazí okno *Environment Settings*. Po otevření okna *Processing Extent* a *Extent* se vyroluje nabídka vrstev. Zde se zvolí vrstva, kde je vybráno *Same as layer beskydy*, což je právě vrstva zájmového území. Výsledná vrstva expozice ke světovým stranám bude využita k doplňování údajů do atributové tabulky bodové vrstvy horských chat.

Obr. 4: ArcMap – vyhledání nástroje Aspect

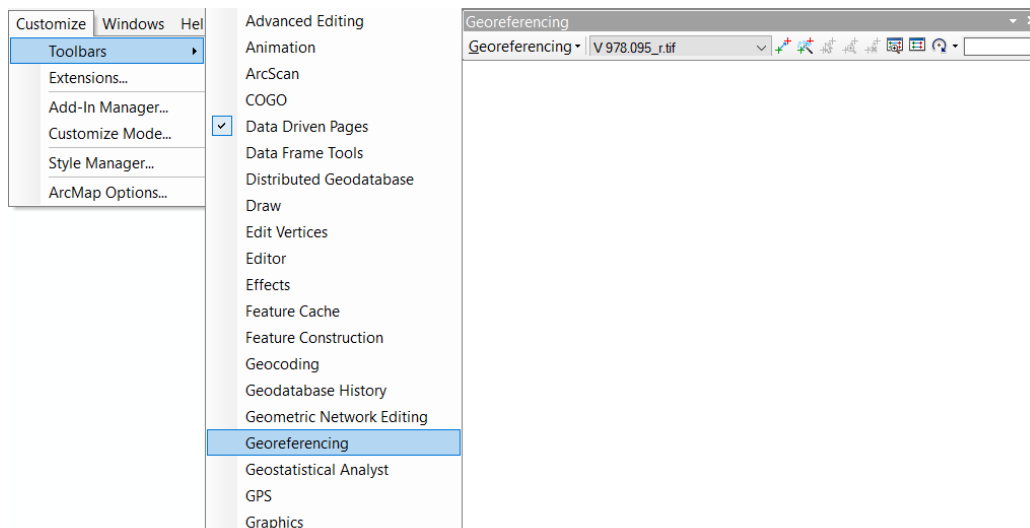

Obr. 5: ArcMap – Environment Settings

Bodové vrstvy individuální osobní a hromadné dopravy byly vytvořeny pomocí mapového serveru mapy.cz. Vektorová vrstva horských chat byla vytvořena pomocí mapového serveru mapy.cz a jednak pomocí publikací Historie beskydské turistiky (Polášková a Polášek, 2009) a *Beskydské Gruně za Olzou a Vislou = Beskidzkie gronie za Olzą i Wisłą* (Cichá, 2011). Tato vrstva odpovídá současnému rozložení horských chat v Moravskoslezských Beskydech. Nejsou v ní tedy zahrnuty horské chaty, jež ukončily svůj provoz nebo zanikly. Postup tvorby bodových vrstev v prostředí ArcMap je detailně popsán v publikaci Úvod do ArcGIS 10 (Geletič a kol., 2013) v kapitole 3.4.

Pro tvorbu liniových vrstev turistických tras bylo zapotřebí převést získané turistické mapy z let 1931, 1959, 1983 a 1998 do digitální podoby jejich naskenování. Zde je popsán postup tvorby jedné liniové vrstvy turistických tras. Naskenovaná mapa z vybraného roku byla nahrána do programu ArcMap. Po nahrání vrstvy se zobrazilo okno ohledně dotazu na tvorbu tzv. pyramid. Tvorba pyramid zrychluje načítání rastru, jelikož nevykresluje celý rastr, ale jen jeho přibližnou část. Proto bylo kliknuto na tlačítko *Yes*. Jelikož naskenovaná mapa nemá přiřazený žádný souřadnicový systém – na což upozornilo další okno – zobrazí se na nulových souřadnicích. Proto je nutné ji georeferencovat pomocí nástroje *Georeferencing*. Ten se nachází v horní liště *Customize* → *Toolbars* → *Georeferencing*. Na zobrazené liště *Georeferencing* jsou dva rolovací panely. Prvním z nich je *Georeferencing* – ta nabízí různé typy transformací. Ve

druhém panelu jsou pak na výběr rastrové vrstvy pro georeferencování. Zde byla vybrána požadovaná vrstva. Pro georeferencování mapy je však potřebná podkladová vrstva, ke které je nutné naskenovanou mapu přichytit. Jako podkladová vrstva posloužila Základní mapa České republiky z geoportálu ČUZK. Nyní došlo ke georeferencování naskenované mapy pomocí tzv. vlíčovacích bodů. Pro tento účel slouží nástroj *Add Control Points* na liště *Georeferencing*. Pro georeferencování je nutné určit alespoň čtyři vlíčovací body. Ty by měly být po co největší ploše rastru, např. sever, jih, východ, západ nebo do všech čtyř rohů. Aby došlo k co nejpřesnějšímu přichycení na mapu, se musí vlíčovací body uložit na snadno identifikovatelná místa (např. soutok řek, křižovatka, roh budovy). Po uložení všech bodů bylo kliknuto na rolovací panel *Georeferencing* a *Update Georeferencing*. Tímto krokem došlo k uložení souřadnic rohů rastru do samostatného souboru na disku. Ten se jmenuje stejně jako rastr, jen má jinou koncovku.

Obr. 6: ArcMap – Georeferencing

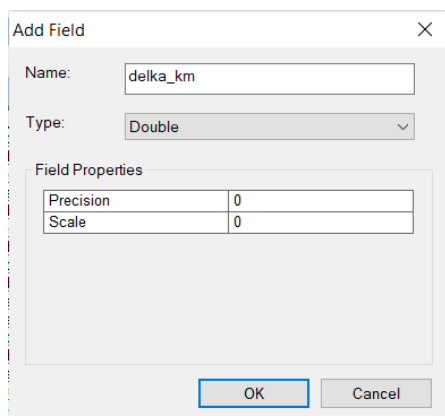
Mapa byla tedy georeferencována a poté ji bylo nutné vektorizovat. Pro potřeby vektorizace byla použita liniová turistická vrstva turistických tras Moravskoslezských Beskyd získaná od vedoucího oddělení humánní geografie katedry geografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Mgr. Petra Šimáčka, Ph.D. Získání této vrstvy výrazně vektorizaci ulehčilo. Tato vrstva byla už jen upravována pomocí nástroje *Editor* tak, aby odpovídala turistickým mapám z předchozích let. Pokud by však tato vrstva nebyla k dispozici, bylo by zapotřebí vytvořit novou vektorovou liniovou vrstvu a přiřadit ji souřadnicový systém (v tomto případě S-JTSK Krovak EastNorth) podle podkladové vrstvy, k níž byla mapa georeferencována. Jakmile by byla vrstva nahrána do programu, pravým kliknutím tlačítka

myši bylo zvoleno *Edit Features* a *Start Editing*. Objevila by se následně lišta *Editoru*. Kliknutím na první ikonu zprava *Create Features* by se zobrazil na pravé straně rámeček. Zde by bylo zakliknuto *Line*. V této fázi by došlo k samotné vektorizaci vrstvy turistických tras jednoduchým klikáním kurzorem na turistické trasy vyznačené na georeferencované mapě. Takto by bylo postupováno u všech potřebných map. Tyto vrstvy nakonec nefigurují při výstupech, jelikož při georeferencování došlo k mírným posunům map. Posuny mohou být dány rozdílným měřítkem map. Rovněž není z map úplně zřejmé, zda trasy měnily v určitém úseku svůj průběh, nebo jde pouze o nepřesné zakreslení linie do mapy. Proto nebylo přesně možné identifikovat změny turistické sítě v jednotlivých letech.

Postup tvorby bodové vrstvy osobní dopravy byl proveden podobným způsobem. Byla vytvořena bodová vrstva se souřadnicovým systémem S-JTSK Krovak EastNorth. Na mapovém portálu mapy.cz byla vyhledávána parkoviště, jež se nachází nejbližší turistickým chatám. Vyhledaná parkoviště pak byla zanesena do programu ArcMap. S přesnou lokalizací pomohla nahraná ortofoto mapa z Geoportálu ČUZK. Stejným způsobem došlo k vytvoření bodových vrstev pro železniční a autobusovou dopravu, kde body tvořily vlakové zastávky a nádraží, respektive autobusové zastávky a nádraží.

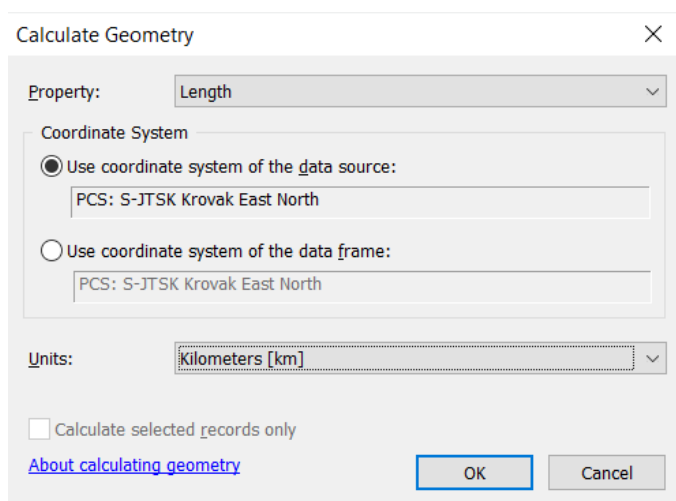
3.3 Tvorba cestní a časové dostupnosti

V první řadě bylo třeba doplnit atributovou tabulku vrstvy turistických tras. Ta byla doplněna o parametry délky a času. Pravým kliknutím myši na vrstvu se zobrazila nabídka, ve které byla vybrána položka *Open Attribute Table*, čímž se otevřela atributová tabulka. Kliknutím na ikonu *Table Options* se rozvinula nabídka, ve které bylo zvoleno *Add Field*. Otevřelo se okno pro přidání nového pole do atributové tabulky. Jako první byla přidána délka. Důležitou položkou je typ pole. Zde byl zvolen *Double*, který umožní číselný údaj znázornit pomocí desetinného čísla. V okně se nachází také vlastnosti jako *Precision* a *Scale*. *Precision* vyjadřuje, kolik maximálně znaků bude do pole zaneseno. *Scale* vyjadřuje, kolik znaků je požadováno za desetinnou čárkou. Po zadání všech vlastností bylo kliknuto na OK, čímž se vytvořilo nové pole.

Obr. 7: ArcMap – Add Field

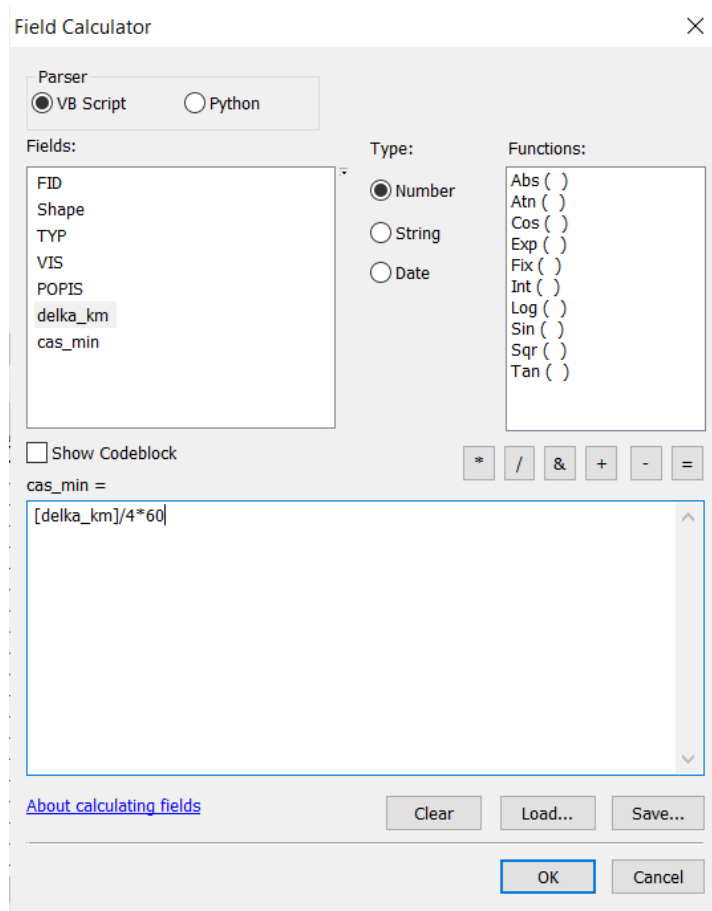
To však zůstalo doposud prázdné, respektive u všech prvků v tabulce svítí 0. Poté bylo třeba určit samotnou délku. Pravým kliknutím na název nově vytvořeného pole se zobrazila nabídka, ve které bylo zvoleno *Calculate Geometry*. Následně se zobrazilo okno, které upozorňuje na skutečnost, že se jedná o kalkulaci mimo editaci. Kliknutím na *Yes* se okno zavřelo a otevřelo se samotné okno s *Calculate Geometry*. Požadavek je délka, proto bylo v *Property* zvoleno *Length*. Jako jednotka byly zvoleny kilometry. Jakmile byly všechny vlastnosti nastaveny, vybralo se tlačítko *OK*, po němž opět vyskočilo upozorňovací okno jako na začátku, tudíž bylo opět kliknuto na tlačítko *Yes*. Atribut délky je tedy v tento moment nastaven.

Obr. 8: ArcMap – Calculate Geometry

Práce postupovaly k vytvoření pole pro atribut čas. Opět bylo zvoleno *Add Field*, došlo k pojmenování pole a zvolení typu, kterým byl i tentokrát *Double*. Po kliknutí *OK* došlo k vytvoření pole. Pravým kliknutím na něj se opět zobrazila nabídka, ve které bylo tentokrát kliknuto na položku *Field Calculator*. Opět se zobrazilo stejné upozorňovací okno jako při

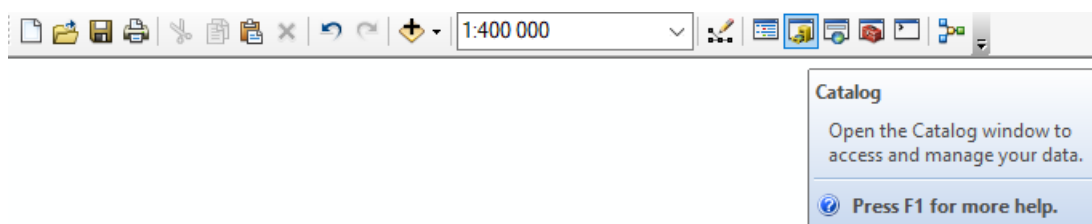
vytváření atributu délky. Po kliknutí na tlačítko *Yes* se zobrazilo samotné okno *Field Calculator*. Nyní bylo třeba nastavit vzorec pro vypočítání času ($t=s/v$). Dvojklikem na atribut délky se tento atribut zobrazí ve spodním rámečku, který slouží pro zadání vzorce pro výpočet pole. Za tento atribut bylo dopsáno lomítko. Průměrná rychlost zdravých dospělých lidí na rovném terénu je 5 km/h. Jelikož výstupy na horské chaty obsahují také svahy různé sklonitosti s převýšením, byla rychlost stanovena na 4 km/h. Rychlost byla ještě vynásobena číslem 60, aby byl výsledek v minutách. Po zadání vzorce bylo kliknuto na tlačítko *OK*, čímž došlo k vypočítání času všech prvků v poli.

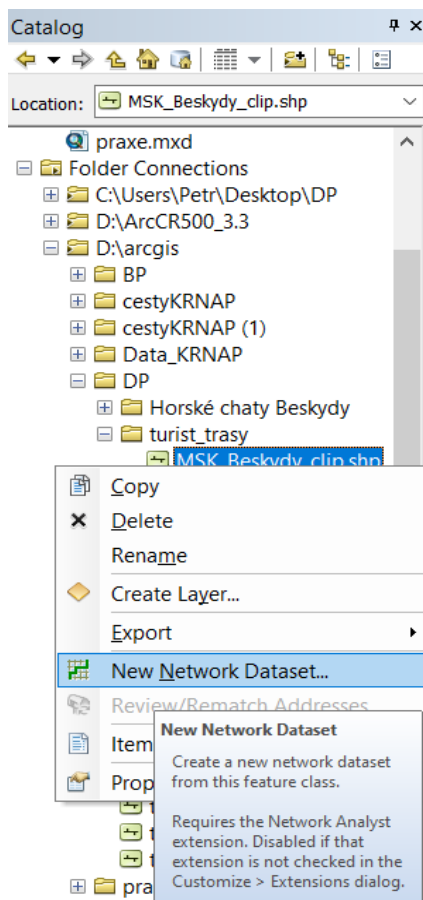
Obr. 9: ArcMap – Field Calculator

Před samotným vytvořením síťové analýzy je třeba upravit liniovou vrstvu tak, aby všechny úseky byly propojeny a nevznikla tedy někde mezera, která by mohla způsobit komplikace při tvorbě analýzy. Jakmile je liniová vrstva turistických tras upravena, je vše připraveno pro vytvoření síťové analýzy. Byl otevřen *Catalog*, ve kterém byla nalezena vrstva turistických tras pro potřeby síťové analýzy. Pravým kliknutím myši na vrstvu se zobrazila nabídka, ve které byla vybrána položka *New Network Dataset*. Zobrazilo se okno *New Network Dataset*. V první řadě byla síť pojmenována a kliknuto na tlačítko *Další*. V další nabídce byl nechán checkbox

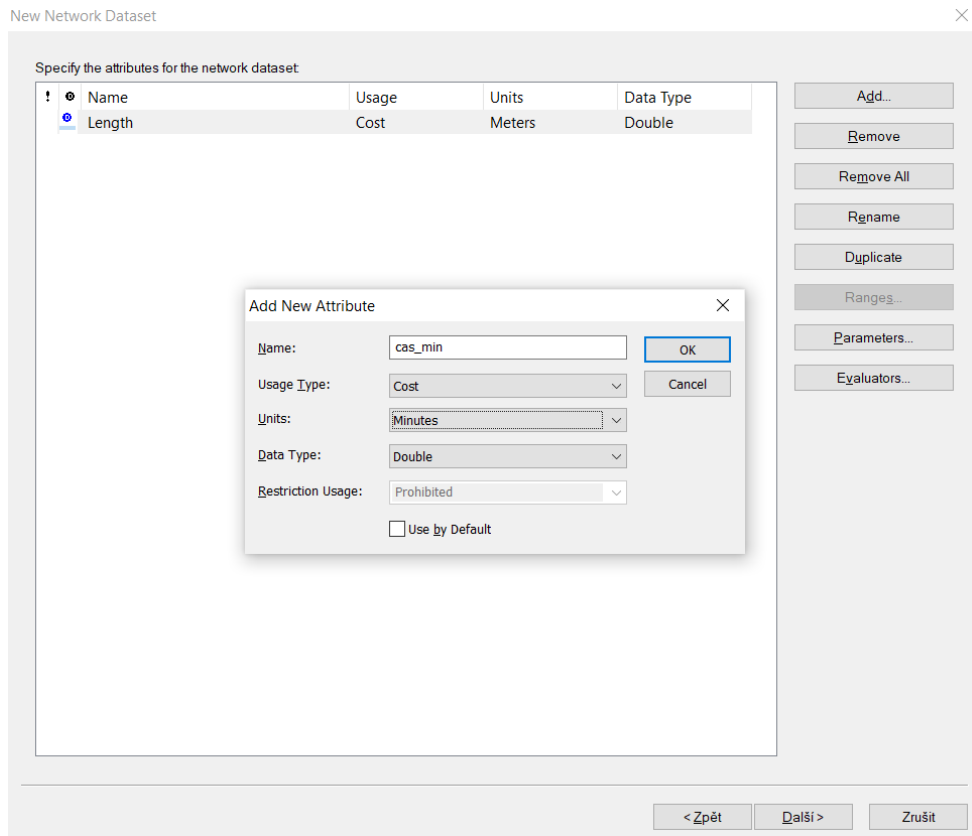
na volbě *Yes* a kliknuto na tlačítko *Další*. V následující nabídce bylo kliknuto opět na *Další*. Stejný postup byl aplikován i na následující nabídce. Jelikož je v další nabídce zapotřebí doplnit do tabulky atribut času, bylo kliknuto na *Add*. Do *Name* byl vepsán přesný název atributu času. *Usage Type* byl ponechán na *Cost*. Za jednotky byly zvoleny minuty (Minutes). *Data type* byl ponechán jako *Double*. Poté bylo kliknuto na tlačítko *OK*. Následně bylo kliknuto na *Další*. V dalším okně bylo vybráno *No* a kliknuto na *Další*. V posledním okně bylo kliknuto na *Finish*. Zobrazil se dotaz, zdali bychom chtěli přidat síť. Po kliknutí na *Ano* se načte další dotaz, zda si přejeme přidat všechny prvky, které se podílely na vzniku sítě. Zde bylo kliknuto na *Ne*, jelikož tyto prvky nejsou pro následující postup třeba.

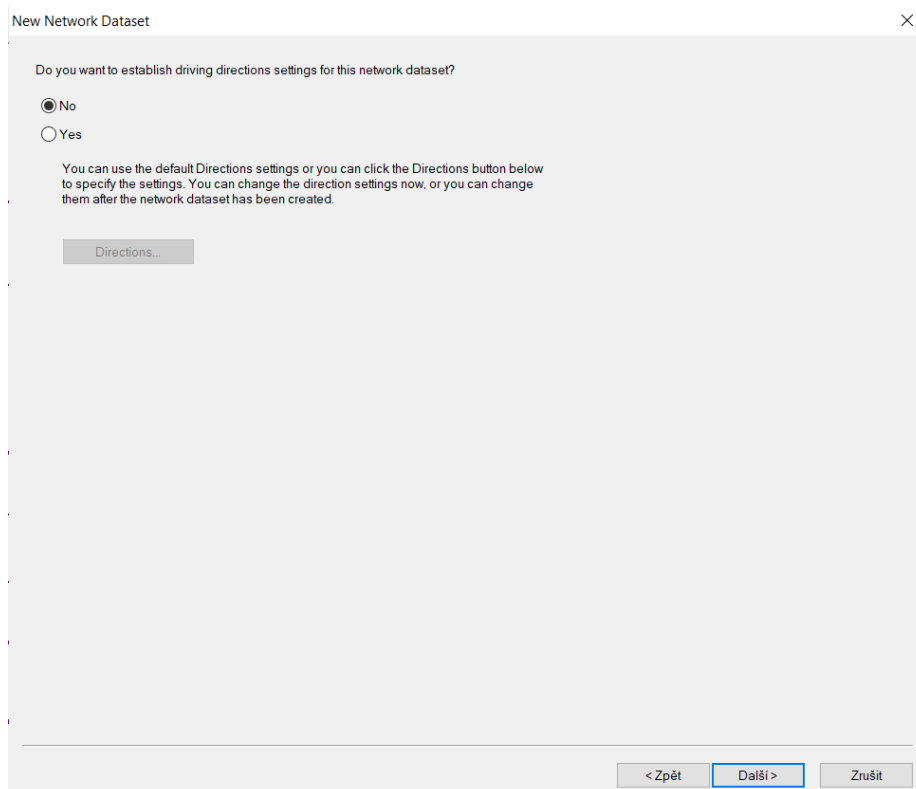
Obr. 10: ArcMap – Ikona Catalogu

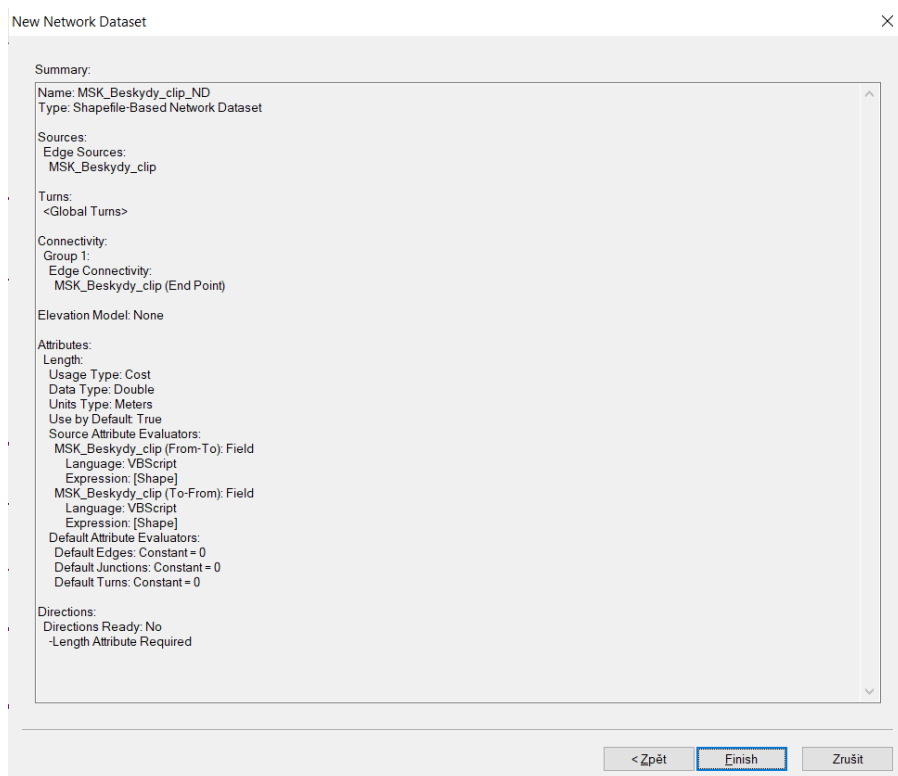
Obr. 11: ArcMap – Catalog, New Network Dataset

Obr. 12: ArcMap – New Network Dataset – přidání atributu času

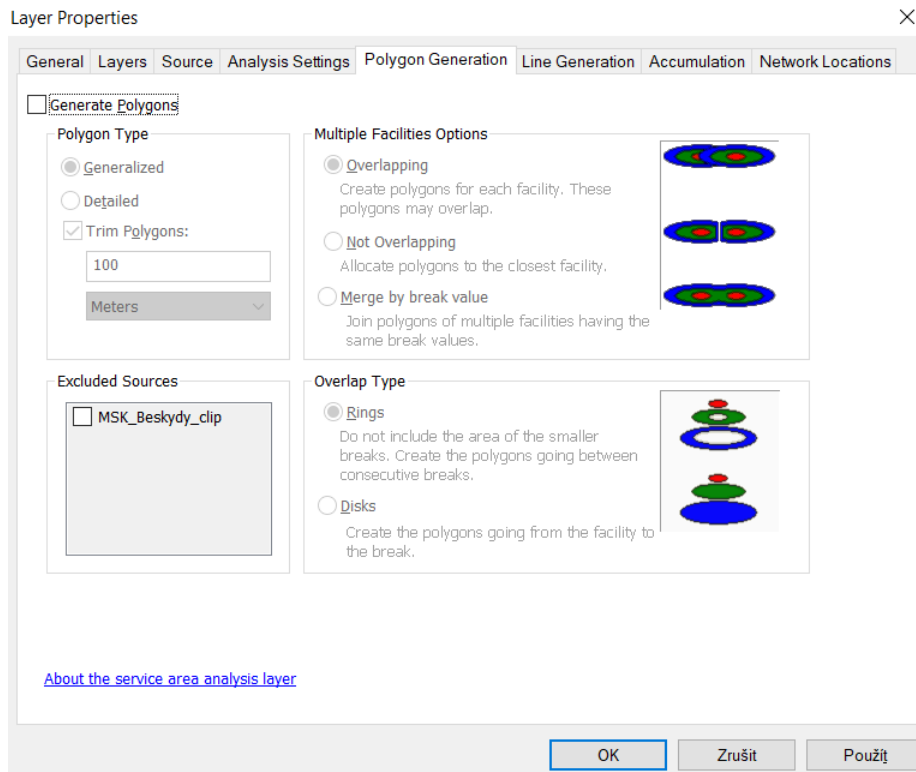
Obr. 13: ArcMap – New Network Dataset – zaškrtnutí checkboxu No

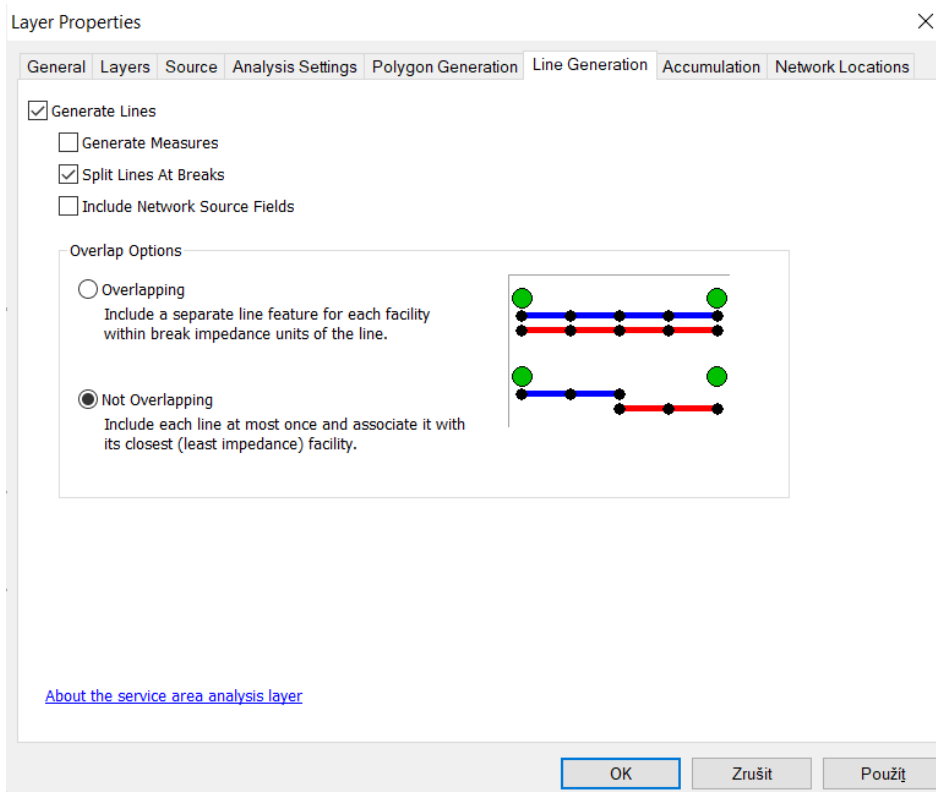
Obr. 14: ArcMap – New Network Dataset – závěrečné okno s tlačítkem Finish

Pro další postup je vhodné využít nástroj *Network Analyst*, který se nachází v *Customize* → *Toolbars* → *Network Analyst*. V něm byla otevřena nabídka *Network Analyst* a kliknuto na *New Service Area*, která se zobrazila v *Table Of Contents*. Na panelu *Network Analyst* bylo kliknuto na první ikonu zleva *Network Analyst Window*. Toto okno se zobrazilo vedle *Table Of Contents*. Pravým kliknutím na *Facilities* byla vybrána nabídka *Load Locations*. V nabídce *Load From* byla vybrána bodová vrstva osobní dopravy. V nabídce *Location Position* lze upravit toleranci. Zde byla tolerance nastavena na 500 metrů a poté následovalo kliknutí na tlačítko *OK*. Pak byly dvojklikem na *Service Area* zobrazeny její vlastnosti. V záložce *Polygon Generation* byl odkliknut checkbox *Generate Polygons*, jelikož požadavkem nejsou polygony, ale linie. V záložce *Line Generation* byly zakliknuty checkboxy *Generate Lines*, *Split Lines At Breaks* a *Not Overlapping*. V záložce *Analysis Settings* byl v nabídce *Impedance* zvolen atribut času, v kolonce *Default Breaks* byly zvoleny hodnoty, pomocí kterých jsou jednotlivé úseky děleny. Po tomto kroku bylo zvoleno tlačítko *OK*. Nic se však nestalo. Proto bylo zapotřebí kliknout na ikonu *Solve* v panelu *Network Analyst*. Nyní stačilo pouze rozkliknout vlastnosti *Lines* v kolonce *Service Area* a v záložce *Symbology* upravit linie podle svých potřeb. Tím je vytvořena časová dostupnost horských chat při použití osobního vozidla. Pro časovou dostupnost z autobusových a vlakových zastávek stačilo kliknout pravým tlačítkem myši na

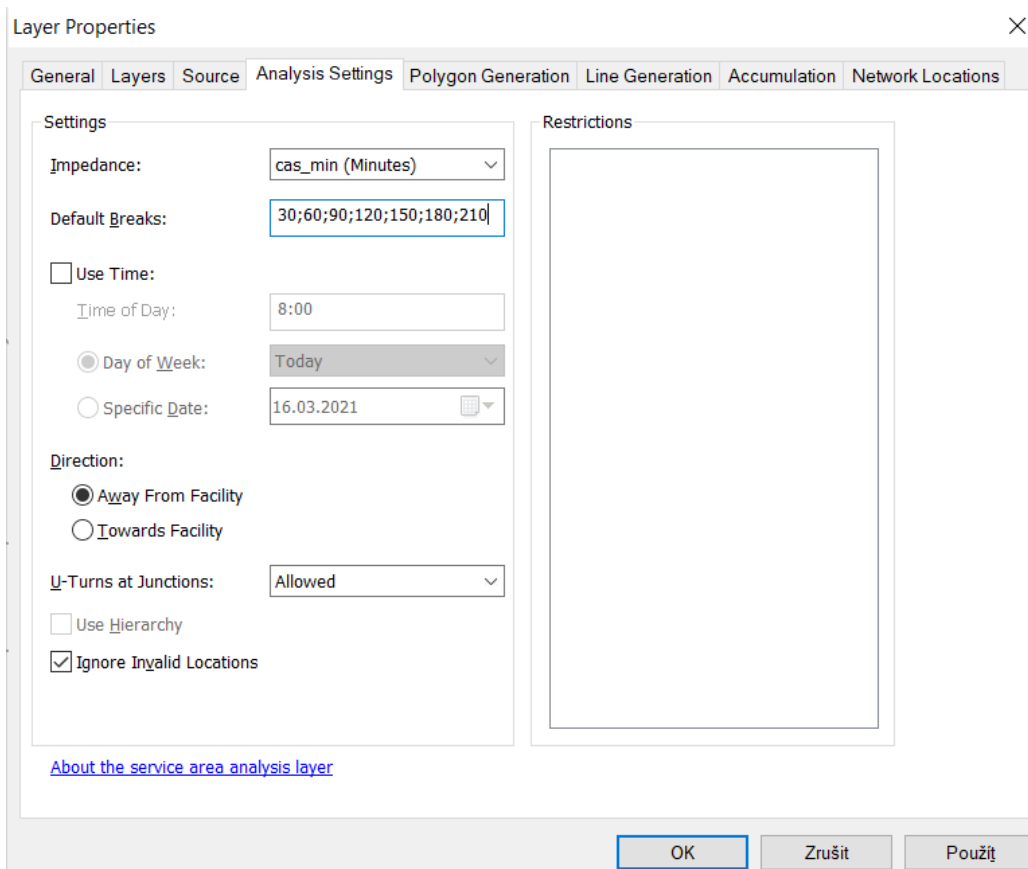
Facilities v *Network Analyst Window* a vybrat položku *Delete All*. Poté kliknout opět pravým tlačítkem myši na *Facilities*, vybrat *Load Locations* a *Load From* bodová vrstva autobusové dopravy. Dále kliknout na tlačítko *OK* a na panelu *Network Analyst* kliknout na ikonu *Solve*. Stejný postup byl aplikován také pro časovou dostupnost horských chat při použití železniční dopravy. Pokud je však požadavkem vytvoření časové a cestní dostupnosti při použití individuální osobní, hromadné autobusové či železniční dopravy najednou, lze všechny tyto tři bodové vrstvy nahrát v *Load Locations*.

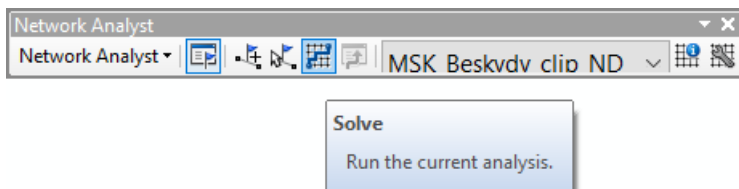
Obr. 15: ArcMap – Service Area – Polygon Generation

Obr. 16: ArcMap – Service Area – Line Generation

Obr. 17: ArcMap – Service Area – Analysis Settings

Obr. 18: ArcMap – Network Analyst – ikona Solve

Tvorba cestní dostupnosti byla provedena jednoduše. Dvojklikem na *Service Area* se zobrazí vlastnosti. Na záložce *Analysis Settings* v položce *Impedance* bylo zvoleno *Length (Meters)*. Pro potřeby dělení úseků podle vzdálenosti byly v *Default Breaks* nastaveny požadované hodnoty. Poté kliknutím na *OK* a opět na ikonu *Solve*. Pak už stačilo pouze upravit linie ve vlastnostech v záložce *Symbology*.

3.4 Časové etapy

Práce byla rozdělena na čtyři časová období. První období je vymezeno od počátku budování horských objektů na tomto území. Zahrnuje vznik spolkové činnosti na území Moravskoslezských Beskyd a trvá až do konce 1. světové války. Druhá časová etapa se zaměřuje na vývoj horských objektů od konce 1. světové války, pozoruje tento vývoj během meziválečného období po vyhlášení Československé republiky a je ohraničena koncem 2. světové války. Třetí časový úsek popisuje situaci horských chat po 2. světové válce a po situaci, kdy došlo ke sjednocení všech tělovýchovných, sportovních a turistických spolků pod jednotnou tělovýchovnou organizaci Sokol, která se zakrátko stala součástí Československého svazu tělesné výchovy (ČSTV). Rovněž jsou v tomto období sledovány změny, které se udály během komunistického režimu v letech 1948–1989. Poslední časová etapa je vymezena od počátku 90. let 20. století až do současnosti.

3.5 Typologie chat

Chaty byly pro interpretaci formou mapových a nemapových grafických prvků rozděleny podle doby vzniku, účelů využívání, vlastnické struktury a nadmořské výšky.

3.5.1 Typologie podle vlastnické struktury

Tato typologie je členěna na dalších šest kategorií. První kategorie je tvořena právníckými osobami, což jsou především soukromí podnikatelé. Horské chaty ve vlastnictví právníckých osob jsou ty objekty, které vystavěl určitý investor a nyní jsou vlastněny soukromým podnikem. Další tři kategorie tvoří nejvýznamnější turistické spolky, které působily nebo dodnes působí na území Moravskoslezských Beskyd. Mohlo by se namítnout, že spolky jsou rovněž právnícké

osoby, avšak pro potřeby této práce jsou brány zvláště, jelikož by pak kategorie právnických osob byla zavádějící. Poslední kategorií tvoří horské chaty, jež jsou ve vlastnictví České republiky. V jednotlivých časových etapách však nejsou zahrnuty všechny výše zmíněné kategorie, ale pouze v těch, ve kterých mají své logické opodstatnění.

3.5.2 Typologie podle nadmořské výšky

Druhá typologie byla provedena podle nadmořské výšky. Zde byly horské objekty rozděleny do pěti intervalů. Prvním jsou chaty, které se nachází nebo nacházely pod hranicí 800 m n. m. Druhou kategorií tvoří chaty, jež byly vybudovány v nadmořské výšce 800–900 m. Třetí interval tvoří objekty, které byly postaveny mezi 901 až 1 000 m n. m. Předposlední kategorií tvoří horské chaty, jejichž výstavba proběhla v nadmořské výšce 1 001 až 1 100 m. Poslední skupinu tvoří objekty, které se nacházely či stále nachází nad hranicí 1 101 m n. m. Tyto intervaly byly zvoleny z důvodu členitosti území Moravskoslezských Beskyd. Sto metrové intervaly byly zvoleny proto, aby co nejpřesněji vystihly polohy, ve kterých se horské chaty nacházely nebo stále nachází.

3.5.3 Typologie podle účelu využívání

Typologii podle účelu využívání tvoří čtyři kategorie. První kategorií tvoří horské chaty, které turistům nabízí pouze stravování. Druhou skupinu tvoří naopak objekty, jež poskytují pouze ubytování. Třetí kategorií tvoří horské chaty, které splňují jak ubytování, tak stravování. Poslední kategorie zahrnuje ty objekty, které mimo ubytování a stravování nabízí také služby wellness. Typologie podle účelu využívání byla provedena pouze pro současný stav horských objektů, které jsou stále v provozu. Tato typologie měla původně vzniknout na bázi terénního výzkumu formou interview s majiteli či personálem horských chat k ověření validity dohledatelných informací na internetu. Tyto plány však neumožnila pandemie nemoci covid-19 a především uzávěra okresů České republiky. Typologie tak vychází z informací, které se nachází především na webových stránkách horských chat a jiných portálech.

3.5.4 Typologie podle doby vzniku

Pro typologii podle doby vzniku bylo zvoleno pět kategorií. První kategorií tvoří horské chaty, které byly vybudovány do roku 1900. Jedna se o vůbec první horské objekty postavené na území Moravskoslezských Beskyd. Druhá kategorie zahrnuje chaty, jež byly vystavěny mezi lety 1900–1920, čili mapuje prvních 20 let 20. století, během kterých proběhla 1. světová válka, po které došlo k vytvoření Československé republiky. Třetí skupinu tvoří horské chaty

postavené mezi lety 1921-1930. Jedná se o první roky nově zformované republiky, během kterých se na území Moravskoslezských Beskyd začíná angažovat mj. také Klub československých turistů. Předposlední kategorie zahrnuje horské chaty, které vznikly mezi lety 1931–1945. Tato doba je poznamenána událostí Mnichovské dohody, vytvořením Protektorátu Čechy a Morava a také 2. světovou válkou. Poslední kategorie je časový úsek od roku 1946 po současnost. V ní jsou zahrnuty všechny horské objekty, jež byly postaveny od konce 2. světové války.

3.6 Dostupnost chat

Práce se zabývá také dostupností jednotlivých chat a horských lokalit. Dostupnost byla vytvořena jak cestní, tak časová. Cestní dostupnost je uvedena v kilometrech a je rozdělena do osmi intervalů. První interval je vzdálenost do jednoho kilometru. Následuje pět intervalů odstupňovaných po jednom kilometru. Předposlední interval tvoří vzdálenost mezi 6,1 až 8,0 kilometry. Poslední interval je vzdálenost nad 8,1 kilometru. Prvních šest intervalů je odstupňovaných po jednom kilometru z důvodu přehlednosti a lepší orientace v mapě, kdy každý kilometr má jinou barvu.

Časová dostupnost je uvedena v minutách a je rozdělena do sedmi intervalů. Intervaly jsou vždy rozděleny po dvaceti minutách. Jak pro cestní, tak i pro časovou dostupnost byla zvolena barevná stupnice v odstínech zelené po odstíny červené. Zelená značí nejmenší interval (do 1 km, do 20 minut) a červená největší (8,1 km a více, 121 minut a více). Taková stupnice byla zvolena z toho důvodu, aby ve čtenáři mapy evokovala jeho nutné vynaložené úsilí pro dosažení cíle (trasa vede pouze v zelených odstínech, to bude jednoduché nebo naopak trasa končí červenou, bude to náročné).

4 Turistika na území Moravskoslezských Beskyd

Prvopočátky určité formy turistiky začaly vznikat už v období renesance (14.–16. století), kdy zejména šlechta začala objevovat rozmanitost a krásu přírody. Turistika v pravém slova smyslu se však začala projevovat až v průběhu 19. století. Kolébkou turistiky by se dala označit Anglie, odkud se v druhé polovině 19. století začala tato aktivita šířit (Pelc, 2004). Velice tomu napomohl rozvoj průmyslu, zejména budování železnic (Sobotka, 2020). První organizací zaměřenou na turistiku se stal v roce 1857 Alpin Club, který byl založen v Londýně (Louka, 2010).

Podstatný význam pro rozvoj turistiky v oblasti Moravskoslezských Beskyd měly železniční tratě Ostrava – Valašské Meziříčí (budována v letech 1869–1888), Kojetín–Bílsko (1888) a Valašské Meziříčí–Rožnov pod Radhoštěm (1892), díky kterým došlo k propojení měst s podhorskými oblastmi, čímž se otevřely dveře pro pravidelné a hromadné výlety do hor. (Wawreczka, 2016)

Počátek budování horských objektů na území Moravskoslezských Beskyd je spojován s rozvojem organizované turistiky a zakládáním turistických spolků na konci 19. století. Česká organizovaná turistika byla již od svého začátku spjata se záměry národního hnutí. Poznávání krásy přírodní krajiny své vlasti a míst spojených s českou historií mělo v občanech probouzet národní hrdost a výlety do zahraničí měly sloužit jako reprezentace českého národa (Ninger, 2003). Prvním spolkem založeným na tomto území byla Pohorská jednota Radhošť. Ta sídlila ve Frenštátě pod Radhoštěm a její založení je datováno roku 1884. Zakladatelem tohoto spolku se stal PhMr. Štěpán Ježíšek spolu s advokátem JUDr. Edvardem Parmou, který se stal hlavním organizátorem spolku. Frenštát pod Radhoštěm se jevil jako ideální sídlo turistické organizace, jelikož je toto město obklopeno vrcholy jako Velký Javorník (918 m n. m.), Radhošť (1 129 m n. m.) a areálem Pusteven (1 010 m n. m.). Především do zmíněných lokalit iniciovala jednota své aktivity. (Polášková a Polášek, 2009)

Dalším turistickým spolkem, který se angažoval ve výstavbě horských objektů na území Moravskoslezských Beskyd je Klub českých turistů (mezi lety 1918–1939 Klub československých turistů). Ten vznikl v roce 1888 v Praze a jejím předsedou byl zvolen Vojtěch Náprstek (Král, 1988). Do Beskyd však začal klub pronikat až na konci 90. let 19. století. Po první světové válce došlo ke vzniku Československého státu a ke spolku se přidali také slovenští turisté. Organizace tedy byla přejmenována na Klub československých

turistů a klub tak rozšířil svou působnost i na Slovensko a Podkarpatskou Rus. (Polášková a Polášek, 2009)

Třetím turistickým spolkem, který zanechal na území tohoto pohoří výraznou stopu je německý Beskidenverein. Spolek byl stanoven v roce 1893 a jejím předsedou byl vybrán Karl Richter (Pelc, 2004). Německá organizace se brzy po svém založení začala činit nejen značením cest, ale také výstavbou turistických chat. Dále spolek organizoval plesy, přednášky či akce pro děti. Přestože byl spolek velmi aktivní a přispíval tak ke zkvalitňování turistiky v této oblasti, nerespektoval však dvojjazyčnost a veškerá svá zařízení včetně nabídky nápojů a potravin udával v německém jazyce. Dokonce přejmenovával do němčiny i vrcholy. To se pochopitelně nelíbilo českým turistům, a tak se aktivity českých spolků a německého spolku staly jakýmsi bojem o co největší vliv na území Moravskoslezských Beskyd. (Polášková a Polášek, 2009)

Po vyčerpávající druhé světové válce došlo k mnoha změnám. V červnu roku 1945 byl výnosem ministerstva Československé republiky Beskidenverein rozpuštěn a veškerý jeho majetek byl zkonfiskován ve prospěch státu. O tři roky později došlo ke komunistickému převratu. Po něm byla uplatněna koncepce jednotné československé tělovýchovy, v jejímž rámci došlo ke sloučení Klubu českých turistů a Pohorské jednoty Radhošť nejprve do Sokola a později jako odbory turistiky do Československého svazu tělesné výchovy a sportu (ČSTV). Majetek zmíněných spolků byl znárodněn. V tomto období přichází na řadu státní podniky, které se ujímají správy již vybudovaných horských objektů v Moravskoslezských Beskydech.

Tento stav trval až do sametové revoluce, která se odehrála v listopadu roku 1989 a díky které došlo k pádu komunistického režimu. Po roce 1990 byly obnoveny Klub českých turistů a také Pohorská jednota Radhošť. Tyto spolky začaly usilovat o navrácení ztraceného majetku po druhé světové válce.

4.1 Vymezené území

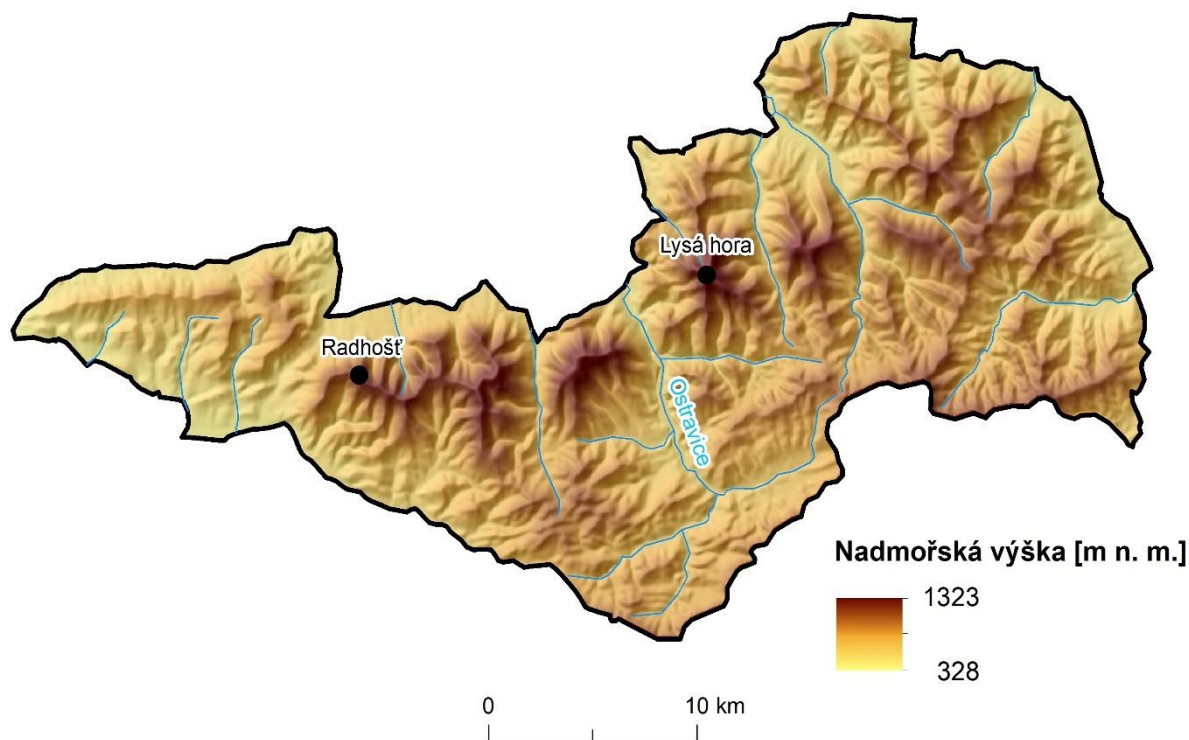
Beskydy jsou součástí karpatského pásma, které se táhne od řeky Odry až k Dukelskému průsmyku v Polsku. Horská pásma jsou tvořena většinou křídovými a třetihorními pískovci. Řeka Bílý Dunajec, která se stejně jako Dukelský průsmyk nachází v Polsku, je dělí na západní a východní část. Jablunkovský průsmyk, v němž se nachází obec Mosty u Jablunkova, dále rozděluje západní skupinu na Moravskoslezské a polsko-slovenské Beskydy. Moravskoslezské Beskydy patří do celku Západních Beskyd Vnějších Západních Karpat. (Juřák, 2017)

Moravskoslezské Beskydy od Českého masivu odděluje Moravská brána a údolí řeky Odry (Vorel, 1969). Při pohledu od severu pohoří vystupuje jako mocná hradba nad lemující brázdy a podbeskydské pahorkatiny. Nedaleko od strmého severního svahu se dostávají do svých největších výšek. Poté postupně klesá k jihu až na území Slovenska. Na východě je pohoří Moravskoslezských Beskyd ukončeno prudkým svahem nad Jablunkovskou brázdou a na jihozápadě pak vnitrohorskou sníženinou Rožnovské brázdy, která odděluje pohoří od Vsetínských vrchů. Moravskoslezské Beskydy jsou dále údolím řeky Ostravice děleny do dvou částí – východní část tvoří Lysohorská hornatina a západní část pak hornatina Radhošťská. Nejvyššími vrcholy Lysohorské hornatiny jsou Lysá hora (1 323 m n. m.), která je také nejvyšší horou celého pohoří. Dále Travný (1 203 m n. m.), a Ropice (1 082 m n. m.). Smrk (1 276 m n. m.), Kněhyně (1 257 m n. m.), Čertův Mlýn (1 207 m n. m.) a Radhošť (1 129 m n. m.) jsou naopak nejvyššími vrcholy Radhošťské hornatiny. (Baláš, 1982)

Z geologického hlediska je pohoří Moravskoslezských Beskyd flyšového horstva, které vzniklo na pomezí druhohor a třetihor. Plocha vymezeného území činí 633,5 km² a jeho střední výška je 703,3 m n. m. Střední sklon svahů je 14°46'. Jedná se o dílčí godulský příkrov slezské jednotky vnější skupiny příkrovů, budovaný flyšovým souvrstvím jílovců, pískovců a slepenců. Vrcholové partie a hřbety nesou plošiny, jež jsou kontrolovány zejména plochým uložením vrstev godulského příkrovu. Místy se na území pohoří objevují rozsáhlé sesuvy, gravitační tektonika, kryoplanační terasy a kamenná moře. (Demek, Mackovčín, eds. 2014)

Podle Quittových (1971) klimatických oblastí spadá území Moravskoslezských Beskyd téměř výhradně do kategorie CH6. Menší část území spadá také do kategorií CH4 a CH7. Klimatická oblast CH6 se vyznačuje dlouhým a chladným jarem, krátkým až velmi krátkým létem, které je vlhké až velmi vlhké. Podzim je mírně chladný, ale dlouhý. Mírně chladná, vlhká, ale velmi dlouhá je zima. Klimatická oblast CH7 je typická mírně chladným, ale dlouhým jarem. Léto bývá mírně chladné, vlhké, a trvá velmi krátce. Zima je naopak dlouhá, mírně vlhká s dlouho trvajícím sněhovou pokrývkou. V obou oblastech je průměrně 10–30 letních dní v průběhu kalendářního roku. Letní den je den, v němž maximální teplota vzduchu dosáhla hodnoty 25 °C nebo vyšší. Naopak počet mrazivých dní je mezi 140 až 160. Mrazivý den je den, kdy alespoň část dne teplota vzduchu klesla pod 0 °C. Za ledový den se považuje den, v němž maximální hodnota vzduchu nedosáhla hodnoty 0,0 °C. Takových dní se obvykle během kalendářního roku v klimatických oblastech CH4 a CH6 vyskytne okolo 60 až 70. V klimatické oblasti CH7 je to okolo 50–60. Průměrná teplota v lednu se v klimatických

oblastech CH4, CH6 a CH7 pohybuje mezi $-3\text{ }^{\circ}\text{C}$ až $-7\text{ }^{\circ}\text{C}$. Naopak průměrná teplota v měsíci červenci se ve zmíněných oblastech pohybuje mezi hodnotami $12\text{--}16\text{ }^{\circ}\text{C}$.

Obr. 19: Moravskoslezské Beskydy (zdroj: ArcČR500, vlastní zpracování)

Celé pohoří Moravskoslezských Beskyd se nachází v chráněné krajinné oblasti Beskydy. Ta byla vyhlášena ministerstvem kultury Československé republiky v březnu roku 1973. Leží na ploše $1\,160\text{ km}^2$ a jeho správa sídlí v Rožnově pod Radhoštěm. Celkově tato oblast zasahuje do dvou krajů – Moravskoslezského a Zlínského. Na území Moravskoslezských Beskyd se nachází celkem 31 zvláště chráněných území. V celé CHKO Beskydy se pak nachází celkem 43 zvláště chráněných území. Mezi ty, které stojí za to zmínit, se řadí např. národní přírodní rezervace Mionší. Ta se nachází asi 1 km východně od obce Horní Lomná v nadmořské výšce $720\text{--}950\text{ m}$. Byl vyhlášen již v první polovině 50. let 20. století na ploše bezmála 170 ha. Jedná se o komplex přírodě blízkých karpatských jedlobučin s klenem, které jsou na území České republiky vůbec největší. Mimo lesní porost se na území přírodní rezervace nachází ve velmi malé míře také louky a pastviny. Další národní přírodní rezervací stojící za zmínku je Radhošť. Tato rezervace se nachází na severním svahu stejnojmenného vrcholu. Jeho výměra činí

necelých 145 ha a území leží v nadmořské výšce 660–1 120 m. Poslední zmíněnou lokalitou je národní přírodní rezervace Kněhyně–Čertův Mlýn. Rezervace o výměře necelých 200 ha byla vyhlášena v roce 1989. Území leží v nadmořské výšce 940–1 257 m. Nejvyšším bodem rezervace je vrchol Kněhyně – třetí nejvyšší hora Moravskoslezských Beskyd. Oblast je chráněna z důvodu výskytu zbytku přirozených lesních porostů horského typu. Zajímavostí této lokality jsou hojné skalní výchozy a pseudokrasové jevy. Několik metrů východně od této rezervace se nachází pískovcová pseudokrasová Kněhyňská jeskyně, která je přírodní památkou vyhlášenou v roce 1990. Na území CHKO Beskydy se v době vydání publikace Chráněná území ČR (Weissmannová, 2004) nacházelo ze zvláště chráněných druhů živočichů 11 kriticky ohrožených druhů, 37 silně ohrožených druhů a 32 ohrožených druhů.

4.2 Pohorská jednota Radhošť

Pohorská jednota Radhošť byla vůbec první český turistický spolek v českých zemích. Nápad založit turistickou organizaci vzešel od frenštátského lékárníka Štěpána Kožíška, který nejprve získal potřebné informace od německých spolků ohledně vedení takovéto organizace a 14. září 1884 svolal ve Frenštátě pod Radhoštěm schůzi. Za název byl zvolen Pohorská jednota Radhošť a za znak byl vybrán bílý sedmikvítek v rudém poli. Spolek si vytyčil cíl „usnadňovat návštěvu hor a zajímavých krajín moravsko-valašských a k ní povzbuzovat, lásku k nim pěstovat a přispívat k vědeckému prozkoumání, k duševnímu a hmotnému zvelebení moravského Valaška“. Tohoto cíle chtěli členové jednoty dosáhnout tím, že budou zakládat a udržovat cesty a chodníky, stavět útulny, pořádat přednášky, výstavy, slavnosti a společné výlety. Dále chtěli vydávat spisy, mapy a obrazy. Pro své členy chtěli také vymoci úlevy a slevy na železnici, u hostinských a majitelů povozu pro organizovanou turistiku. (Stoklasa, 2013)

Hned v prvním roce své existence chtěl nově zřízený spolek rozšířit svůj vliv i na území Těšínských Beskyd. Zde se však jednota setkala s jednoznačným odporem ze strany habsburských majitelů těšínských komorních statků. Později dokonce čelilo ředitelství statků těšínské komory obvinění ze strany Pohorské jednoty Radhošť, že dalo podnět k vytvoření německého turistického spolku Beskidenverein, kterému byly aktivity v daném území povoleny. (Polášková a Polášek, 2009)

V roce založení bylo členem Pohorské jednoty Radhošť 212 lidí. Hned v následujícím roce začaly vznikat první odbory, a to v Hukvaldech, Kopřivnici, Novém Jičíně a v Příboru. Spolek se pokusil o zakoupení pozemků na Pustevnách. Ty patřily hukvaldskému panství, které tomuto záměru nevyhovělo. Jednota se tedy rozhodla činit své aktivity v oblasti zvané Horečky, což je

oblast v těsné blízkosti stejnojmenného vrcholku na území města Frenštát pod Radhoštěm. Zde byly v letech 1885–1886 vybudovány dvě rozhledny – Milá domovina a Libušínka. Dále došlo v této lokalitě ke značení turistických chodníků. (Baláš, 1982)

Později se jednotě přece jen podařilo zakoupit pozemky na Pustevnách, což pro spolek znamenalo získání důležitých parcel pro svůj budoucí vývoj. Na začátku 90. let vybudoval na tomto místě svou první turistickou útulnu, která dostala název Krčma. Útulna vyšla spolek na 8 800 zl. a turistům nabízela 25 lůžek. (Polášková a Polášek, 2009)

Během 90. let 19. století se spolku podařilo vybudovat na Pustevnách celkem čtyři turistická zařízení. V průběhu tohoto období nespočívala činnost spolku pouze v budování chat, ale také mimo jiné ve značení turistických cest a zřizování rozhleden. V roce 1893 byla postavena rozhledna Cyrilka, která byla situována nedaleko areálu Pusteven při cestě na vrchol Radhoště. V témže roce došlo k úpravě jezírka Mořské oko. O tři roky později byla také postavena rozhledna na Okrouhlém (991 m n. m.), která nesla název Metodějka. Do konce 19. století byla také v areálu Pusteven postavena letní tělocvična s kuželnou. (Stoklasa, 2013)

Počátkem 20. století se poprvé projevil boj mezi Pohorskou jednotou Radhošť a německým spolkem Beskidenvereinem. Ten měl v úmyslu zakoupit útulnu na Radhošti a rozšířit tak svůj vliv do další oblasti. Tomu se pochopitelně český spolek rozhodl vyhnout a útulnu od družstva v Rožnově pod Radhoštěm zakoupil. Tímto krokem sice bylo zamezeno vniknutí německé organizace na území ovládané českými turisty, avšak jednota se vlivem této koupě na několik let zadlužila. Do první světové války se spolek do žádné další výstavby turistické chaty nepouštěl. Pohorská jednota Radhošť se do vypuknutí první světové války na území Moravskoslezských Beskyd stala spolkem, který měl v této oblasti nejsilnější turistické zázemí a byl schopen konkurovat německému spolku Beskidenverein, jež měl v zádech podporu úřadů. (Polášková a Polášek, 2009)

První světová válka znamenala pro spolek úbytek členů a pochopitelně také zhoršení finanční situace. S vypětím všech sil se jednotě podařilo nadále provozovat a opravovat své útulny. Po skončení války došlo ke vzniku Československého státu. Turisté se začali opět hojně vydávat do hor a stávající útulny přestávaly stačit. Proto se jednota rozhodla posílit ubytovací kapacity na Pustevnách výstavbou nové budovy, kterou byl moderní hotel Tanečnica. (Baláš, 1982)

Dne 23. června 1928 se konala velká slavnost, jelikož Pustevny svou návštěvou poctil československých prezident T. G. Masaryk. Ten zde strávil jednu noc v nově vystaveném

hotelu. V roce 1931 se spolek podílel na organizaci slovanské pouti na Radhošť a také na instalaci daru sochaře Albína Poláška, jenž věnoval spolku sochu pohanského boha Radegasta. Ta stojí na místě mezi kaplí sv. Cyrila a Metoděje a areálem Pusteven dodnes. (Stoklasa, 2013)

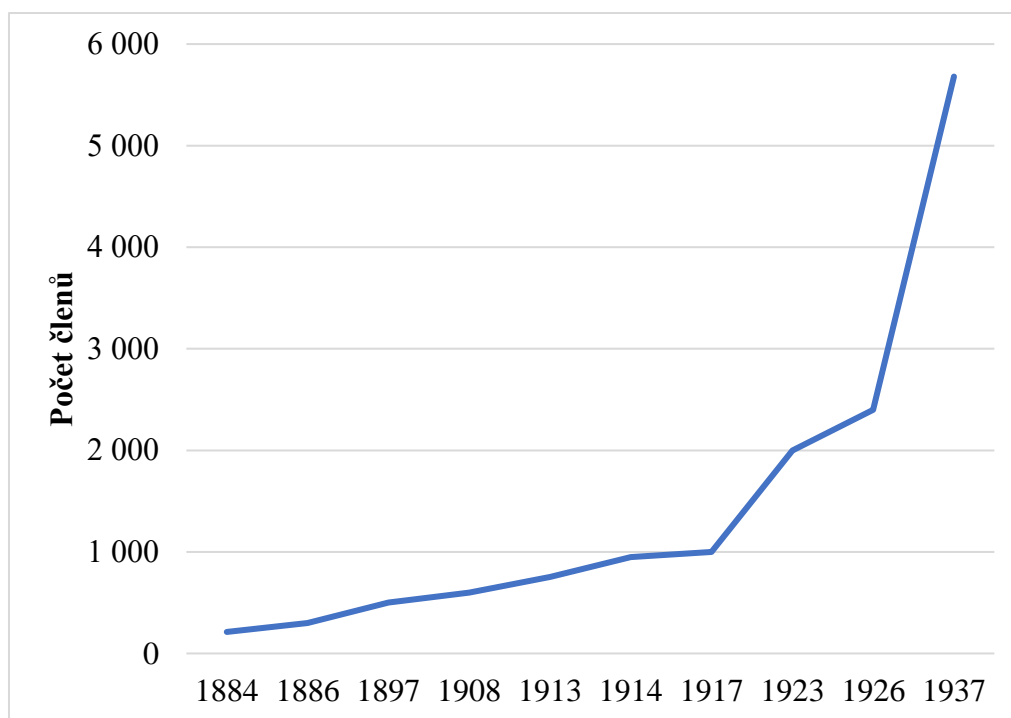
V polovině 30. let 20. století se podařilo spolku rozšířit svůj vliv na Velký Javorník (918 m n. m.), kde vybuodovala svou poslední turistickou chatu. V dalších letech se Pohorská jednota zaměřila především na údržbu svých staveb a zřizováním a označováním turistických tras – v roce 1937 spolek udržoval 19 turistických tras v celkové délce 130 km. (Baláš, 1982)

V době okupace čelil spolek tlaku ze strany německé organizace Arbeitsfront NSDAP, která měla eminentní zájem o jeho majetek. Tomu se však, alespoň pro tento okamžik, podařilo zabránit. Český spolek se však nakonec neubráníl. V průběhu 2. světové války byl na Pustevny přemístěn tzv. Kinderlager a později budovy v areálu využívalo německé a maďarské vojsko. (Polášková a Polášek, 2009)

Několik členů Pohorské jednoty Radhošť bylo během 2. světové války perzekuováno, vězněno a řada z nich se ocitla v nacistických koncentračních táborech, z nichž se už nikdy nevrátila (Baláš, 1987). Po skončení 2. světové války vyšly na světlo její následky. Řada staveb byla v takovém stavu, který nutil spolek přemýšlet nad otázkou, zda je vůbec reálné tyto budovy obnovit. Nakonec i s přispěním Ministerstva vnitřního obchodu byly všechny objekty opraveny. (Stoklasa, 2013)

V roce 1948 došlo v Československu ke komunistickému převratu. 1. července 1948 byly všechny tělovýchovné organizace a sportovní spolky sloučeny v jednotnou organizaci – Československou obec sokolskou. Všechny majetek Pohorské jednoty Radhošť převzaly Československé hotely, n. p. Pohorská jednota Radhošť oficiálně ukončila svou činnost 15. 6. 1950. (Baláš, 1982)

Dne 7. listopadu 1990 zejména zásluhou Břetislava Šrubaře byla činnost spolku opět obnovena. Jednota začala usilovat o navrácení majetku, jež vlastnila před jejím povinným sloučením do Sokola. Bylo ji však vyhověno pouze v jednom případě – turistické chaty na Velkém Javorníku. V současné době spolek pořádá okolo 40 akcí ročně. Jedná se např. o běžecké a cyklistické závody, zpracovává různé studie v oblasti především Radhošťských Beskyd. Celou svou existenci zůstal spolek činný pouze na regionální úrovni. (Šrubař, 2004)

Obr. 20: Vývoj počtu členů Pohorské jednoty Radhošť mezi lety 1884–1937 (Zdroj: Polášková a Polášek, 2009)

Na počátku svého působení měl spolek přes 200 členů. Do konce 19. století se jednotě tento počet podařilo navýšit na 500. Od začátku 20. století do vypuknutí 1. světové války svou členskou základnu zdvojnásobil. Během války spolek logicky stagnoval, ale ihned po jejím ukončení a zřízení Československa jeho počet začal raketově růst. V roce 1923 se k Pohorské jednotě, hlásily dva tisíce turistů, o tři roky později tento počet vzrostl o dalších 400 nových členů. Na svém vrcholu se spolek ocitá v roce 1937, kdy čítal celkem 5 680 členů. Po obnovení činnosti spolku v roce 1990 byl počet členů něco málo přes 200, tedy prakticky stejně jako při svém vzniku v roce 1884.

4.3 Klub českých turistů, Klub československých turistů

Klub českých turistů (KČT) byl založen v roce 1888 v Praze a dnes patří ke dvaceti nejstarším turistickým klubům na světě. Za vznikem spolku stojí tři muži: Vilém Kurz st., František Čížek a Vratislav Pasovský. Za svého předsedu si na své ustavující valné hromadě zvolil klub Vojtěcha Náprstka, což byl velký vlastenec a cestovatel. Jenže práci v klubu se příliš nevěnoval, a tak byl hned na první valné hromadě klubu ze své funkce sesazen. V prvním roce se ke členství v klubu hlásilo celkem 225 lidí, což je podobný počet, jako měla první rok fungování Pohorská jednota Radhošť (212 členů). Na rozdíl od Pohorské jednoty Radhošť byl

spolek založen s úmyslem fungování na národní úrovni. Zpočátku však směřoval své činnosti zejména na území Čech. (Polášková a Polášek, 2009)

Ve svých stanovách klub identifikuje své zaměření do několika bodů. Svého účelu se chce spolek domáhat tím, že bude zakládat a zřizovat odbory jak v Čechách, tak na Moravě a ve Slezsku. Bude pořádat přednášky a výstavy, vydávat a podporovat časopisy, knihy, cestovní mapy a podobná díla. Stejně jako Pohorská jednota Radhošť chce obstarat slevy na jízdné pro své členy. Dále se spolek zavazuje k péči o turisty formou budování horských objektů, jejich správy a také ke zřizování, označování a upravování turistických cest. Rok po svém založení klub splňuje jeden bod stanov a vydává první ročník Časopisu turistů. Ten před dvěma lety oslavil 130. leté výročí svého vzniku. Dodnes je vydáván desetkrát ročně pod názvem Časopis Turista. (Král, 1988)

Spolek svou činnost rozšířil na Moravu až v průběhu 90. let a založil odbory v Brně, Rožnově p. Radhoštěm, Štramberku, Uherském Hradišti, Novém Městě na Moravě a v Bystřici p. Hostýnem. Ve Slezsku zřídil svůj odbor až na začátku 20. století v Těšíně (Petráček, Balatka a Ludvík, 1986). Centrem pro severovýchodní oblast Moravy a Slezska byla zvolena Moravská Ostrava. Tento odbor byl ustaven v roce 1899, ale jeho činnost nebyla nijak velkolepá. Limitujícím v tomto směru byla především členská základna – v roce 1900 měla pouze 50 členů a poté, co se tento počet během několika dalších let začal snižovat, odbor v roce 1905 svou činnost dočasně ukončil. O rok později však došlo k obnovení činnosti odboru a na valné hromadě v únoru roku 1906 si jako hlavní úkol vytyčil výstavbu nějakého záchytného bodu v Beskydech, jako měla např. Pohorská jednota Radhošť na Pustevnách. Volba padla na Ondřejník, a tak zde odbor v letech 1906–1907 postavil svou první chatu, která ležela v nadmořské výšce 710 m. Jedním z nejvýznamnějších odborů klubu působících v oblasti Beskyd a Pobeskydí byl založen v roce 1895 v obci Štramberk. V roce 1904 provedl renovaci zdejšího hradu, kde byla obnovena věž Trúba – ta je dodnes jedna z nejvýznamnějších památek tohoto regionu viditelná na desítky kilometrů. V roce 1925 byla pod štramberským hradem postavena chata Dr. Aloise Rašína, která byla později přejmenována na chatu Dr. Hrstky, místního lékaře a dlouholetého předsedy odboru ve Štramberku. Chata slouží turistům jako občerstvovací stanice i v současnosti. Obec Štramberk však svou polohou nespadá do území Moravskoslezských Beskyd, nýbrž leží ve Štramberské vrchovině. Klubu českých turistů se tak do vypuknutí 1. světové války na území Moravskoslezských Beskyd nepodařilo vybudovat žádnou turistickou chatu, jelikož ani Ondřejník neleží na zmíněném území. (Polášková a Polášek, 2009)

Aktivita spolku v oblasti Moravskoslezských Beskyd se výrazně zlepšila po skončení 1. světové války a vzniku Československa. 13. listopadu 1918 došlo k přejmenování organizace na Klub československých turistů, a tím pádem na rozšíření působnosti také na Slovensko a Podkarpatskou Rus. První slovenské odbory vznikly v následujících dvou letech, a to v Bratislavě, Dolním Kubínu, Levoči, Nitře a Popradu. V roce 1921 se ke klubu připojil také Tatranský spolok turistický. (Petráček, Balatka a Ludvík, 1986)

V následujících letech začíná spolek konečně úřadovat také na území Moravskoslezských Beskyd. Na počátku 20. let 20. století se podařilo Pobeskydské jednotě slezské postavit chatu pod vrcholem Prašivá. Spolek o rok později přistoupil ke Klubu československých turistů včetně svého majetku, a tak v roce 1922 vlastní KČST svou první chatu na území Moravskoslezských Beskyd. Do poloviny 20. let 20. století měl klub na svém kontě již čtyři horské objekty. Rozkvět spolku na území Moravskoslezských Beskyd se však nepočítal pouze počtem vybudovaných chat, ale také zakládáním nových odborů. V roce 1921 to byl odbor ve Vítkovicích, o tři roky později v Přívoze a na počátku 30. let také v Místku. Velice aktivní byl v této době také odbor v Moravské Ostravě. Odbor začal od roku 1927 vydávat časopis Slezský turistický obzor, který později vystřídal časopis Bezkydy–Jeseníky. Dále také výrazně zapracoval na posilování své členské základny. Díky zdařilé náborové akci se odbor začal výrazně rozrůstat o nové členy. V roce 1925 čítal necelých 900 členů, o pět let později to bylo už přes 1 400 a v polovině 30. let 20. století se ke členství Klubu československých turistů v odboru Moravská Ostrava hlásí dokonce přes 3 200 občanů. Odbor také organizoval různé společenské akce, jako například svatojánské slavnosti, které probíhaly vždy 23. června na moravsko-slovenském pomezí. Tato akce si kladla za cíl utužovat a zlepšovat vztahy mezi českými a slovenskými turisty. (Polášková a Polášek, 2009)

Klub československých turistů čekalo už pouze pár šťastných let. Po mnichovské dohodě v roce 1938 vyhlásilo Slovensko autonomii a spolek se tak rozdělil. Na našem území zůstal pod předchozím názvem – Klub českých turistů. Na území Slovenska byl 6. listopadu 1938 ustanoven Klub slovenských turistov a lyžiarov. Tento spolek se ujal veškerého majetku bývalého KČST na Slovensku. Během 2. světové války bylo několik horských chat klubu českých turistů zabráno Němci. V těchto letech také pochopitelně klesala jeho členská základna. (Král, 1988)

Po osvobození Československa v roce 1945 došlo k navrácení ztracených objektů. Z těch se však spolek nemohl radovat dlouho. V roce 1948 byla totiž uplatněna koncepce jednotné československé tělovýchovy, kdy byly všechny sportovní organizace začleněny do Sokola

a později v 50. letech do Československého svazu tělesné výchovy a sportu (ČSTV). Veškerý majetek spolku byl znárodněn. Po více než 40 letech po pádu komunistického režimu došlo k obnovení klubu. Ten začal ihned usilovat o navrácení ztraceného majetku. V oblasti Moravskoslezských Beskyd se to spolku z určité míry podařilo. (Polášková a Polášek, 2009)

4.4 Beskidenverein

První nápady o založení německé turistické organizace na území Beskyd padly již roku 1883. Zájem o vznik nového spolku na tomto území však nebyl dostačující, a tak z tohoto záměru sešlo (Pelc, 2004). Spolek se podařilo založit až o deset let později. Během této doby se tedy na území Moravskoslezských Beskyd činila pouze Pohorská jednota Radhošť.

Dne 2. února 1893 se konala ve Frýdku schůze, na které byla oficiálně založena německá turistická organizace Beskidenverein. Největší zásluhu na založení spolku lze přisuzovat středoškolskému učiteli Johannu Hadaszczokovi. O zřízení spolku se zasloužili také další středoškolští profesori. Za zmínku stojí např. Alois Steiner. Členové spolku ihned po svém usnesení započali jednání s majiteli horských pozemků. Jednání vedli také se správou Těšínské komory, která německé organizaci vycházela vstříc, na rozdíl od českých či polských spolků. Alois Steiner si dokonce vybudoval tak dobré vztahy s arcivévodou Albrechtem, že se arcivévoda stal v roce 1894 patronem spolku. V prvních letech se spolek soustředil především na činnosti spojené se značením turistických tras a stavění horských chat, jelikož právě horské chaty turisté velmi postrádali při svých výpravách do hor. Svou první chatu postavil spolek už po dvou letech od svého vzniku. Tu situoval na vrchol Malý Javorový, který se nachází v zázemí města Třince. Organizace vydávala také mapy, pohlednice a turistické průvodce. (Cichá, 2011)

Spolek zprvu působil především v oblasti Slezských Beskyd. Svou působnost chtěl však rozšířit i směrem na západ a požádal o povolení arcibiskupa Dr. Th. Kohna, aby mohl postavit turistickou chatu na Velkém Javorníku. Arcibiskup jim však nevyšel vstříc a nechal na vrcholu vybudovat útulnu svým nákladem, kterou později předal českému spolku Pohorské jednotě Radhošť. (Četyna, 1966)

Německý turistický spolek Beskidenverein si hned ve svých začátcích uvědomil nutnost rozdělit organizaci do několika sekcí. Došlo také na přenesení sídla z Frýdku do Moravské Ostravy. V roce 1895 se spolku podařilo dobýt nejvyšší vrchol Moravskoslezských Beskyd – Lysou horu – a postavit zde svou chatu. Ta byla pojmenována po patronovi německé organizace arcivévodovi Albrechtovi. O její zřízení se nejvíce přičinil Johann Hadaszczok, který si Lysou

horu zamiloval. Jeho vášeň k turistice a zejména k výstupům právě na tento vrchol dokumentuje fakt, že během roku 1895 ji zdolal celkem šestatřicetkrát, čímž si však přihodil vážné zdravotní potíže a na následky vyčerpání ve svých teprve 37 letech téhož roku zemřel. Jeho smrt spolek velice zasáhla, neboť se jednalo o velice schopného organizátora, který se zasloužil o samotný vznik německé turistické organizace. Jelikož v té době zastával post předsedy spolku, musel být zvolen nový. Tím byl vybrán Alois Steiner, který doposud vykonával funkci předsedy těšínské sekce. I proto bylo sídlo spolku přesunuto do Těšína. Do začátku 1. světové války se spolku podařilo vybudovat na území Moravskoslezských Beskyd celkem šest turistických objektů. (Polášková a Polášek, 2009)

Česká veřejnost uznávala činnost německého spolku na území Moravskoslezských Beskyd. Dokázala ocenit estetičnost staveb i jejich praktické využití. Svárem národnostního sporu však byl fakt, že německý spolek prováděl turistická značení výhradně německy, stejně tak nazýval německy i horské chaty. Ceníky a nápisy uvnitř budovy byly sice dvojjazyčně – německy a velmi špatnou češtinou, což vypovídalo o jakémsi pohrdání ze strany německého spolku. K prohloubení této nesnášenlivosti mezi dvěma národy pomohl také první předseda německé organizace Carl Richter, který při příležitosti otevření první německé chaty na Malém Javorovém u přípitku vyřkl přání, aby Beskidenverein pokračoval čistě jako německý spolek a nedělal kompromisy s ostatními národy. (Pelc, 2004)

Období 1. světové války bylo ve znamení postupného úpadku spolku. Do roku 1919 ztratily některé odbory až polovinu členů. Přitom válečné škody nezpůsobily spolku takovou ztrátu, jako rozdělení Těšínska mezi Československo a Polsko. Tímto rozdělením přišel německý turistický spolek o většinu svých členů, kteří zůstali za hranicemi Československa. Spolu se ztrátou svých členů přišla organizace také o většinu materiálových zásob. A koneckonců skončila spolku také podpora mocenských orgánů. Jelikož se za hranicemi Československé republiky ocitlo také sídlo spolku, muselo být přeneseno zpět do republiky. Novým centrem byla zvolena Moravská Ostrava. (Polášková a Polášek, 2009)

Německá organizace se také mohla spolehnout na německé finanční ústavy, se kterými úzce spolupracovala. Finanční ústavy poskytovaly spolku jak půjčky, tak peněžní dary. Především se však mohl Beskidenverein spolehnout na silné místní průmyslové podniky. Především Vítkovická sekce se těšila významné podpory, která se jí dostávala od majitelů Vítkovického horního a hutního těžířstva. (Pelc, 2004)

Kromě stavění chat se spolek také věnoval značení turistických tras. Od svého vzniku do roku 1905 označili v celé oblasti Beskyd přes 700 km turistických cest. Německý spolek organizoval také různé společenské akce jako plesy, taneční věnečky, vánoční nadílky pro děti a přednášky s především cestopisnou tematikou. Dále svou aktivitu soustředil na stavbu cest ke svým horským chatám. Pro své členy vyjednával slevy na železniční dopravu – podařilo se mu sjednat 50 % slevu na jízdy po Košicko-bohumínské dráze. (Polášková a Polášek, 2009)

Zásadní význam pro další činnost německého spolku v meziválečném období na území Beskyd měla jednání s Polskem. Ta se týkala československo-polské smlouvy o turistice. Smlouva byla platná od června roku 1926 a zřizovala pásmo po obou stranách hranice, ve kterém se turisté směli volně pohybovat na základě propustek. Propustky byly vydávány určenými turistickými spolky. Těmi byly Klub československých turistů a Polská tatranská společnost. Německý spolek mezi tyto organizace tedy zahrnut nebyl. Beskidenverein si změnu tohoto rozhodnutí ustavil jako bod číslo 1 do dalších let. Spolek tímto rozhodnutím velmi strádal, jelikož obě zmíněné organizace se v této době těšily velké vlně příznivců. (Pelc, 2004)

Po mnichovské dohodě v roce 1938 došlo v Československu ke ztrátě většiny Slezska, které připadlo Německu a většiny Těšínska, které nyní patřilo Polsku. Touto událostí došlo k mimořádné ztrátě německé turistické organizace, kdy přišel o většinu svých horských chat. V březnu roku 1939 došlo ke vzniku Protektorátu Čechy a Morava. Dne 20. dubna 1943 byl hlavní spolek se sídlem v Moravské Ostravě vyškrtnut ze spolkového rejstříku a místní skupiny byly výnosem ministerstva Československé republiky z 20. června 1945 rozpuštěny. Veškerý majetek Beskidenvereinů byl zkonfiskován ve prospěch Československého státu. (Polášková a Polášek, 2009)

Tab. 1: Počet členů Beskidenvereinu v sekcích, které působily v Moravskoslezských Beskydech mezi lety 1893–1909

Sekce	1893	1895	1897	1899	1901	1903	1905	1907	1909
Frýdek	146	160	227	222	249	253	285	254	260
Frýdlant nad Ostravicí	52	55	48	55	30	6	71	67	74
Místek	97	88	85	82	92	137	134	130	128
Moravská Ostrava	148	183	296	366	286	280	356	394	498
Nový Jičín	40	80	64	64	61	64	88	95	94
Těšín	429	540	465	458	481	430	445	549	552
Vítkovice	190	165	236	200	195	210	257	339	514
Bílovec	-	-	-	-	49	82	63	59	38
Celkem	1 102	1 271	1 421	1 447	1 443	1 462	1 699	1 887	2 158

(Zdroj: Pelc, 2004; vlastní zpracování)

Členská základna německého spolku byla početná již první rok jeho založení. Nejvíce členů patřilo do Těšínské sekce. Na začátku 20. století se spolek rozšířil o 300 nových členů. Na konci prvního desetiletí 20. století již měl přes dva tisíce příznivců, přičemž mezi nejpočetnější sekce patřil Těšín, Vítkovice a Moravská Ostrava. Naopak nejméně členů čítal Nový Jičín, Frýdlant nad Ostravicí a Bílovec.

5 Typologie chat

Pojmem horská chata se rozumí takový objekt, který turistům nabízí jak ubytování, tak stravování. Oproti tomu pojem útulna je využíván jen pro takové objekty, jež poskytují pouze ubytování. Horské chaty jsou typologicky rozděleny podle čtyř kritérií. Jsou to horské chaty podle doby vzniku, účelu využívání, vlastnické struktury a podle nadmořské výšky. Objekty jsou pak v daných kritériích rozděleny do několika kategorií uvedených v kapitole 3 – metody práce.

5.1 Typologie chat podle vlastnické struktury

Zpočátku se na území Moravskoslezských Beskyd nejvíce činily turistické spolky. S výstavbou horských chat jako první začala Pohorská jednota Radhošť. K tomuto spolku se v polovině 90. let přidal také německý spolek Beskidenverein. Na počátku 20. století začali stavět horské objekty také soukromníci. Pouze epizodní roli měla na území Moravskoslezských Beskyd Polská tatranská společnost. Ve 20. letech 20. století se na území tohoto pohoří podařilo proniknout také Klubu československých turistů. Po druhé světové válce došlo ke zrušení německého spolku a ke sloučení českých spolků pod Sokol a veškerý majetek byl rázem ve vlastnictví státu. Po roce 1989 začínají získávat horské chaty také podniky a rovněž dochází k obnovení turistických spolků.

Tab. 2: Typologie horských chat podle vlastnické struktury v Moravskoslezských Beskydech do roku 1918 (Zdroj: vlastní zpracování)

Subjekt	Postavené chaty	Zaniklé chaty
Pohorská jednota Radhošť	7	1
Beskidenverein	6	0
Polská tatranská společnost	1	1
Soukromé osoby	2	0
Celkem	16	2

Zdroj: vlastní zpracování

Do konce první světové války, která skončila v roce 1918, zaznamenal největší činnost, co se týče budování horských objektů, nejstarší český turistický spolek Pohorská jednota Radhošť. Tomu se povedlo postavit na území Moravskoslezských Beskyd sedm horských chat. Spolek se orientoval především na oblast Pusteven a Radhoště, kde zřídil celkem pět turistických

objektů. Svůj vliv však také dokázal rozšířit na vrchol Velkého Javorníku a do oblasti zvané U Blata. Česká organizace bohužel v průběhu 1. světové války přišla vinou požáru o svou turistickou útulnu na Velkém Javorníku, tudíž na konci této časové etapy měla ve vlastnictví o jednu chatu méně, tedy šest chat. Stejný počet horských objektů se v tomto časovém období povedlo vybudovat také německé organizaci. Epizodní roli sehrála na území Moravskoslezských Beskyd Polská tatranská společnost, která v této oblasti vystavěla pouze chatu na Ropičce. Ta ji však do konce vymezeného časového úseku nevydržela, jelikož v roce 1918 vyhořela. Dva horské objekty byly postaveny soukromými osobami. Oba soukromé objekty byly vybudovány v horské oblasti Gruň. Celkově bylo v tomto období na území Moravskoslezských Beskyd postaveno 16 horských chat. Dvě z nich však do konce vymezeného časového úseku zanikly.

Tab. 3: Typologie horských chat podle vlastnické struktury v Moravskoslezských Beskydech mezi lety 1919–1945 (Zdroj: vlastní zpracování)

Subjekt	v období 1919–1945		do roku 1945	
	Postavené/obnovené chaty	Zaniklé chaty	Postavené chaty	Zaniklé chaty
Pohorská jednota Radhošť	2	1	9	2
Klub československých turistů	8	0	8	0
Beskidenverein	5	1	9	1
Polská turistická společnost	1	0	2	1
Ostatní spolky	2	0	2	0
Soukromé osoby	9	0	11	0
Celkem	25	2	41	4

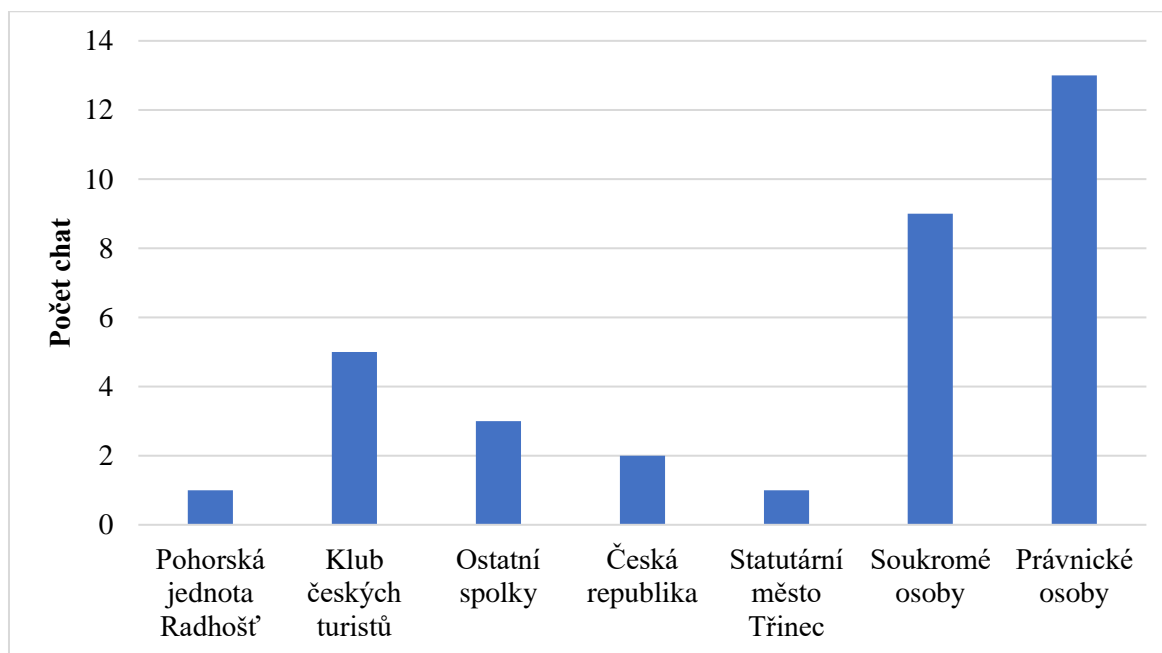
Zdroj: vlastní zpracování

Nejčinnějším spolkem v podobě budování horských chat v období 1919–1945 se stal Klub československých turistů. Tomu se podařilo postavit a provozovat osm turistických objektů, a přitom žádný z nich nepodlehł zkáze. Německý spolek Beskidenverein vybuřoval v tomto období na území Moravskoslezských Beskyd tři horská zařízení. O jedno z nich však vlivem požáru přišel. De facto spolku požár zničil další dva objekty, ty však německá organizace opět obnovila. Celkově do roku 1945 se spolku podařilo na vymezeném území vybudovat devět horských chat. Pohorské jednotě Radhošť se v této časové etapě povedla postavit dvě turistická zařízení, ale také se neubráníla ztrátám, když přišla o svou útulnu U Blata. Polská turistická společnost postavila stejně jako v předešlém časovém období jeden objekt. Největší slávu si

zažil spolek v roce 1938, kdy mu vlivem podepsání mnichovské dohody a úpravy hranic připadlo pět horských chat (tři Klubu československých turistů a dvě Beskidenvereinu). Velkou měrou se na budování horských objektů v tomto období podílely soukromé osoby. Ty vybudovaly celkem devět chat.

Celkově se podařilo mezi lety 1919–1945 postavit 25 horských zařízení, z nichž zanikla pouze dvě. Od začátku budování horských objektů v oblasti Moravskoslezských Beskyd bylo postaveno 41 horských chat. Čtyři z nich do konce tohoto období vyhořely.

Po 2. světové válce došlo k výrazné proměně ve vlastnictví horských chat. Ihned po válce došlo ke zrušení německého spolku Beskidenvereinu a všechn jeho majetek byl zkonfiskován ve prospěch Československého státu. O tři roky později došlo ke sjednocení všech turistických a sportovních spolků do Sokola. V tomto případě došlo ke znárodnění majetku zrušených spolků. V jednu chvíli bylo ve vlastnictví státu až 27 z celkem 35 horských objektů. Před vypuknutím sametové revoluce v listopadu 1989 vlastnily národní podniky 22 z celkového počtu 28 horských objektů. Pět objektů náleželo soukromým osobám a jeden Tělovýchovné jednotě Baník Ostrava.

Obr. 21: Typologie horských chat podle vlastnické struktury v Moravskoslezských Beskydech v roce 2020 (Zdroj: vlastní zpracování)

Po roce 1990 došlo k obnovení spolků, jež dříve působily na území Moravskoslezských Beskyd. Jsou jimi Pohorská jednota Radhošť a Klub českých turistů. Ty se ihned po svém obnovení snažily o navrácení majetku, jehož byli majiteli před povinným sloučením do Sokola

v roce 1948. V případě Pohorské jednoty došlo pouze k navrácení turistické chaty na Velkém Javorníku. Žádost o navrácení objektů na Pustevnách, kde spolek zahájil svou činnost ve formě budování horských zařízení, byla zamítnuta. To Klub českých turistů dopadl mnohem lépe. Tři horské chaty byly klubu začátkem 90. let 20. století navraceny. Jeden objekt získal sdružením s odborem turistiky TJ Baník Ostrava, který se přidal ke Klubu českých turistů po jeho obnovení. V roce 2015 se klubu povedlo obnovit Bezručovu chatu na Lysé hoře. V současnosti je ve vlastnictví této Klubu českých turistů na území Moravskoslezských Beskyd pět horských chat. Dva objekty byly v průběhu 90. let 20. století prohlášeny za národní kulturní památky. Jsou tak ve vlastnictví České republiky. Jedná se o chaty Libušín a Maměnku na Pustevnách. Devět horských zařízení nyní provozují soukromé osoby. Největší počet turistických chat na území Moravskoslezských Beskyd v současnosti vlastní soukromé podniky. Ty se k vlastnictví budov dostali buď privatizací nebo přímým odkupem. Nyní tato skupina vlastní 13 z celkového počtu 34 horských chat. Do této skupiny spadá také turistická chata Severka, která se nachází v těsné blízkosti vrcholu Kostelky v nadmořské výšce 950 m na katastrálním území obce Dolní Lomné. Chata byla vybudována v průběhu 80. let 20. století. Bohužel nebylo k tomuto objektu nalezeno dostatek informací, proto se zmínka o ní nachází až na tomto místě. Svým charakterem však jednoznačně spadá do kategorie horských chat.

5.2 Typologie chat podle nadmořské výšky

Horské chaty se na území Moravskoslezských Beskyd nacházejí či nacházely v různých nadmořských výškách. Proto byla provedena typologie právě podle tohoto kritéria. Došlo k rozdělení chat do pěti kategorií. Součástí je také typologie podle vlastnické struktury, ze které lze vyčíst, zda některý ze subjektů cílil výstavbu horských chat do určitých nadmořských výšek nebo budoval chaty nezávisle na tomto kritériu.

Tab. 4: Typologie vybudovaných horských chat podle nadmořské výšky na území Moravskoslezských Beskyd do roku 1918

Typologie podle nadmořské výšky	pod 800 [m n. m.]	800–900 [m n. m.]	901 – 1 000 [m n. m.]	1 001–1 100 [m n. m.]	nad 1 101 [m n. m.]
Pohorská jednota Radhošť	1	0	1	4	1
Beskidenverein	1	2	2	0	1
Polská tatranská společnost	0	1	0	0	0
Soukromé osoby	0	2	0	0	0
Celkem	2	5	3	4	1

Zdroj: vlastní zpracování

Pohorská jednota Radhošť soustředila výstavbu svých turistických objektů především do nadmořské výšky 1 001–1 100 m. To je dáno zejména tím, že všechny tyto objekty stojí blízko vedle sebe v areálu Pusteven. Hned pět horských zařízení ze sedmi se nachází nad výškou 1 000 m n. m. Zbylé dvě horské chaty leží v nadmořské výšce v intervalu do 800 m a mezi 901–1 000 m. Německý spolek Beskidenverein své objekty rozmístil rovnoměrněji. Stejně jako Pohorská jednota Radhošť postavil jednu svou útulnu pod 800 m n. m., dvě chaty do výšky 800–900 m n. m., stejný počet chat do výšky 901–1 000 m n. m. a jednu chatu nad 1 101 m n. m. Polská tatranská společnost svou jedinou budovu postavila ve výšce 800–900 m n. m. Do stejné výšky byly vystavěny také obě chaty vlastněné soukromými osobami.

Nejvíce horských chat bylo v tomto časovém úseku vybudováno ve výšce 800–900 m n. m. O jeden turistický objekt méně byl vybudován ve výšce 1 001–1 100 m n. m. Tři horské chaty byly postaveny v nadmořské výšce 901 – 1 000 m. Dvě útulny byly zřízeny pod hranicí 800 m n. m. Jednu horskou chatu se podařilo vybudovat nad 1 101 m n. m.

Tab. 5: Typologie vybudovaných horských chat podle nadmořské výšky na území Moravskoslezských Beskyd mezi lety 1919–1945

Typologie podle nadmořské výšky	Pod 800 [m n. m.]	800–900 [m n. m.]	901–1 000 [m n. m.]	1 001–1 100 [m n. m.]	nad 1 101 [m n. m.]
Pohorská jednota Radhošť	0	0	1	1	0
Klub československých turistů	3	2	2	0	1
Beskidenverein	0	0	3	0	1
Polská turistická společnost	0	0	1	0	0
Ostatní spolky	2	0	0	0	0
Soukromé osoby	3	4	1	0	1
Celkem	8	6	8	1	3

Zdroj: vlastní zpracování

Pohorská jednota Radhošť postavila v této časové etapě dvě horská zařízení. Jedno v nadmořské výšce 901–1 000 m a druhé ve výšce 1 001–1 100 m n. m. Klub československých turistů postavil hned osm turistických objektů. Tři chaty vybudoval ve výšce nižší než 800 m n. m. Po dvou horských chatách postavil ve výškách 800–900 m n. m. a 901–1 000 m n. m. Jednu budovu se mu také podařilo vybudovat ve výšce nad 1 101 m n. m. Německý spolek tři ze svých čtyř zřízených objektů situoval do výšky 901–1 000 m n. m. a jednu stavbu ve výšce nad 1 101 m n. m. Polská turistická společnost zřídila chatu na Kozubové v nadmořské výšce 960 m, což spadá do intervalu 901 – 1 000 m n. m. Soukromé osoby soustředily svá horská zařízení do výšky 800–900 m n. m., kde byly vybudovány čtyři objekty. Další tři byly situovány pod 800 m n. m.

Mezi lety 1919–1945 byly nově vybudované horské chaty situovány nejčastěji do nadmořských výšek pod 800 m a 901–1 000 m, ve kterých bylo postaveno shodně 8 objektů. Šest horských zařízení bylo postaveno ve výšce 800–900 m n. m. Tři horské chaty byly vybudovány ve výšce vyšší než 1 101 m n. m. a jedna chata v nadmořské výšce 1 001–1 100 m.

Tab. 6: Typologie vybudovaných horských chat podle nadmořské výšky na území Moravskoslezských Beskyd v roce 2020

Typologie podle nadmořské výšky	Pod 800 [m n. m.]	800–900 [m n. m.]	901–1 000 [m n. m.]	1 001–1 100 [m n. m.]	nad 1 101 [m n. m.]
Pohorská jednota Radhošť	0	0	1	0	0
Klub českých turistů	2	0	2	0	1
Ostatní spolky	1	1	0	1	0
Česká republika	0	0	0	2	0
Statutární město Třinec	0	0	1	0	0
Soukromé osoby	4	3	1	0	1
Právnícké osoby	3	3	4	1	2
Celkem	10	7	9	4	4

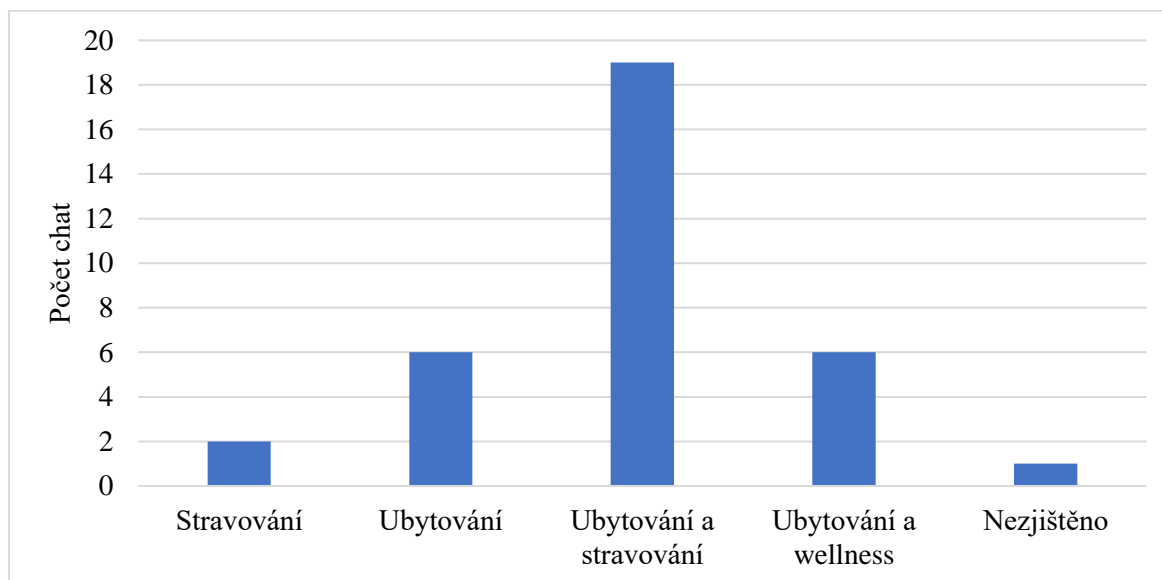
Zdroj: vlastní zpracování

V současnosti vlastní Pohorská jednota Radhošť pouze jednu horskou chatu. Ta svou polohou spadá do kategorie objektů, jež leží v nadmořské výšce 901–1 000 m n. m. Ze všech pěti horských zařízení Klubu českých turistů leží dvě pod 800 m n. m., dvě ve výškách 901–1 000 m n. m. a jedno nad hranicí 1 101 m n. m. Česká republika má ve vlastnictví areál Pusteven, který se nachází v nadmořské výšce 1 000–1 100 metrů. Horské chaty vlastněné soukromými osobami se soustředí převážně do výšky pod 1 000 metrů, kde se nachází 9 z desíti objektů. Horská zařízení ve vlastnictví právníckých osob na tom jsou dost podobně. Deset z celkem třinácti se nachází ve výšce pod 1 000 m n. m.

Celkově se pod hranicí 800 m n. m. nachází nejvíce horských objektů, a to přesně 10. Devět chat leží v nadmořských výškách 901–1 000 metrů. O dvě méně se nachází mezi 800–900 m n. m. Dohromady osm horských chat se nachází nad hranicí 1 000 m n. m. Z nich polovina leží do 1 100 m n. m. a polovina je ve výšce vyšší než 1 101 m n. m. V současnosti se na území Moravskoslezských Beskyd nachází 34 horských chat. Na tomto území se sice vyskytuje až 26 vrcholů, které svou výškou přesahují 1 000 m n. m., ale pouze na 11 z nich vede turistická trasa. Na většině či v blízkosti těchto vrcholů se horské chaty však nachází. Jediným vrcholem, kde toto neplatí je Smrk (1 276 m n. m.). Vrchol však leží v chráněném území, což je zřejmě ta příčina, která brání vybudování turistického objektu v této lokalitě. Celkově se v okolí vrcholu nachází až sedm přírodních rezervací.

5.3 Typologie chat podle účelu využívání

Následující typologie je provedena podle účelu využívání. Tato typologie je provedena pouze pro horské chaty, které jsou stále v provozu. Podle účelu využívání byly stanoveny čtyři kategorie. Pátou kategorií tvoří chaty, u kterých účel využívání nebyl zjištěn.

Obr. 22: Typologie horských chat na území Moravskoslezských Beskyd v roce 2020 podle účelu využívání (Zdroj: vlastní zpracování)

Většina horských chat je provozována za účelem ubytování a stravování. V šesti budovách si turisté musí stravu zajistit sami, jelikož jim nabízí pouze ubytovací služby. Jedná se především o bývalé horské chaty či hotely, které jsou v současnosti přestavěny na apartmány. Ty se nachází například v lokalitě Bílý Kříž. Dále do této kategorie spadají také některé chaty turistických či tělovýchovných spolků. Ale také např. chata Maměnka na Pustevnách či Chata Emil Zátoupek – Desítka na Lysé hoře. V obou případech se však v okolí nachází dostatečné množství objektů nabízejících stravovací služby.

Rovněž v šesti objektech se majitelé rozhodli zvýšit svou konkurenční výhodu a zkvalitnit poskytované služby, a tak nabízejí mimo ubytování a stravování také wellness. Ve většině případů se jedná o sauny, ať už finské či infrasauny. Pouze dva horské objekty nabízí jen stravování. Je to však logické. Jedním z nich je chata Libušín. Tato historická budova postavena v roce 1899 už od svého vybudování sloužila pouze jako jídelna. K ubytování byla určena chata Maměnka, která byla postavena ve stejném roce. Druhou stavbou je turistická chata na Velkém Javorníku. Pěší dostupnost této chaty je velice dobrá z několika obcí a samotná její poloha nenabízí tolik možností, aby zde turista strávil noc. V případě jednoho objektu nebyl jeho účel

zjištěn. Tím je horská chata Visalaje. Objekt bohužel postrádá své internetové stránky. Při terénním průzkumu procházela chata viditelnou rekonstrukcí.

5.4 Typologie chat podle doby vzniku

Poslední provedenou typologii tvoří chaty, které jsou děleny podle doby jejich vzniku. V této typologii bylo zvoleno pět kategorií. Ty zahrnují časové období od začátku budování horských chat až po současnost.

Tab. 7: Typologie horských chat na území Moravskoslezských Beskyd podle doby vzniku

Období	Počet vybudovaných/obnovených chat	Celkový počet chat na konci období
Do roku 1900	9	9
1900-1920	7	14
1921-1930	10	21
1931-1945	17	37
1946 až současnost	11	34

Zdroj: vlastní zpracování

Budování horských chat bylo započato v posledním desetiletí 19. století. Turistická infrastruktura se začala vyvíjet poměrně dynamicky. Během posledních deseti let 19. století bylo postaveno devět turistických chat, přičemž až sedm z nich v druhé polovině 90. let. Následujících dvacet let se vývoj výstavby horských chat zpomalil. Svůj podíl na tom má jednoznačně 1. světová válka. Mezi lety 1900–1920 vzniklo pouze sedm objektů. Celkově stálo na území Moravskoslezských Beskyd v roce 1920 čtrnáct horských zařízení. Ve dvacátých letech 20. století se však situace zlepšila. V této době se ve vymezeném území začal angažovat Klub československých turistů, který zde postavil během zmíněného časového úseku čtyři z desíti nově vybudovaných objektů. Na začátku 30. let se na území Moravskoslezských Beskyd nacházelo 21 turistických chat.

Právě období 30. let 20. století přálo turistice na tomto území nejvíc. Do začátku 2. světové války zde vyrostlo či bylo obnoveno hned 17 horských chat. Kromě spolků, díky kterým se do této doby budovala turistická infrastruktura, začali v tomto období budovat a stavět turistické objekty také soukromé osoby. Po skončení 2. světové války stálo na území Moravskoslezských Beskyd 37 horských chat. Zde se beskydská horská zařízení ocitají co do počtu na svém vrcholu a od této doby do současnosti nestálo na tomto území větší množství horských chat.

Od roku 1946 až do současnosti bylo na vymezeném území postaveno nebo obnoveno pouze 11 horských objektů. To je dáno také tím, že většina vrcholů a lokalit, které skýtaly určitý turistický potenciál jsou již obsazeny. Respektive se zde již nachází dostatek horských zařízení.

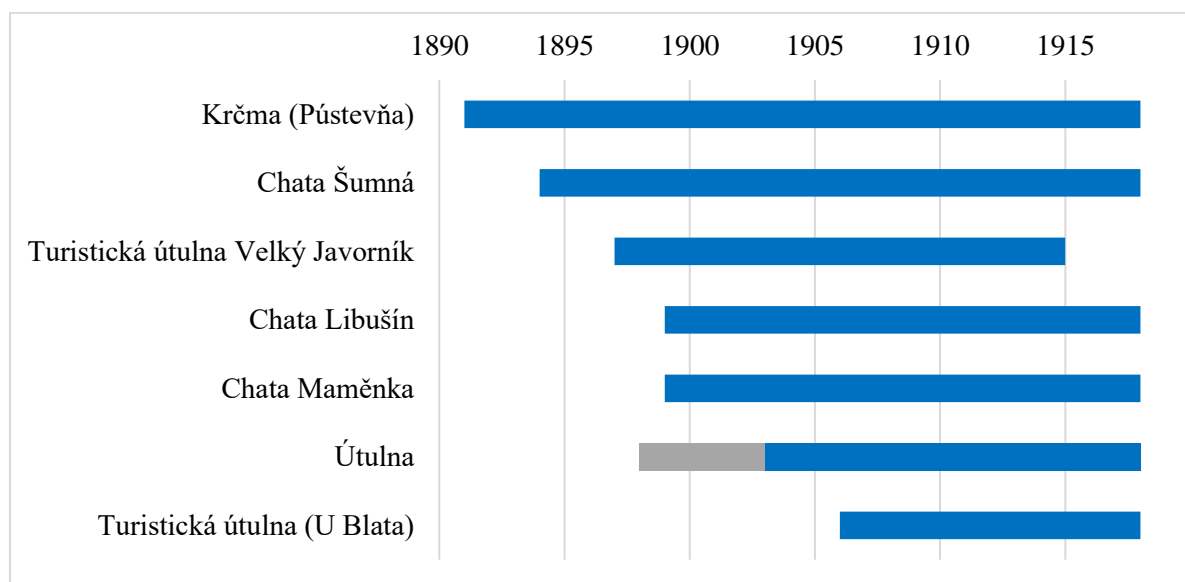
6 Horské chaty v Moravskoslezských Beskydech a jejich vývoj

V rámci České republiky a předtím v rámci Rakousko-Uherské monarchie byly Beskydy méně využívány turisty, než tomu bylo např. v Krkonoších a Jeseníkách. Po vzniku Klubu českých turistů v Praze a také moravského sudetského horského spolku ve Frývaldově (dnešní město Jeseník) koncem 19. století se aktivovaly členské základny a zahájila bohatá činnost související se značením tras, budování horských chat, vydáváním rozmanitých průvodců, pohlednic, map a dalších upomínkových předmětů.

Budování horských chat v Moravskoslezských Beskydech je spojeno s činností čtyř turistických spolků – německého Beskidenvereinu, Klubu českých/československých turistů, Pohorské jednoty Radhošť a Polské tatranské společnosti. Několik horských objektů bylo také zřízeno soukromými osobami a později také soukromými podniky, které v zájmovém území působily a přispěly k rozvoji turistiky a poznávání regionu.

6.1 Budování horských chat před rokem 1918

Počátek výstavby horských chat v Moravskoslezských Beskydech je spojeno především s činností Pohorské jednoty Radhošť a německého Beskidenvereinu. Detailnější informace ohledně zmíněných spolků jsou uvedeny v kapitole 3.

Obr. 23: Přehled vybudovaných horských chat Pohorské jednoty Radhošť do roku 1918 (Zdroj: vlastní zpracování)

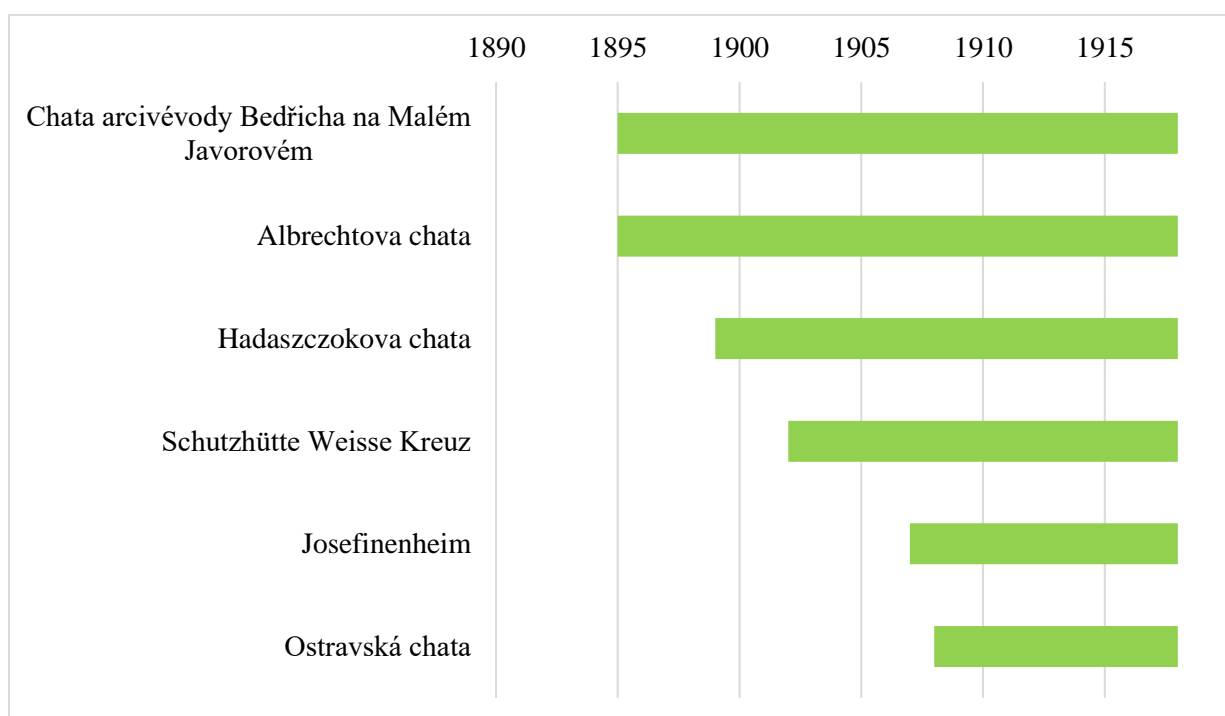
Jako první ze zmíněných spolků postavila svou chatu Pohorská jednota Radhošť, která sídlila ve Frenštátě pod Radhoštěm. Ta se soustředila na oblast Pusteven, ve kterých viděla a jak

se i později potvrdilo turisticky atraktivní místo a tedy vysoký potenciál. Roku 1891 zde postavili první turistickou útulnu, která obdržela název Krčma (později byla přejmenována na Pústevňa). O tři roky později, tedy v roce 1894, postavili na Pustevnách druhou útulnu, která nesla název Šumná. Další z horských objektů, jímž se stala Pohorská jednota Radhošť vlastníkem, byla turistická útulna na Velkém Javorníku. Tu nechal vystavět v roce 1897 svým nákladem arcibiskup Dr. Theodor Kohn. Po dokončení ji ale arcibiskupství předalo Pohorské jednotě Radhošť. Důvod není zcela zřejmý. Spolek se však z tohoto objektu dlouho neradoval, jelikož v průběhu 1. světové války, konkrétně v roce 1915, útulna vyhořela. (Sobotka, 2020)

Postupem času začaly Pustevny vzbuzovat čím dál větší zájem u turistů. Ubytovací kapacity přestávaly stačit, a tak se Pohorská jednota Radhošť rozhodla postavit další zařízení cílené pro turisty, a to Libušín a Maměnku. O architekturu těchto dvou staveb se přičinil tehdy ještě mladý architekt Dušan Jurkovič. Libušín a Maměnka byly dokončeny v roce 1899 (Wawreczka, 2016). Ještě rok před tím, než byly dokončeny stavby těchto dvou objektů, byla na Radhošti postavena další chata, která nesla název Útulna. Nepatřila ovšem Podhorské jednotě Radhošť. Spolek ji zakoupil až v roce 1903, a to především proto, aby si Radhošť a jeho zázemí uchránil pro sebe a zamezil tak vniknutí na toto území německému Beskidenvereinu (Stoklasa, 2013). V roce 1906 rozšířil spolek svůj vliv i mimo oblast Pusteven a Radhoště a zakoupil pasekářskou usedlost čtyři kilometry severně od obce Horní Bečva na místě tehdy zvaném U Blata (název podle blízkého vrcholu Blato 938 m n. m.). Tuto chalupu spolek přestavěl na turistickou útulnu. (Malina, 2017a)

Obr. 24: Kaple sv. Cyrila a Metoděje a útulna na Radhošti na dobové pohlednici
(Zdroj: archiv autora)

Obr. 25: Přehled vybudovaných chat německým spolkem Beskidenverein do roku 1918
(Zdroj: vlastní zpracování)

Druhým turistickým spolkem, který začal rozvíjet své aktivity na území Moravskoslezských Beskyd byl německý Beskidenverein. Tomu se v roce 1895 podařilo postavit rovnou dvě chaty. První z nich byla chata arcivévody Bedřicha na Malém Javorovém (Čermák, 2000). Malý Javorový má vrchol v nadmořské výšce 947 m a najdeme jej v katastrálním území Oldřichovic, což je městská část Třince. Druhým turistickým objektem byla Albrechtova chata na Lysé hoře, tedy na nejvyšší hoře Moravskoslezských Beskyd (Sobotka, 2020). Výstavbou Albrechtovy chaty na Lysé hoře chtěli Němci trvale zajistit německý vliv na nejvyšší hoře Moravskoslezských Beskyd. To se jim až do roku 1935 podařilo. V chatě byly nastaveny vysoké ceny, které si mohli dovolit pouze zámožní klienti. Po tuto dobu se čeští turisté Lysé hoře poměrně vyhýbali (Polášková a Polásek, 2009). V roce 1899 se nečinila pouze Pohorská jednota Radhošť, která na Pustevnách vybuodovala chaty Libušín a Maměnku, ale také Beskidenverein, který pod vrcholem Slaviče postavil chatu pojmenovanou po zemřelém profesoru Johannu Hadaszczokovi, který byl jedním ze zakladatelů tohoto německého turistického spolku (Čermák, 2000).

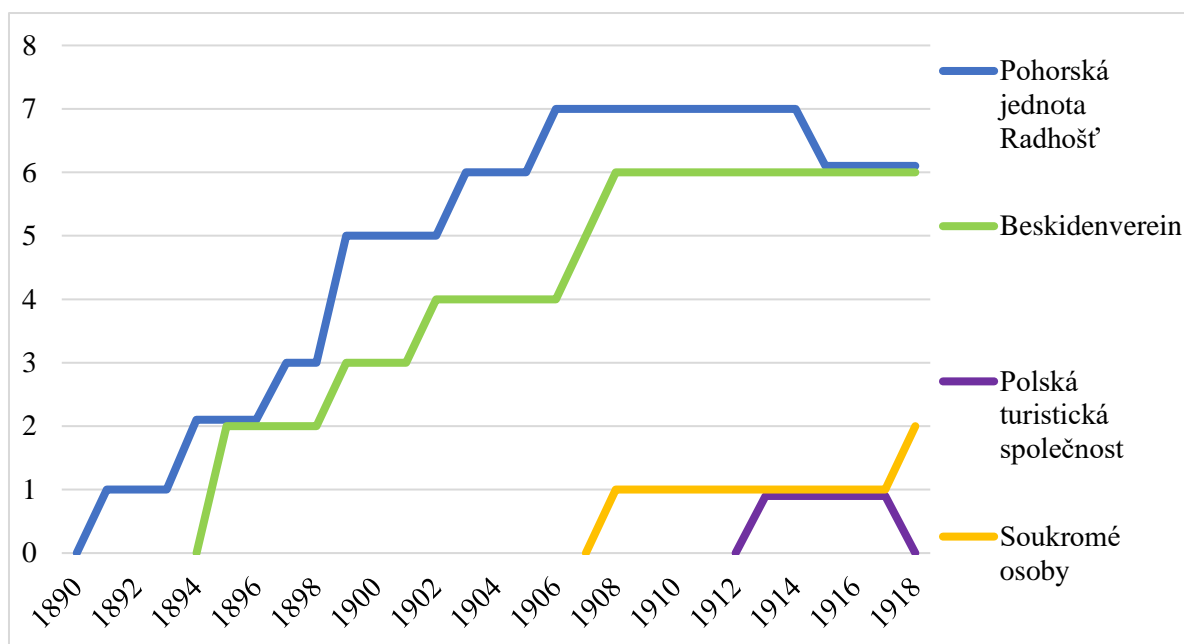
Obr. 26: Albrechtova chata na Lysé hoře za Rakouska-Uherska (zdroj: archiv autora)

Svůj vliv rozšířil německý spolek i do oblasti nazývané Bílý Kříž. V roce 1900 zde zakoupil usedlost zvanou Beskidenheim. O dva roky později byla zrekonstruována a přejmenována na horskou chatu Bílý Kříž něm. Schutzhütte Weisse Kreuz. K této chatě patřila také tzv. letní vila,

kteřá byla slavnostně předána turistům v roce 1907. Letní vila nesla název Josefinenheim, podle manželky Friedricha Schustera, což byl generální ředitel Vítkovického horního a hutního těžířtva a také velký příznivec německého spolku. O rok později, co byla zpřístupněna vila Josefinenheim se spolku podařilo postavit v katastru obce Ostravice další objekt, a to Ostravskou chatu. Ta se nacházela v blízkosti Horních Mazáckých skal. Ostravská chata byla vzdálená necelé čtyři kilometry od nejvyššího vrcholu Moravskoslezských Beskyd – Lysé hory, a znamenala příjemnou zastávku při výstupech na královnu Beskyd, jak je tato hora přezdívana. (Polášková a Polášek, 2009)

Pouze epizodní roli měl v tomto časovém období svými aktivitami polský turistický spolek, který se jmenoval Polská tatranská společnost. Tomu se podařilo vybudovat v Moravskoslezských Beskydech chatu na Ropičce, která se nacházela ve výšce necelých 900 m n. m. Chata byla postavena v roce 1913. Doba trvání tohoto objektu by se však dala spočítat na prstech jedné ruky, jelikož již za pět let – v roce 1918 – za nezjištěných příčin chata vyhořela. (Piezgová, 2000)

O další výstavbu chat se už nezasloužil žádný turistický spolek. První a v tomto časovém úseku také jedinou oblastí, ve které se začaly prosazovat soukromé osoby, lze najít v okolí turistické útulny byla Gruň, která leží ve výšce 800–860 m n. m. Tato oblast se nachází čtyři a půl kilometru západně od Bílého Kříže, jenž náležel německému turistickému spolku Beskideverein. V roce 1908 zde manželé Píchovi vybudovali český horský podnik U Švarné Hanky. V době 1. světové války zde pobýval i básník Petr Bezruč. Útulna Gruň lákala turisty čím dál víc, čehož si všimla také rodina Charbuláků. Ta na konci této vymezené časové etapy v roce 1918 postavila na Gruni Charbulákovu útulnu. (Polášková a Polášek, 2009)

Obr. 27: Časová osa výstavby horských chat v Moravskoslezských Beskydech do roku 1918 (Zdroj: vlastní zpracování)

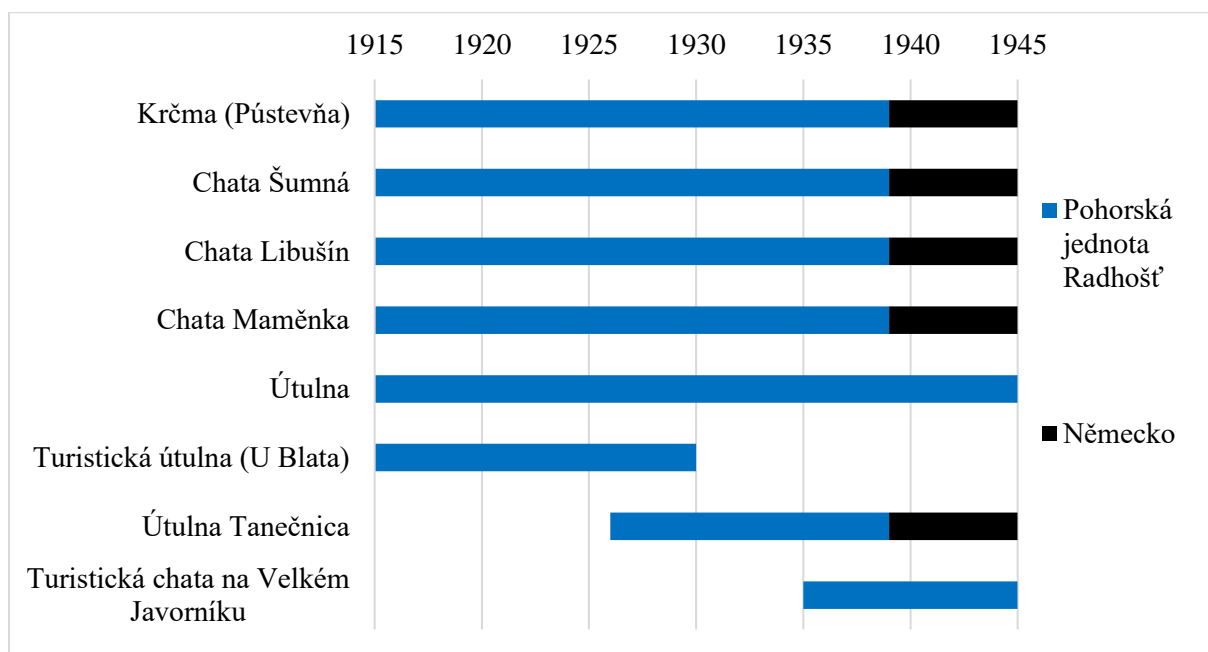
Na obr. 27 je znázorněn progres Pohorské jednoty od vzniku první horské chaty až do roku 1918. Na první pohled je patrné, že pomyslný konkurenční boj ve výstavbě horských objektů na území Moravskoslezských Beskyd spolu sváděl český turistický spolek Pohorská jednota Radhošť, který je znázorněn modrou křivkou a německý turistický spolek Beskidenverein, který je vyznačen zelenou křivkou. Do roku 1908 vlastnil český spolek sedm chat. Německá organizace měla v ten moment o jeden objekt méně. Od této chvíle už ani jeden spolek další horské zařízení nevybudoval. Lze tomu přičíst fakt, že mezi lety 1914–1918 probíhala 1. světová válka. Během tohoto časového úseku Pohorská jednota Radhošť přišla o svou turistickou útulnu na Velkém Javorníku, která v roce 1915 lehla popelem. V roce 1918 vlastnily tedy oba spolky, jak německý, tak český shodně šest horských chat.

Působení Polské turistické společnosti na území Moravskoslezských Beskyd bylo pouze krátkou záležitostí a týkalo se výstavby chaty Ropička, která však fungovala pouze v období 1913–1918. Na konci této časové etapy tedy polský spolek nevlastnil na území Moravskoslezských Beskyd žádnou turistickou budovu. Celkem bylo do roku 1918 v této oblasti postaveno 16 horských zařízení, přičemž dvě z nich však již do tohoto roku zanikly.

6.2 Budování horských chat mezi lety 1919–1945

Toto šestadvacetileté období bylo v budování horských chat ovlivněno několika faktory. Prvním byl vznik samostatného Československého státu po jeho uznání 28. října 1918 a zánik

Habsburské monarchie, která spravovala české země bezmála 400 let. Dalším byl postupný nástup nacismu a podepsání mnichovské dohody v září 1938, kdy se severní část Moravskoslezských Beskyd ocitla na území Polska. Posledním důležitým aspektem pak byla 2. světová válka, která proběhla v letech 1939–1945.

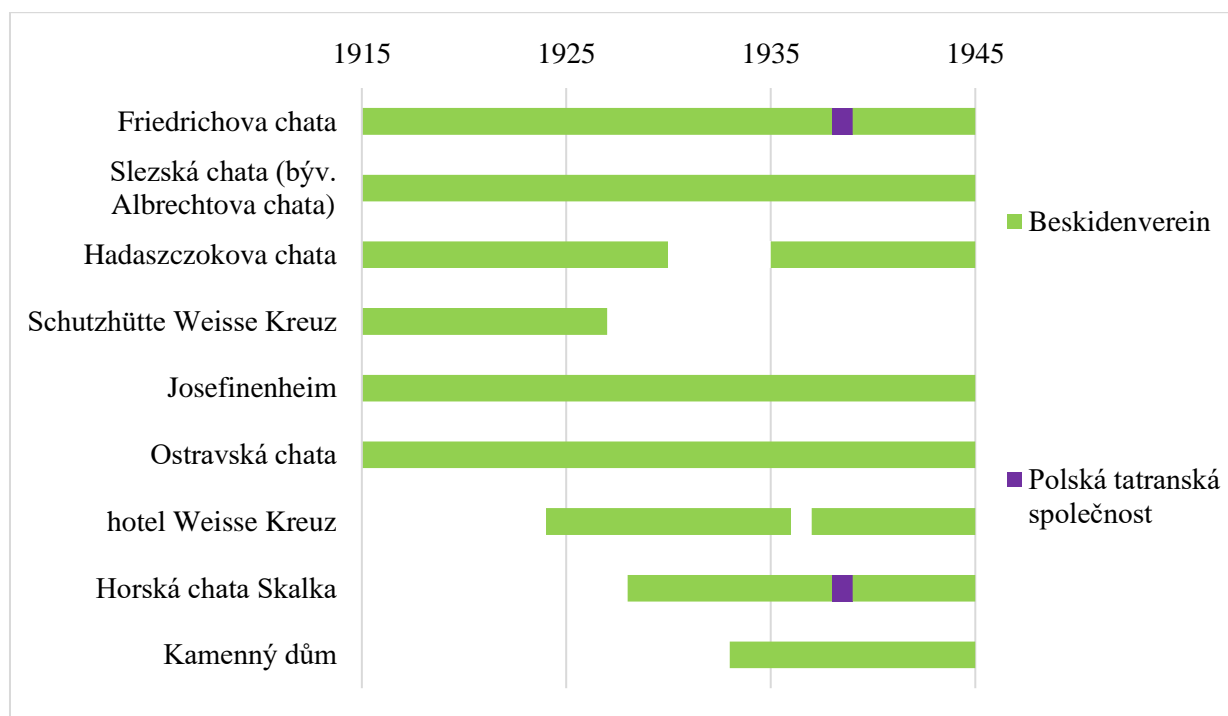

Obr. 28: Přehled horských chat Pohorské jednoty Radhošť mezi lety 1919–1945 (Zdroj: vlastní zpracování)

Pohorská jednota Radhošť vlastnila do roku 1918 šest horských zařízení. Po 1. světové válce se začali turisté postupně vracet do hor, kde vyhledávali klid a odpočinek po náročném období, které přinesla druhá dekáda 20. století. Český spolek na tuto situaci zareagoval a v roce 1924 se pustil do stavby další turistické budovy. Ta byla o dva roky později slavnostně otevřena – komfortní hotelová útulna Tanečnica, která byla vybudována opět na Pustevnách, kde v tento moment spolek vlastnil už pět objektů. Ubytovací kapacita Tanečnice činila 150 lůžek, čímž se stala největším turistickým zařízením na Pustevnách (Stoklasa, 2013). Po několika letech Pohorská jednota přišla o svou útulnu U Blata. Nebylo přesně zjištěno, ve kterém roce ukončila svůj provoz, ale na začátku 30. let 20. století materiál z již rozebrané útulny posloužil pro stavbu srubové noclehárny poblíž existujícího hostince, jež v roce 1932 koupil Klub československých turistů. (Malina, 2017b)

V roce 1935 rozšířila Pohorská jednota svůj vliv mimo Pustevny a Radhošť, když vybuďovala ve výšce 905 m n. m. na vrcholu Velkého Javorníku novou chatu (Sobotka, 2020). Jak už bylo popsáno v předchozím textu, tento spolek již na tomto vrcholu chatu vlastnil.

Ta však v roce 1915 vyhořela. Během druhé světové války zabrala nacistická NSDAP všechny objekty na Pustevnách. V nich ubytovala členy mládežnické organizace Hitlerjugend (Stoklasa, 2013). Pohorské jednotě tedy zůstala pouze útulna na Radhošti a chata na Velkém Javorníku.

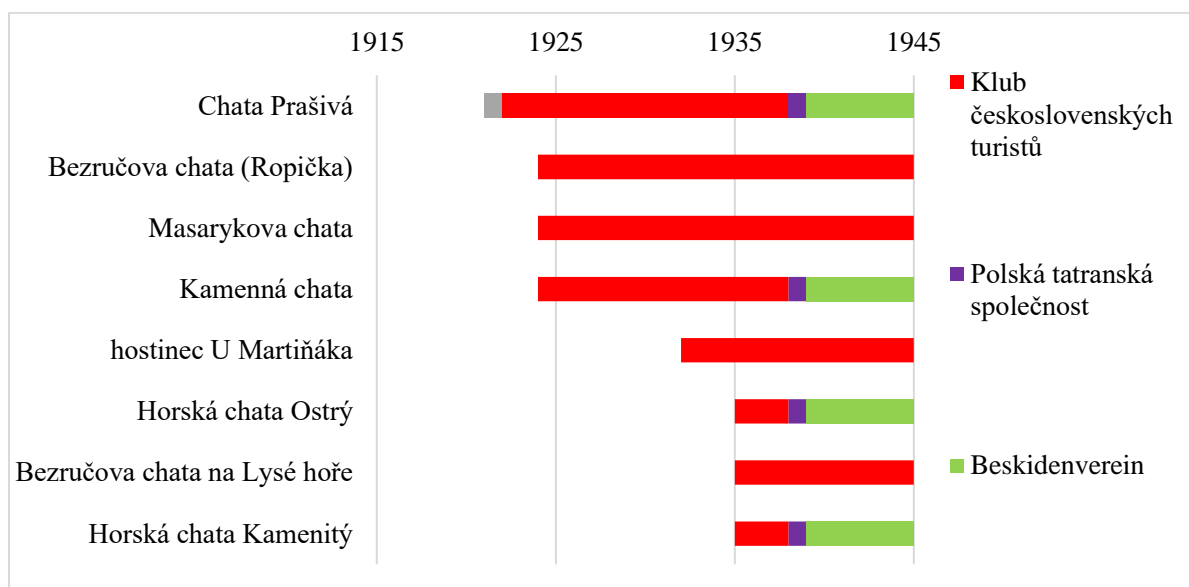
Obr. 29: Přehled horských chat německého spolku Beskidenverein mezi lety 1919–1945 (Zdroj: vlastní zpracování)

Německý spolek Beskidenverein vstupoval do tohoto období s počtem šesti horských zařízení, tedy stejně jako Pohorská jednota Radhošť. Určitý čas trvalo, než začala německá organizace opět budovat své objekty na území Moravskoslezských Beskyd. Beskidenverein se rozhodl rozšířit svoje državy na Bílém Kříži a v roce 1924 zde postavil hotel Bílý kříž – Weisse Kreuz (Sládek, 2003). O tři roky později však o jeden svůj objekt na tomto místě přišel, jelikož Schutzhütte Weisse Kreuz lehla popelem (Polášková a Polášek, 2009). To německý spolek neodradilo od dalšího budování a hned rok poté rozšířil svůj vliv ještě více na východ, kde v roce 1928 postavil další horskou chatu Skalku (Cichá, 2011). Ta ležela pod stejnojmenným vrcholem ve výšce 905 m n. m. na katastru obce Mosty u Jablunkova. V roce 1930 přišel spolek požárem o svou další budovu. Pod vrcholem Slaviče totiž vyhořela Hadaszczokova chata (Polášková a Polášek, 2009).

Turistů na Lysé hoře začalo hojně přibývat, a tak nezbývala jiná možnost než vybudovat na vrcholu další horské útulnu, která nesla název Kamenný dům. Stavba byla dokončena

v roce 1933 (Sobotka, 2020). V tento moment vlastnil spolek na nejvyšší hoře Moravskoslezských Beskyd hned dvě chaty. Žádné české organizaci se do této doby nepodařilo zřídit jediný turistický objekt na vrcholu hory, která tak stále zůstávala v německém držení. V roce 1935 se podařilo Beskidenvereinu obnovit vyhořelou Hadaszczokovu chatu pod vrcholem Slavíče (Polášková a Polášek, 2009). O rok později však zastihla spolek smutná událost. V roce 1936 jim na Bílém Kříži vyhořel hotel Weisse Kreuz. Hotel byl však dobře pojištěn a hned o rok později, v roce 1937, byl postaven hotel nový (Wawreczka, 2016).

Následující rok se udála velmi smutná událost. V roce 1938 se po mnichovské dohodě ocitla část území Moravskoslezských Beskyd v polském záboru. Polákům, konkrétně Polské tatranské společnosti (Polskie Towarzystwo Tatrzaskie) připadly tím pádem také Friedrichova chata na Malém Javorovém a Horská chata Skalka. O rok později po záboru Polska německými vojsky a zřízení zabraných území bývalého Polska pod správou Německa „General gouvernement“ polsky Generalne Gubernatorstwo, si je Beskidenverein převzal nazpět a získal k nim také čtyři chaty, které v minulosti patřily Klubu československých turistů, a po září 1938 se na téměř jeden rok ocitly na polském území. Konec německého spolku na území Moravskoslezských Beskyd nastal po 2. světové válce, kdy došlo k rozpuštění skupin Beskidenvereinu výnosem ministerstva vnitra Československa ze dne 20. června roku 1945. Veškerý majetek Beskidenvereinu byl zkonfiskován podle Benešovských dekretů ve prospěch československého státu. (Polášková a Polášek, 2009)

Obr. 30: Přehled horských chat Klubu československých turistů mezi lety 1919–1945 (Zdroj: vlastní zpracování)

Klub českých turistů byl založen v Praze už v roce 1888. Ve svých počátcích se soustředil především na území Čech. Na Moravu a Slezsko zavítal až v průběhu 90. let 19. století. Bylo zapotřebí zvolit vhodné centrum pro tuto oblast, jelikož nešlo řídit veškeré dění z Prahy. Za centrum pro severovýchodní Moravu a Slezsko byla vybrána Moravská Ostrava (Polášková a Polášek, 2009). Do 1. světové války se však klubu nepodařilo vybudovat žádnou horskou chatu na území Moravskoslezských Beskyd. Neexistovala početná členská základna, nebyl k dispozici pozemek a nenašel se výrazný mecenáš, jenž by mohl financovat výstavbu nějaké chaty, jak tomu bylo v jiných horstvech.

Po 1. světové válce v roce 1918 po vzniku Československa došlo k přejmenování spolku na Klub československých turistů a rozšíření působnosti na Slovensko a také Podkarpatskou Rus. Klub začal být brzy aktivní. V roce 1921 postavil turistický spolek Pobeskydská jednota slezská pod vrcholem Prašivá ve výšce 700 m n. m. turistickou chatu, kterou pojmenovala právě po vrcholu – Chata Prašivá. O rok později přistoupil spolek ke Klubu československých turistů, čímž získal klub první horskou chatu v Moravskoslezských Beskydech. (Cichá, 2011)

Rok 1924 byl pro Klub československých turistů mimořádně úspěšný, co se týče jeho aktivity právě na území tohoto pohoří. Podařilo se mu totiž vybudovat zde hned tři turistické chaty. Jen o necelých sedm kilometrů od chaty Prašivá východněji po hřebenu postavil klub svůj druhý objekt, který stál v blízkosti vyhořelé polské chaty Ropička. Chata byla pojmenována po slezském básníkovi Petru Bezručovi (Piezgová, 2000). Další zařízení, které se tentýž rok podařilo vybudovat, byla Masarykova chata na Beskydu (Brož, 1925). Ta se nacházela na jihu vymezeného území v nadmořské výšce 900 m. Posledním horským objektem, který spolek tento rok postavil, se stala Kamenná chata (Čermák, 2000). Ta leží dva kilometry východně pod vrcholem Velkého Polomu ve výšce necelých 950 m n. m.

Výstavba čtyř turistických budov během krátkého období ostravskou župu Klubu československých turistů poměrně finančně vyčerpala. Tudíž nastalo logické období bez výraznější investice, které trvalo osm let. V roce 1932 však spolek své počty objektů rozšířil, když koupil hostinec u Martiňáka. Ten se nachází čtyři kilometry severovýchodně od obce Horní Bečva. Klub k hostinci přistavěl dřevěnou noclehárnu pro turisty. (Malina, 2017b)

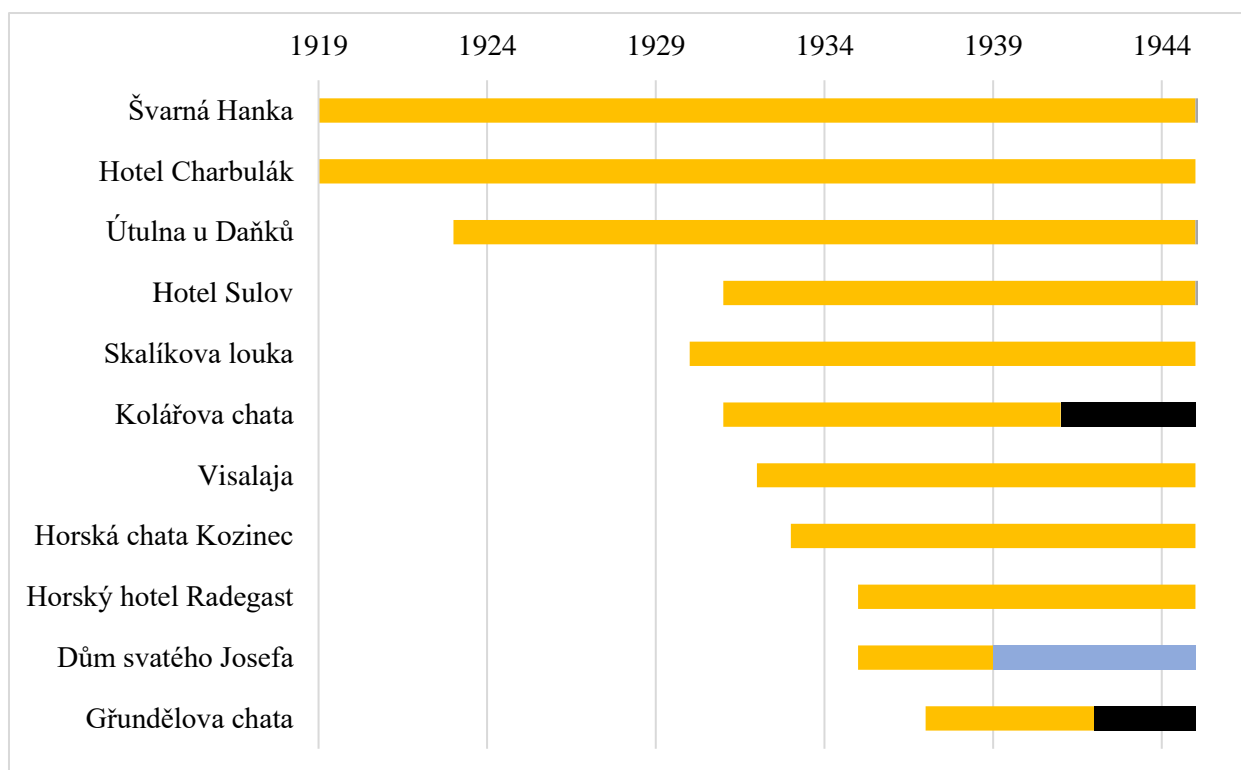
V průběhu třicátých let si tato česká organizace zřídila na hřbetu Kamenitého v budově hospody malou útulnu. Oblast Kamenitý leží v nadmořské výšce necelých 800 m mezi Slavíčem a Kozubovou. V roce 1938 se toto místo ocitlo na polském území, a tak objekt připadl

polským turistům. Po obsazení Polska Německem v září 1939 jej vlastnili Němci. (Polášková a Polášek, 2009)

Polovina 30. let 20. století se zapisuje v historii Klubu československých turistů zlatým písmem. Nejen, že se spolku podařilo postavit novou horskou chatu ve výšce 935 m n. m. pod vrcholem Ostrý ve východní části Moravskoslezských Beskyd (Cichá, 2011). Hlavní úspěch zaznamenal na nejvyšší hoře pohorí, Lysé hoře, kde se mu konečně podařilo postavit českou chatu. Ta byla, stejně jako chata na Ropičce, pojmenována po slezském básníkovi Petru Bezručovi (Sobotka, 2020). Slavnostní otevření chaty se událo 15. – 16. června 1935 za přihlížení bezmála 4 000 návštěvníků. Slavnostního aktu se zúčastnilo téměř celé ústředí Klubu československých turistů, což se nikdy předtím nestalo a jen to utvrzuje fakt, že výstavbou české chaty na nejvyšším vrcholu Moravskoslezských Beskyd se docílilo skutečně mimořádné události, kterou vyhlíželi českoslovenští turisté již léta. (Polášková a Polášek, 2009)

V tento moment se Klub československých turistů ocitl na svém vrcholu, když provozoval v Moravskoslezských Beskydech osm chat. To však trvalo pouze krátce, jelikož už v roce 1938 se po mnichovské dohodě část území ocitla v polském záboru, čímž Polská tatranská společnost získala Chatu Prašivou, Kamennou chatu pod Velkým Polomem, útulnu na Kamenitém a nově vybudovanou chatu pod vrcholem Ostrého. Poláci si však těchto chat moc neužili, jelikož hned v roce 1939 připadly německému spolku Beskidenvereinu, kterému patřily až do jeho zániku v roce 1945.

Jak už bylo uvedeno, Klub československých turistů po odtržení slovenských turistů v roce 1939 zanikl a v protektorátu Čechy a Morava byl obnoven Klub českých turistů. Tomu byly tyto čtyři turistické objekty po skončení druhé světové války a po zániku německého spolku v roce 1945 navraceny.

Obr. 31: Přehled horských chat soukromých osob mezi lety 1919–1945 (Zdroj: vlastní zpracování)

Na konci prvního sledovaného časového úseku v roce 1918 se v Moravskoslezských Beskydech nacházely dva turistické objekty, jež byly vlastněny soukromými osobami. Jednalo se o dvě stavby na Gruni – Útulna Švarná Hanka a Charbulákova útulna. S přívalem turistů, kdy v nově vzniklé Československé republice již hory lákaly zájemce k odpočinku, byla Charbulákova útulna v letech 1928–1929 přestavěna na horský Hotel Charbulák. (Wawreczka, 2016)

Další oblast, která se začala rozvíjet, byl již zmíněný Bílý Kříž. Dosud zde měl svá horská zařízení pouze německý spolek Beskidenverein. V roce 1923 se k nim však přidal jistý Daněk a postavil zde Útulnu u Daňků (Wawreczka, 2016). Oblast Bílého Kříže byla navštěvována početnými davy turistů a návštěvníků. Této příležitosti využil také němec Wiktor Liwa, který v těsné blízkosti Daňkovy útulny nechal vystavět moderní Hotel Sulov. Dohromady oba objekty nabízely 32 pokojů a dvě společné noclehárny. (Polášková a Polášek, 2009)

Třicátá léta minulého století byla průkopová v budování horských chat soukromými subjekty. Do této doby bylo celkově postaveno přes 20 turistických zařízení, z nichž pouze tři nebyly ve vlastnictví nějakého turistického spolku.

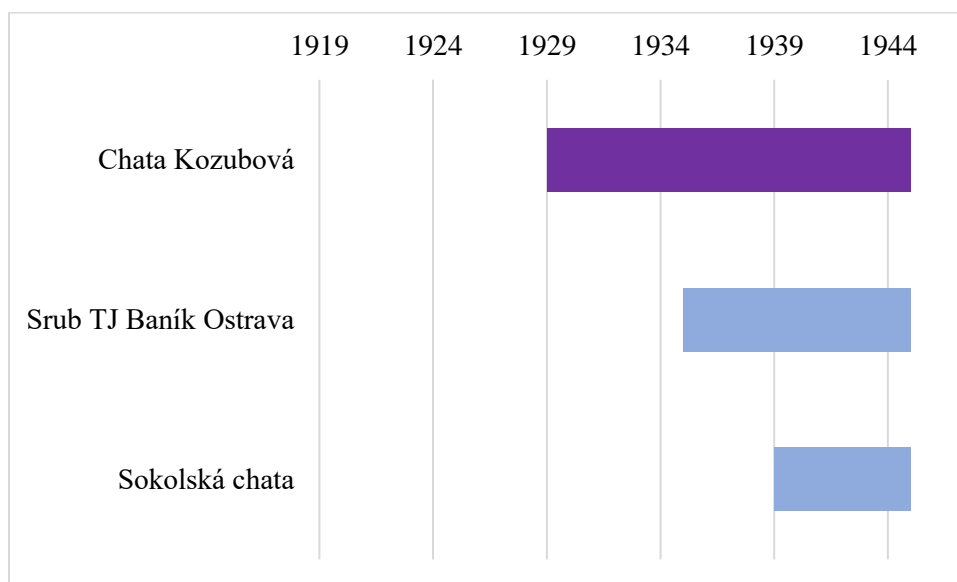
Jaroslav Krejčí byl dlouhodobým nájemcem útulen na Pustevnách. V roce 1930 si však postavil vlastní podnik, který nesl stejný název jako místo, na němž objekt postavil, a to Skalíkova louka. Ta se nachází něco málo přes dva kilometry pěší stezkou z Pusteven směrem na jih. Součástí areálu byly také tenisové kurty a koupaliště (Wawreczka, 2016). Další chatou, jež byla vystavěna, se jmenovala Kolářova chata na Slavíči. Dokončena byla v roce 1931 a nacházela se v blízkosti již vyhořelé Hadaszczokovy chaty. Během druhé světové války byla Kolářova rodina ze Slavíče vyhnána a veškerý její majetek připadl Německému státu. (Sládek, 2003)

O rok později se stal dalším vlastníkem turistické budovy Eduard Rumian, který nechal vystavět hotel Visalaja v obci Krásná, konkrétně v rekreační oblasti Visalaje (Polášková a Polášek, 2009). Objekt Visalaja byl prvním turistickým zařízením v této oblasti, která sloužila také jako výchozí bod při výletech na Bílý Kříž nebo Lysou horu. Rok poté byla ve výšce 635 m n. m. pod vrcholem Velký Kozinec na katastru Oldřichovic (městská část Trínice) postavena Horská chata Kozinec (Cichá, 2011). V polovině třicátých let minulého století byla zvýšena ubytovací kapacita na vrcholu Radhoště, kde do této chvíle měla turistický objekt pouze Pohorská jednota Radhošť. Hotel Radegast byl postaven nedaleko kaple sv. Cyrila a Metoděje (Wawreczka, 2016).

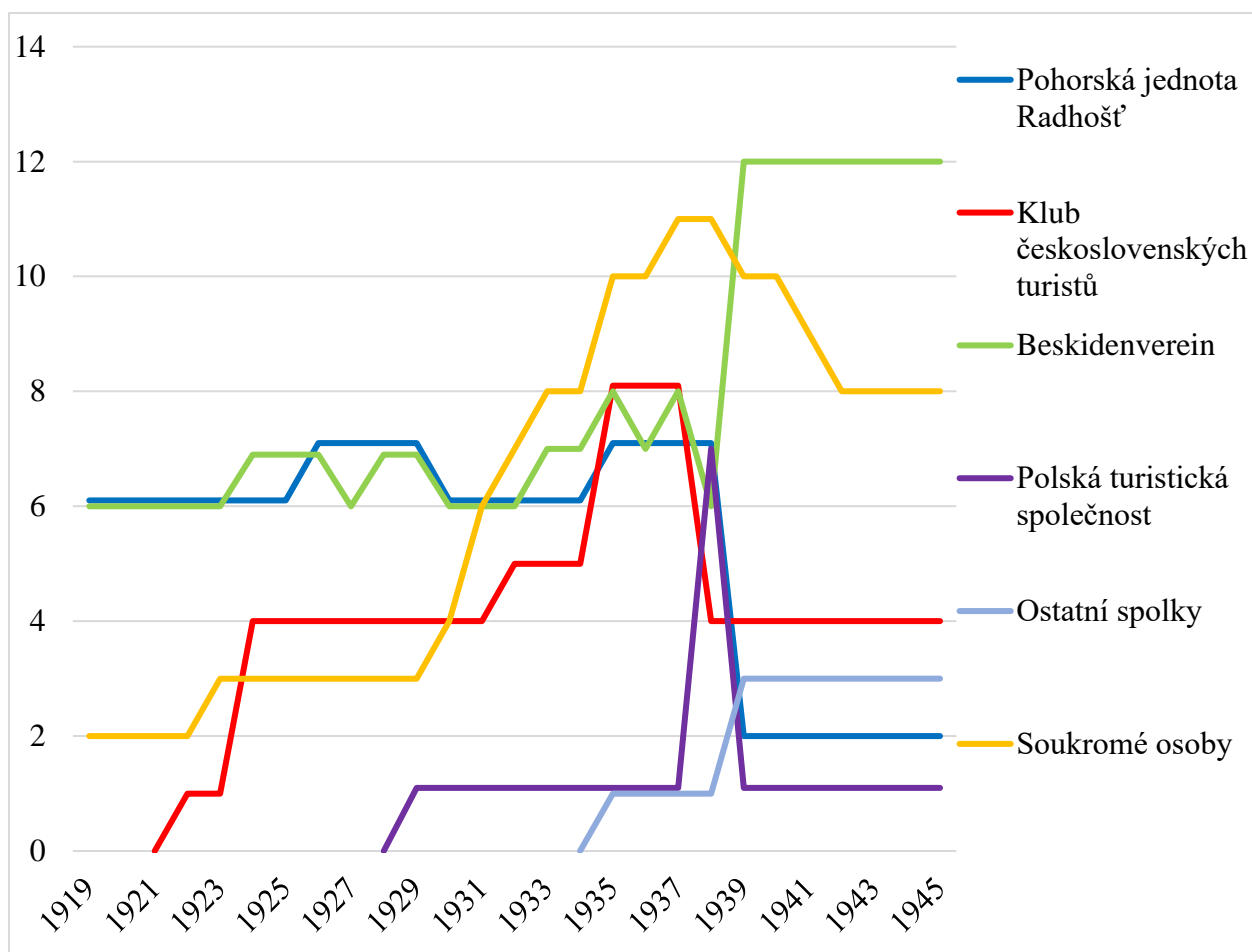
Obr. 32: Horský hotel Radegast na dobové fotografii (zdroj: archiv autora)

K hotelu Charbulák a horské chatě Švarná Hanka se na Gruni ve 30. letech 20. století přidala další stavba určená turistům. V průběhu 2. světové války ji koupila ostravská Charita (tento časový úsek je na obr. 31 znázorněn světle modrou linií), aby sloužila lidem především ze sociálně slabších rodin pro rekreační a léčebné pobyty z míst postižených znečištěným ovzduším Ostravska. Tehdy byla pojmenována – Dům svatého Josefa (Polášková a Polášek, 2009). Poslední horský objekt, jež se podařilo vybudovat ještě před vypuknutím druhé světové války, postavil v roce 1937 Ignác Grunděl dřevěnou stavbu zvanou Grundělova chata (Sládek, 2003). Chata byla postavena na hřebeni mezi vrcholy Prašivá a Ropička, pod vrcholem Lipí ve výšce 785 m n. m. V roce 1942 ji obsadili a uzavřeli Němci. Chata byla znovu zpřístupněna v roce 1945.

Obr. 33: Přehled horských chat různých spolků mezi lety 1919–1945 (Zdroj: vlastní zpracování)

Na konci 20. let 19. století se podařilo na území Moravskoslezských Beskyd vybudovat Polské turistické společnosti chatu Kozubová ve výšce 960 m n. m. Chata se nacházela pod stejnojmenným vrcholem v katastrálním území obce Milíkov (Cichá, 2011). Srub TJ Baník Ostrava se nachází v obci Ostravici ve výšce 555 m n. m. v blízkosti Medvědí skály. Turistický objekt byl postaven v roce 1935 Sokoly z Moravské Ostravy (Klub českých turistů Baník Ostrava, 2020). Sokolská chata byla postavena také v obci Ostravice, a to v roce 1939. O zbudování tohoto objektu se zasloužila Moravskoslezská sokolská župa Jana Čapka (Polášková a Polášek, 2009).

Obr. 34: Časová osa výstavby horských chat v Moravskoslezských Beskydech do roku 1945 (Zdroj: vlastní zpracování)

Obr. 34 znázorňuje časovou osu výstavby horských chat ve vybraném území mezi lety 1919–1945. Na první pohled je patrné, že český spolek Pohorské jednoty Radhošť (na obrázku 34 vyznačen modrou křivkou) příliš aktivní v tomto období nebyl. Jednou z jeho aktivit v tomto vymezeném čase byla výstavba hotelu Tanečnice v polovině 20. let. Na počátku 30. let přišel o svou útulnu U Blata, ale v polovině let třicátých vybudoval turistickou chatu na Velkém Javorníku, kde již v minulosti působil. Během druhé světové války přišla jednota o všechny své objekty na Pustevnách. Ty ji po skončení války sice byly navraceny, avšak ve velmi špatném stavu.

Za to Klub československých turistů se činil mnohem více. Čtyři roky po svém ustavení získal svou první chatu Prašivá. Hned dva roky na to vybudoval další tři chaty. V polovině 20. let vlastnil a provozoval tedy čtyři horská zařízení. Na další čekal osm let. Velice aktivní byl opět v průběhu třicátých let, během nichž postavil další čtyři horské objekty. V roce 1932 koupil hostinec U Martiňáka. V polovině let třicátých se mu povedlo postavit jednak horskou

chatu pod vrcholem Ostrý, ale především první české turistické zařízení na nejvyšší hoře Moravskoslezských Beskyd. V průběhu třicátých let se podařilo českému spolku zřídit útulnu na Kamenitém. Nepodařilo se však zjistit přesný rok zahájení provozu této útulny, proto je její začátek na obr. 34 uveden uprostřed třicátých let. V tento moment vlastnil Klub československých turistů osm horských chat. V roce 1938 však po mnichovské dohodě přišel o čtyři chaty (Chata Prašivá, Kamenná chata, Horská chata Kamenitý a Horská chata Ostrý), které se ocitly v polském záboru. Během druhé světové války spolek nevybudoval žádný další objekt, ani o žádný nepřišel, a tak na konci tohoto sledovaného období měl na svém kontě čtyři chaty.

Německý spolek Beskidenverein vstupoval do tohoto časového úseku s vlastnictvím šesti objektů na území Moravskoslezských Beskyd. V roce 1924 posílil svou pozici na Bílém Kříži výstavbou nového hotelu. O tři roky později však na stejném místě o jednu ze svých budov přišel. Spolek na nic nečekal a rok po této události vybudoval další horskou chatu. Počátkem 30. let spolek potkala další nepříjemnost, jelikož mu vyhořela Hadaszczokova chata na Slavičí. Do roku 1937 postupně postavil Kamenný dům na Lysé hoře, obnovil Hadaszczokovu chatu a také znovu postavil vyhořelý hotel na Bílém Kříži. V tento moment vlastnil osm horských zařízení. O rok později se však jeho dvě chaty ocitly v polském záboru. Vypuknutím druhé světové války si je Němci vzali od Poláků nazpět a k nim získali také čtyři chaty vybudované Klubem československých turistů, které se ocitly rovněž na polském území. Po celou dobu 2. světové války až do jejího konce vlastnil Beskidenverein 12 horských chat, což bylo v tento moment nejvíce ze všech spolků, které na území Moravskoslezských Beskyd působily.

Polská tatranská společnost měla ve vlastnictví pouze chatu na Kozubové. Po mnichovské dohodě však získalo Polsko část Moravskoslezských Beskyd včetně šesti chat – Turistickou chatu na Malém Javorovém, Horskou chatu Skalku, Chatu Prašivou, Kamennou chatu, Horskou chatu Kamenitý a Horskou chatu Ostrý. Tento stav však trval pouze do roku 1939, kdy si po vypuknutí 2. světové války vzali Němci tyto turistické objekty pro svůj spolek Beskidenverein nazpět. Od tohoto momentu až do konce 2. světové války vlastnil spolek z bývalého Polska (General gouvernement) pouze chatu Kozubová.

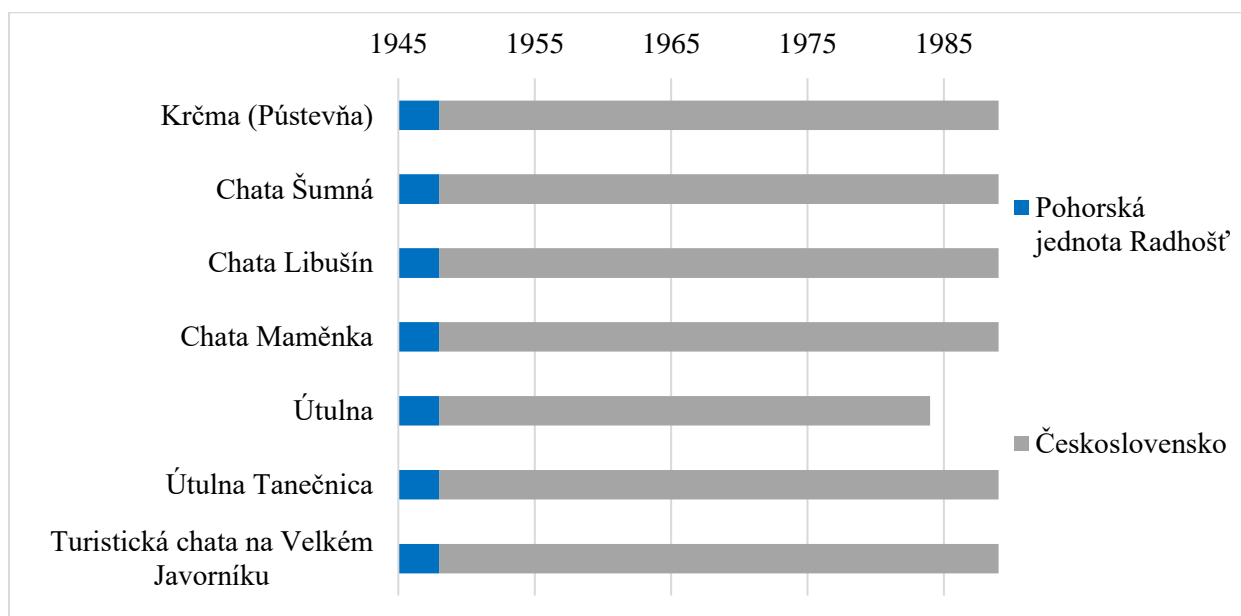
Kromě již zmíněných spolků se v tomto časovém úseku činily i jiné organizace. Mezi lety 1935–1939 byly v Ostravici postaveny dva turistické objekty. V roce 1935 byla Sokoly z Moravské Ostravy vybudována chata nedaleko Medvědí skály. Druhým objektem, jež byl v Ostravici postaven byla Sokolská chata. O její zřízení se v roce 1939 zasloužila

Moravskoslezská sokolská župa Jana Čapka. Během druhé světové války koupila ostravská Charita Dům svatého Josefa na Gruni (Polášková a Polášek, 2009).

Na začátku sledovaného období vlastnily horský objekt na vymezeném území pouze dva soukromé subjekty. Do konce 20. let se povedlo vybudovat turistickou útulnu pouze soukromému investorovi panu Daňkovi na Bílém Kříži. Rozmach ve výstavbě turistických objektů soukromými osobami nastal v průběhu třicátých let 20. století. Během tohoto desetiletí bylo vybudováno hned osm horských chat. Až na tři výjimky zůstala turistická zařízení ve vlastnictví soukromých osob až do konce této vymezené časové etapy. Zmíněné dvě výjimky tvoří Kolářova chata na Slavíči, která v letech 1941–1945 připadla Německu. Druhou výjimkou je Gřundělova chata, která byla Německem zabrána o rok později (Sládek, 2003). Třetí pak tvoří Dům svatého Josefa na Gruni, který během druhé světové války odkoupila ostravská Charita.

6.3 Budování horských chat mezi lety 1946–1989

Třetí časová etapa je vymezena od konce druhé světové války do období sametové revoluce, tedy mezi roky 1946–1989. V tomto časovém úseku došlo k zániku turistických spolků. Německý spolek zcela zanikl po 2. světové válce. Pohorská jednota Radhošť a Klub českých turistů byly povinně sloučeny do Sokola. Většinu horských chat tak získal stát.

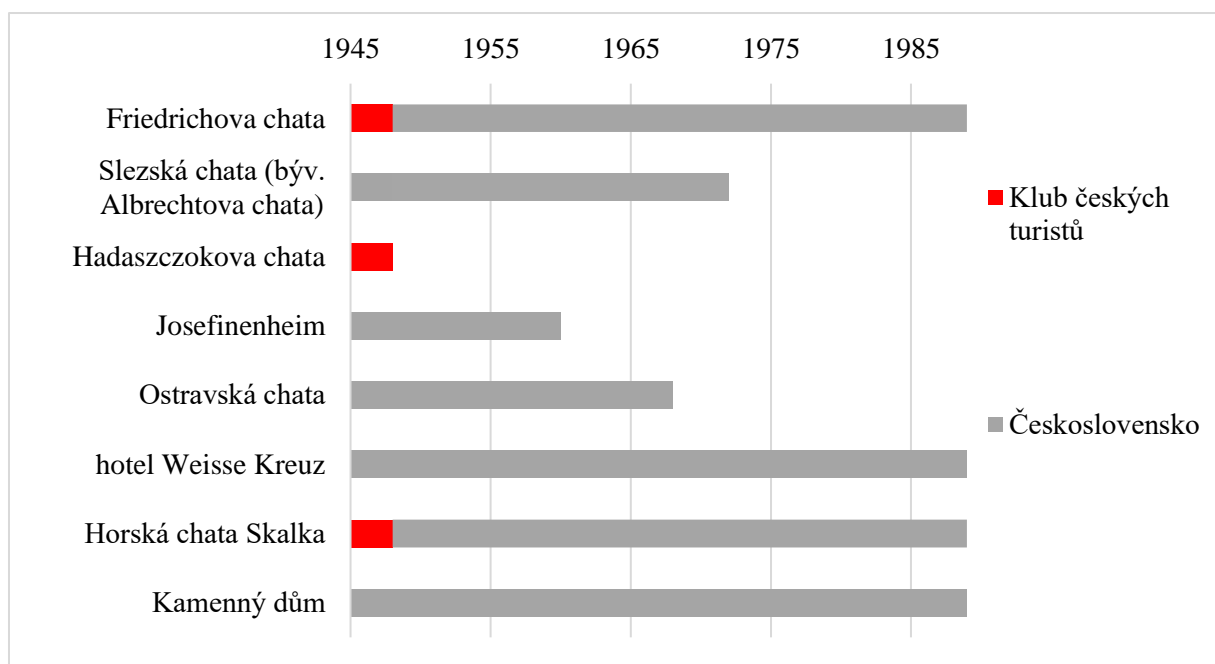

Obr. 35: Přehled horských chat Pohorské jednoty Radhošť mezi lety 1946–1989 (Zdroj: vlastní zpracování)

Spolek Pohorské jednoty Radhošť vlastnil po 2. světové válce sedm objektů. V roce 1948 došlo ke komunistickému převratu. Od 1. července 1948 byla Pohorská jednota Radhošť začleněna do Sokola a veškerý její majetek přešel pod jeho správu. V druhé polovině padesátých let se Sokol stal součástí ČSTV. Tato nově zřízená organizace část objektů převzala od Sokola. Ty následně sama využívala nebo přenechala Restauracím a jídelnám n. p. nebo pro oddech pracujících (Zotavovny Revolučního odborového hnutí – tzv. ROH). Od této chvíle spadaly všechny chaty Pohorské jednoty Radhošť pod národní podnik Československé hotely (Stoklasa, 2013). Do konce vymezeného časového období se, až na Útulnu na Radhošti, která byla v roce 1984 rozebrána, ve vlastnictví těchto objektů nic nezměnilo (Poruba, 2012).

Obr. 36: Objekty Pohorské jednoty Radhošť na Pustevnách na dobové fotografii (zdroj: archiv autora)

Obr. 37: Přehled horských chat bývalého německého spolku Beskidenverein v letech 1946–1989 (Zdroj: vlastní zpracování)

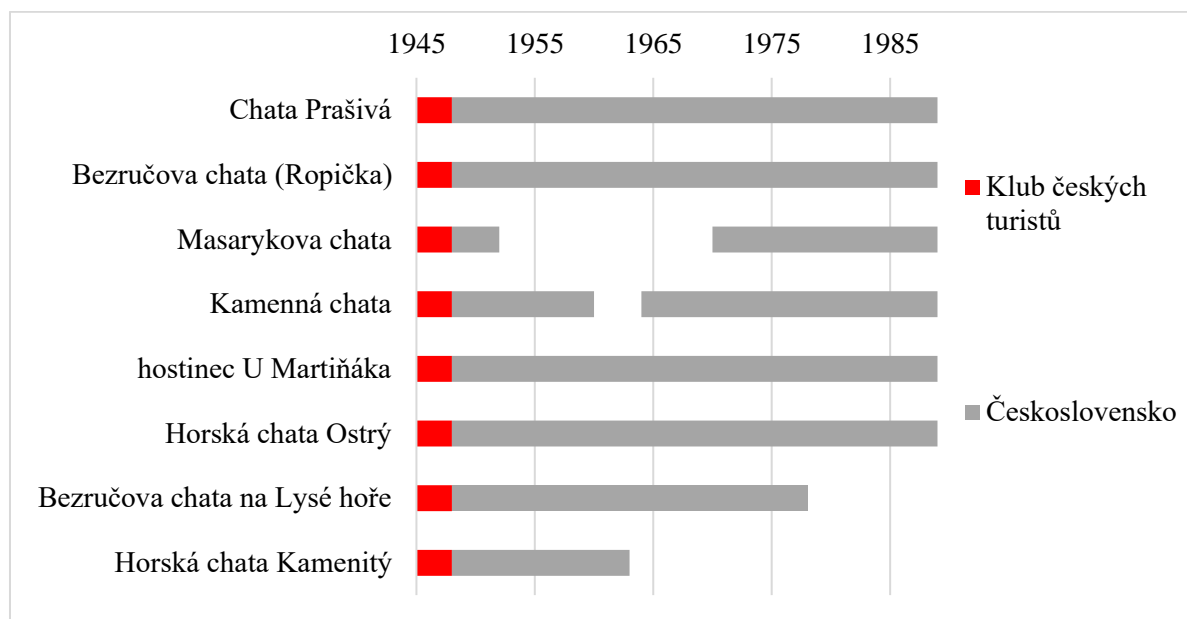
Na konci druhé světové války vlastnila německá organizace 12 horských zařízení. Po ní byl však spolek Beskidenverein výnosem ministerstva Československa rozpuštěn a veškerý jeho majetek byl zkonfiskován ve prospěch státu.

Tři objekty bývalého Beskidenvereinů připadly Klubu českých turistů. Jmenovitě to byla Friedrichova chata na Malém Javorovém, Horská chata Skalka a Hadaszczokova chata. Posledně jmenovaná byla však po válce ve velmi špatném stavu a v roce 1948 byla rozebrána na stavební materiál (Cichá, 2011). Obnovený Klub českých turistů si však těchto horských chat zrovna dlouho neužil, jelikož zanikl záhy v roce 1948 vlivem koncepce jednotné socialistické tělovýchovy, kdy byly všechny sportovní organizace začleněny do Sokola a později do Československého svazu tělesné výchovy a sportu.

Horská zařízení na Bílém Kříži – hotel Weisse Kreuz a letní vilu Josefinenheim převzalo Revoluční odborové hnutí (ROH) a hotel přeměnilo na zotavovnu. Vila Josefinenheim však velmi chátrala a úplně se rozpadla v roce 1960. Ostravská chata byla předána českým nájemcům a později patřila národnímu podniku Restaurace a jídelny. Stejný postup byl uplatňován také ve vlastnictví Kamenného domu na Lysé hoře. (Polášková a Polášek, 2009)

V roce 1948 došlo ke znárodnění české Bezručovy chaty, postavené v roce 1935 na Lysé hoře a oba objekty – Slezská chata a Bezručova chata – vytvořily jeden celek, který nesl název

Bezručova chata na Lysé hoře. Restauriční provoz byl ve Slezské chatě ukončen a nadále sloužila tato budova pouze jako ubytovna. (Sobotka, 2020)

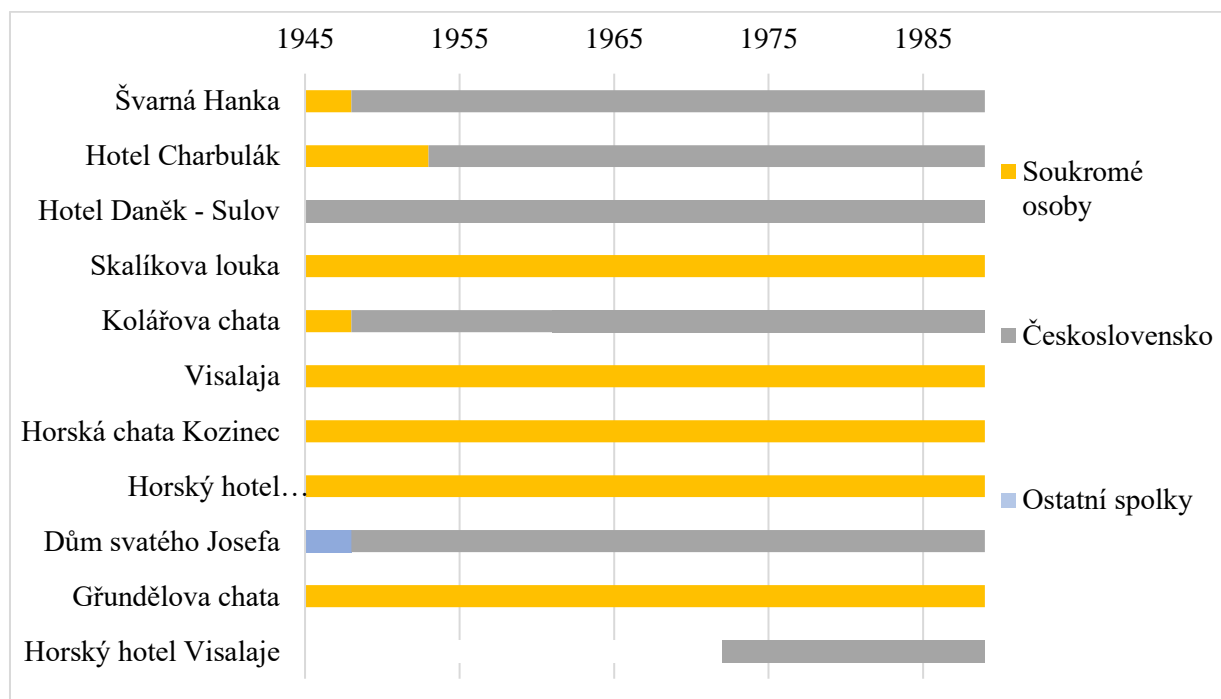
Obr. 38: Přehled horských chat Klubu českých turistů mezi lety 1946–1989 (Zdroj: vlastní zpracování)

Po druhé světové válce byly Klubu československých turistů navraceny turistické objekty, jež spolek ztratil změnou hranic v roce 1938. K nim navíc získal tři horské chaty zrušeného německého spolku. Těmi byly Friedrichova chata na Malém Javorovém, Horská chata Skalka a Hadaszczokova chata. Jak už bylo zmíněno výše, Hadaszczokova chata byla v roce 1948 rozebrána na stavební materiál.

Po sjednocení všech sportovních spolků v Československu v padesátých letech 20. století získal veškerý majetek Klubu českých turistů a následně SOKOLa stát. Celkem se jednalo o 10 horských chat. Masarykova chata na Beskydu byla po válce ve velmi špatném stavu a v roce 1952 byla rozebrána. Začátkem 60. let 20. století došlo ke zkáze dvou budov. Nejprve v roce 1960 vyhořela Kamenná chata pod Velkým Polomem a tři roky později potkal stejný osud také Horskou chatu Kamenitý. Jako by osud chtěl vymazat veškeré objekty nesoucí slovo kámen ve svém názvu, nicméně Kamenný dům na Lysé hoře nic podobného nepotkalo. Na místě vyhořelé Kamenné chaty byl o čtyři roky později postaven Hotel Tetřev. (Cichá, 2011)

Posledním objektem, který do konce této časové etapy zanikl, byla Bezručova chata na Lysé hoře. V roce 1978 ji zachvátil požár a kompletně vyhořela. A jelikož šest let před touto událostí

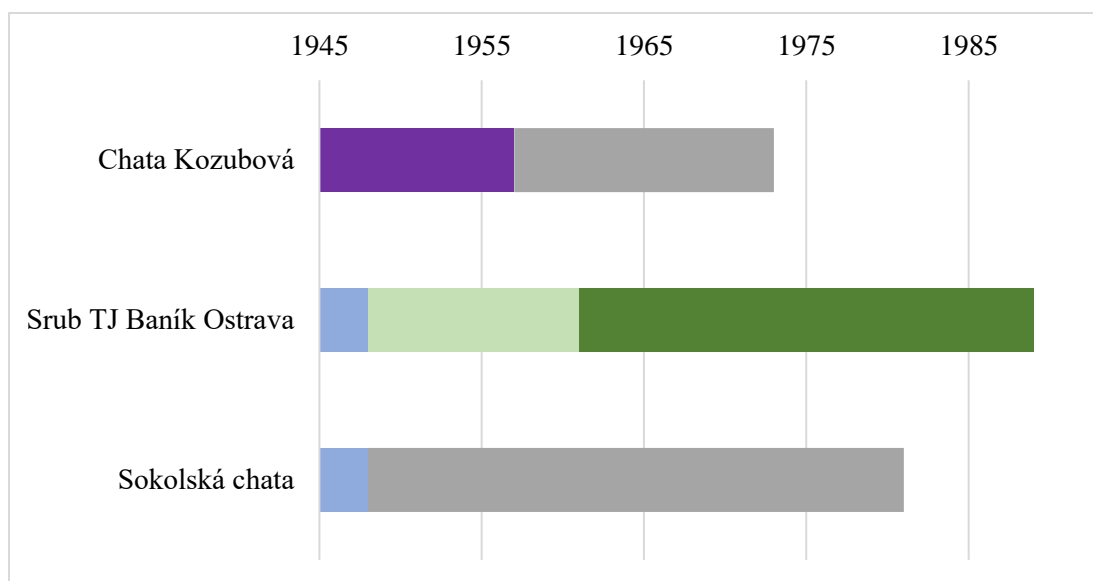
vyhořela také bývalá Slezská chata, zůstal na nejvyšší hoře Moravskoslezských Beskyd až do konce vymezeného časového období pouze Kamenný dům. (Sobotka, 2020)

Obr. 39: Přehled horských chat soukromých osob mezi lety 1946–1989 (Zdroj: vlastní zpracování)

Po druhé světové válce došlo ke znárodnění hotelu Sulov na Bílém Kříži a také Daňkovy útulny, která stála v jeho blízkosti. Objekty byly sloučeny do jednoho pod novým názvem Hotel Daněk – Sulov. Ve stejném roce koupila církev od Charity Dům svatého Josefa. Za vlastníka byl tehdy považován Miroslav Tělupil. Ten byl však v roce 1948 na deset let uvězněn a chatu zabavil stát, jenž ji předal do užívání ostravskému dolu Hlubina. Ten chatu přestavěl na rekreační objekt, zotavovnu ROH pro své zaměstnance. (Polášková a Polášek, 2009)

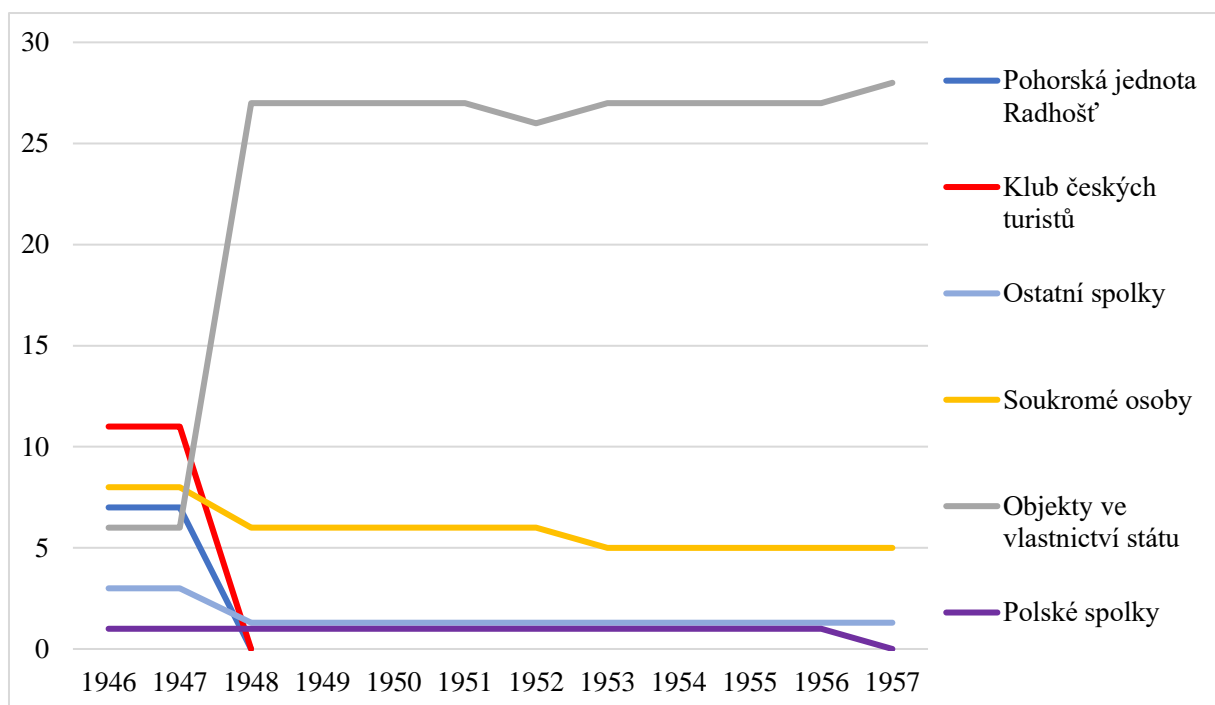
V téže roce došlo také ke znárodnění útulny Švarná Hanka a Kolářovy chaty na Slaviči. Švarnou Hanku získal důl Petr Cinger a OKD, které ji využívalo k podnikové rekreaci (Polášková a Polášek, 2009). Znárodnění neunikl ani hotel Charbulák, který od roku 1953 patřil státu (Sládek, 2003). Skalíková louka, hotel Visalaja, chata Kozinec, hotel Radegast a Gřundělova chata zůstaly po celé období ve vlastnictví soukromých osob. Jediným objektem, jenž byl v tomto období vystavěn, byl horský hotel Visalaje. Nacházel se v blízkosti již vybudovaného hotelu Visalaja. Nově postavený horský hotel patřil státnímu podniku Beskydské hotely a restaurace. (Polášková a Polášek, 2009)

Obr. 40: Přehled horských chat různých spolků mezi lety 1946–1989 (Zdroj: vlastní zpracování)

Po druhé světové válce byla chata na Kozubové až do roku 1957 ve vlastnictví několika polských organizací. Právě v roce 1957 ji převzal státní podnik Restaurace a jídelny. V roce 1973 ji však zachvátil požár a chata zcela vyhořela. Na konci sledovaného období v roce 1989 byla Chata na Kozubové obnovena státním podnikem Kovona (Cichá, 2011). Chata v obci Ostravice v průběhu vymezené etapy také měnila majitele. V roce 1948 vzešla do vlastnictví TJ Baník Ostrava OKD (na obr. 40 světle zelená linie) a v roce 1961 do vlastnictví TJ Baník Ostrava (na obr. 40 tmavě zelená linie). (Polášková a Polášek, 2009)

Ke znárodnění došlo také v případě Sokolské chaty. Po tom, co připadla státu, sloužila nadále turistům. Zejména pro skupinové pobyty mládeže. V roce 1981 v době, kdy na chatě probíhal lyžařský kurz žáků základní školy z Olomouce, došlo k požáru. Při něm přišlo tragicky o život osm lidí včetně čtyř dětí. Chata při požáru kompletně vyhořela. (Polášková a Polášek, 2009)

Obr. 41: Časová osa výstavby horských chat v Moravskoslezských Beskydách do roku 1957 (Zdroj: vlastní zpracování)

Na obr. 41 se již nenachází německý spolek Beskidenverein, který po druhé světové válce zanikl. Největší počet horských objektů měl do roku 1948 Klub českých turistů, který pomocí zániku právě německého spolku a zisku několika jeho horských zařízení měl ve vlastnictví dohromady 11 objektů. Než došlo ke sloučení do SOKOLa, vlastnila Pohorská jednota Radhošť sedm objektů.

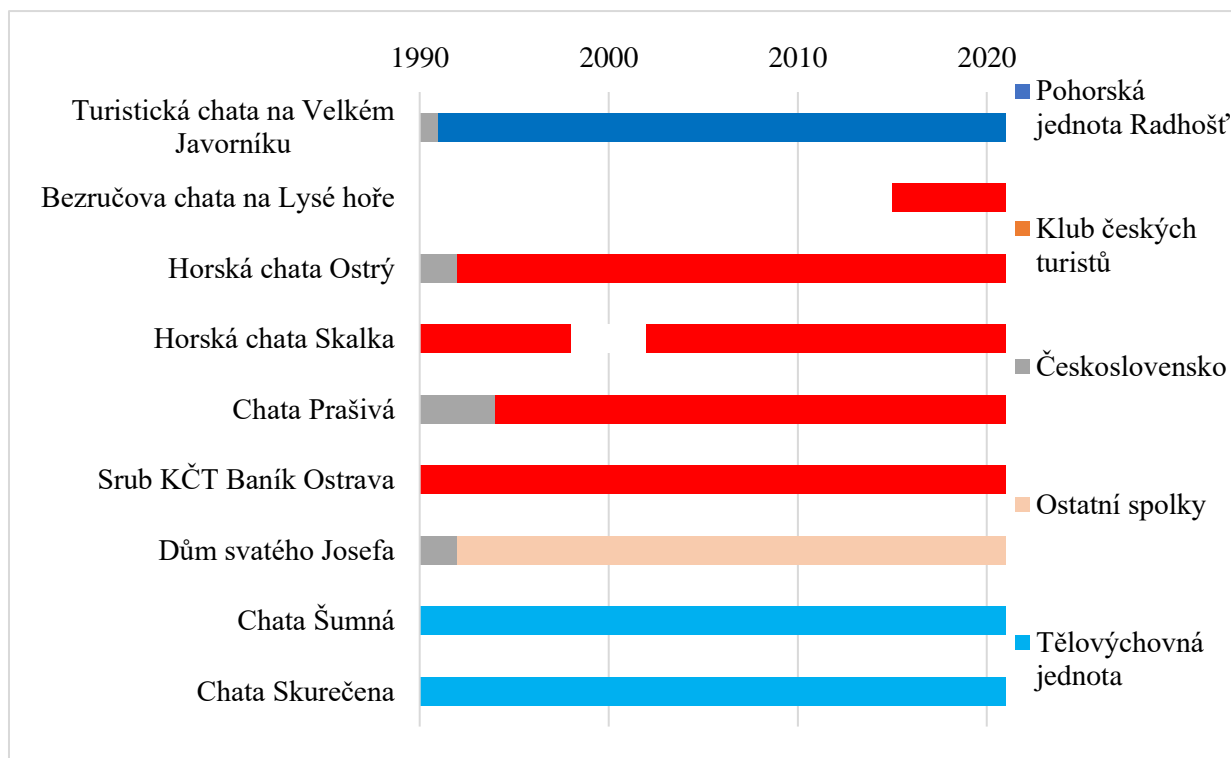
Po konci 2. světové války a zkonfiskování majetku zaniklého Beskidenverein se do vlastnické struktury horských chat dostává také stát. Ten mezi lety 1946–1948 vlastnil pět horských objektů. Po sloučení všech sportovních organizací do jedné a znárodnění veškerého majetku turistických spolků rázem získal celkem 28 horských zařízení. Polské spolky působící na území Moravskoslezských Beskyd měly do roku 1957 ve vlastnictví chatu na Kozubové. Ta byla daného roku také znárodněna. Pozice soukromých osob se po válce velmi neproměnila. V roce 1946 bylo ve vlastnictví soukromých osob stále osm objektů. Po znárodnění Kolářovy chaty a Švarné Hanky v roce 1948 klesl tento počet na šest a o pět let později na pět objektů, jelikož došlo také ke znárodnění hotelu Charbulák na Gruni.

Ve vymezeném časovém úseku mezi lety 1946–1989 došlo k razantní proměně ve vlastnické struktuře horských objektů. Došlo k ukončení činnosti téměř všech turistických spolků. Německý spolek Beskidenverein byl zrušen ihned po 2. světové válce. České spolky Pohorská

jednota Radhošť a Klub českých turistů byly povinně začleněny do Sokola v roce 1948. Veškerý majetek zrušených spolků byl znárodněn. Jediným spolkem, který vlastnil chatu taky na konci tohoto období, byla Tělovýchovná jednota Baník Ostrava. Od roku 1957 se ve vlastnické struktuře horských chat prakticky nic nezměnilo. Docházelo pouze ke změnám v počtu objektů vlastněných státem. Na konci vymezeného časového úseku vlastnil stát 22 horských zařízení. V soukromém vlastnictví bylo pět objektů. Jednu chatu zřizovala Tělovýchovná jednota Baník Ostrava.

6.4 Budování horských chat od roku 1990 po současnost

Poslední časovou etapou, která byla pro účel práce zvolena bylo budování horských chat od roku 1990 do současnosti, respektive do roku 2020. V 90. letech prošla řada horských objektů privatizačním procesem a majetek od státu získávaly jak soukromé osoby, tak i podniky. Zároveň došlo k obnovení spolků Pohorské jednoty Radhošť a Klubu českých turistů a navrácení části jejich majetku.

Obr. 42: Přehled horských chat různých spolků od roku 1990 do současnosti (Zdroj: vlastní zpracování)

Pohorská jednota Radhošť intenzivně usilovala o navrácení jejího majetku z doby před sloučením do Sokola v 50. letech 20. století. Podařilo se tak pouze v případě turistické chaty na Velkém Javorníku, kterou spolek od roku 1991 až do současnosti opět vlastní. (Polášková a Polášek, 2009)

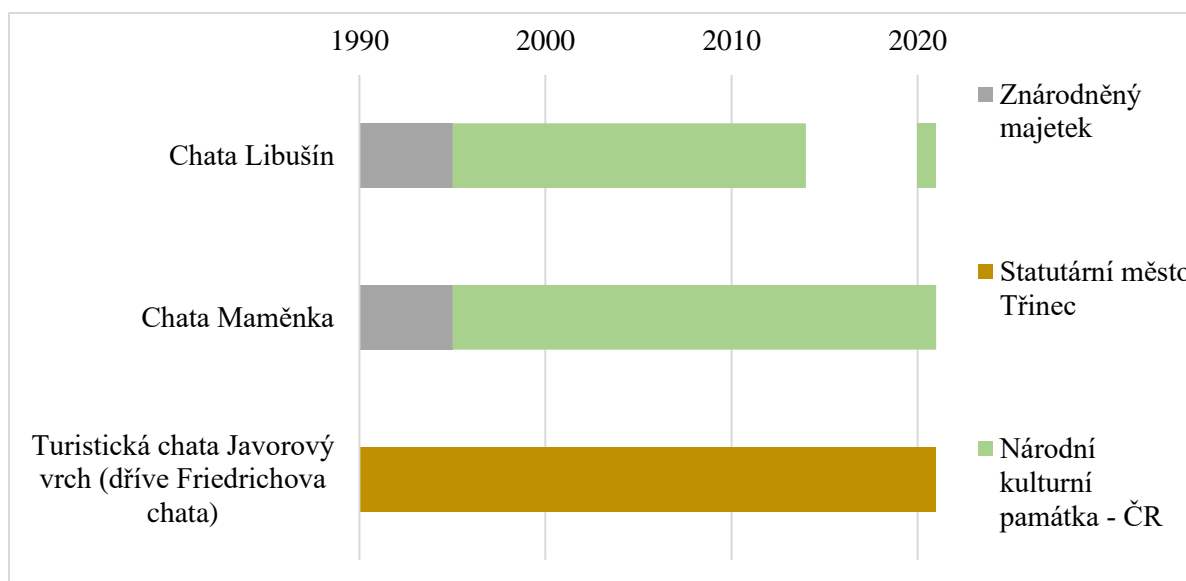

Obr. 43: Turistická chata Pohorské jednoty Radhošť na Velkém Javorníku (zdroj: vlastní fotografie)

K obnovení činnosti došlo také u Klubu českých turistů. Ten se rovněž snažil o navrácení veškerého svého majetku z roku 1948. V roce 1990 byla nejprve navracena

Horská chata Skalka. Ta nutně potřebovala rekonstrukci, do které se spolek také pustil. Už se pomalu schylovalo ke znovuotevření tohoto turistického objektu, když náhle několik dní před zahájením provozu chata vyhořela. Klub to však neodradilo a opět se pustil do rekonstrukce, kterou zdárně dokončil v roce 2002 (Cichá, 2011). Od této doby funguje chata dodnes. V roce 1992 byla klubu navrácena další horská chata pod vrcholem Ostrý. Chata prošla potřebnou rekonstrukcí a byla uvedena do provozu, ve kterém se nachází i dnes (Cichá, 2011). Po vleklém sporu s úřady se v roce 1994 podařilo také navrátit chatu Prašivá, která letos slaví stoleté výročí od svého vzniku (Polášková a Polášek, 2009). V roce 2015 se Klubu českých turistů povedlo obnovit Bezručovu chatu na Lysé hoře (Sobotka, 2020). Tento objekt chyběl na vrcholu nejvyšší hory Moravskoslezských Beskyd od svého vyhoření v roce 1978 dlouhých 37 let. Posledním objektem, který Klub českých turistů na území Moravskoslezských Beskyd vlastní je Srub KČT Baník Ostrava. Dříve patřil Tělovýchovné jednotě Baník Ostrava, odboru turistiky, který po obnovení Klubu českých turistů vytvořil nový odbor KČT Baník Ostrava (Klub českých turistů Baník Ostrava, 2021). Posledním objektem, který je zde zmíněn je Chata Skurečena, která se nachází jeden a půl kilometru severně od oblasti Martiňák. Spadá do katastrálního území obce Čeladná. Bohužel nebylo přesně zjištěno, kdy tento turistický objekt zahájil svou činnost, nicméně v provozu je dodnes. Ve vlastnictví ji vede Tělovýchovná jednota Nový Jičín a členové Klubu českých turistů zde mohou uplatňovat slevu na ubytování. (Klub českých turistů, 2021)

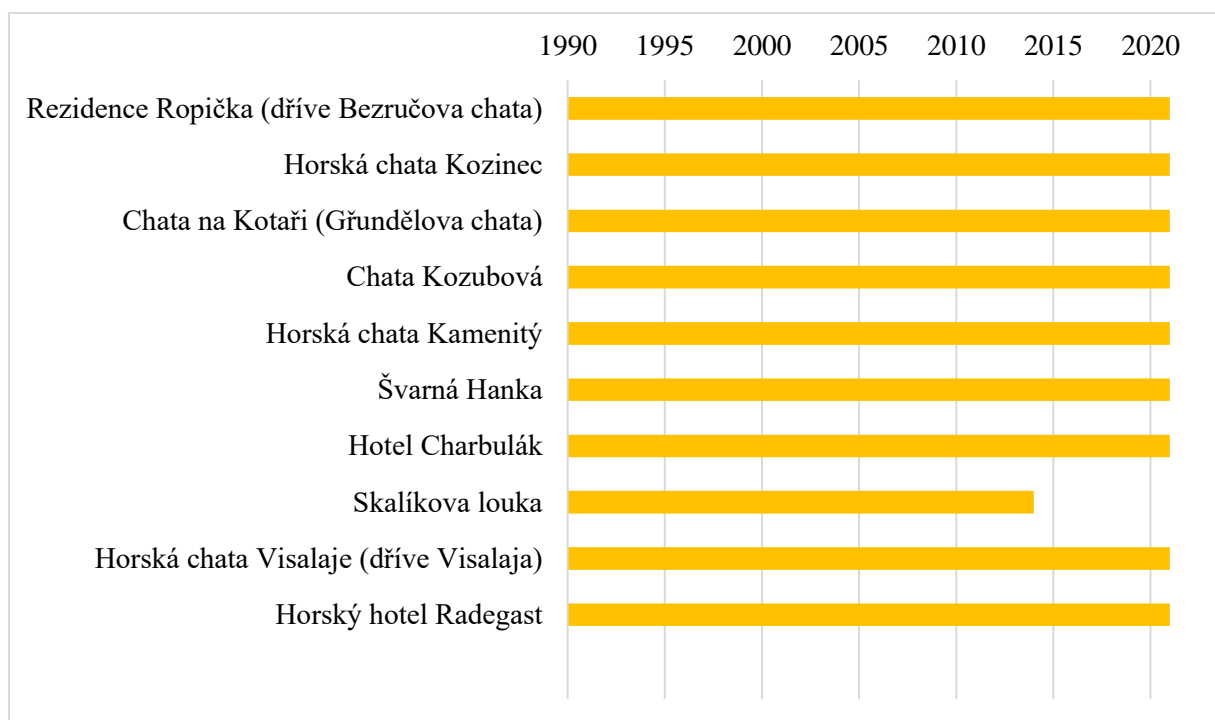
V roce 1992 byl v restituci předán do vlastnictví občanskému sdružení MOST a CESTA Dům svatého Josefa na Gruni. Tento turistický objekt slouží dodnes především pro setkávání křesťanských společenství, ale také pro lyžařské kurzy, školy v přírodě, školní výlety. Ubytovat se zde mohou také turisté a rodiny s dětmi (Dům svatého Josefa, 2021). Posledním horským objektem, který se nachází ve vlastnictví nějakého spolku, je Chata Šumná na Pustevnách, jejímž vlastníkem je TJ Baník Ostrava.

Obr. 44: Přehled horských chat ve vlastnictví České republiky od roku 1990 do současnosti (Zdroj: vlastní zpracování)

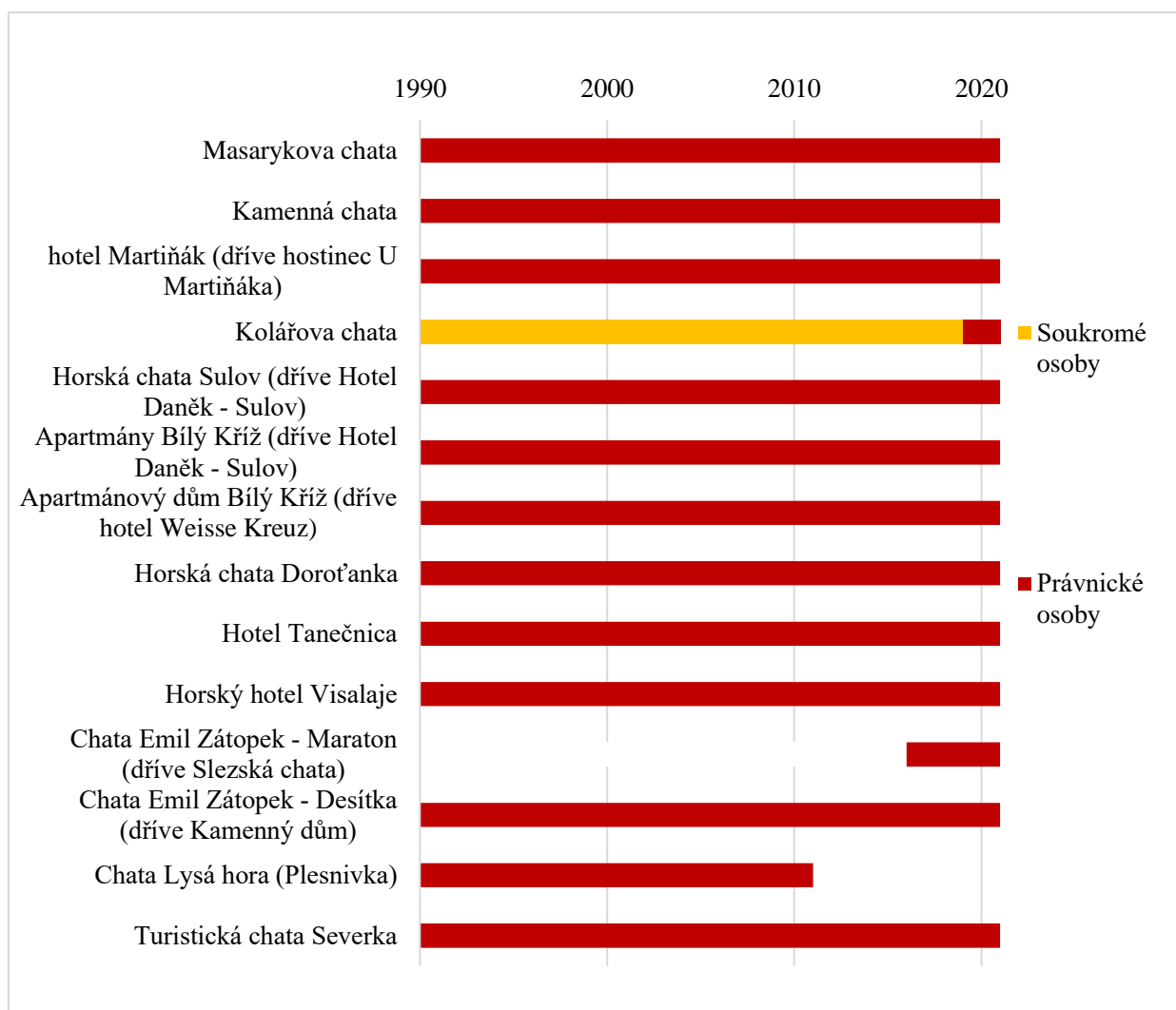
Pohorská jednota Radhošť se snažila získat zpět veškerý majetek, který jí patřil v roce 1948. Jednalo se i o chaty Libušín a Maměnku. Již dříve byla Pústevňa propojena spojovacím přístavkem s chatou Libušín a v dnešní době tyto dříve dvě budovy patří pod jeden objekt – Chatu Libušín. Areál Pusteven byl však v roce 1995 prohlášen za národní kulturní památku, a tak tyto tři objekty připadly státu. Do užívání je získalo Národní muzeum v přírodě, konkrétně jeho instituce Valašské muzeum v přírodě se sídlem v Rožnově pod Radhoštěm. Valašské muzeum v přírodě se pustilo do obnovení těchto památek. V roce 1999 byla otevřena restaurace Libušín a o čtyři roky později také chata Maměnka, která slouží pro ubytování. O jedenáct let později však chatu Libušín zachvátil požár, jenž ji závažně poničil. Škody byly odhadovány na sto milionů korun. Ihned po požáru byly zahájeny kroky k obnově této národní kulturní památky. Slavnostní otevření opravené chaty se uskutečnilo v létě roku 2020. (Sobotka, 2020)

Turistická chata Javorový vrch funguje nepřetržitě od svého vybudování v roce 1895 německým spolkem Beskidenvereinem. V současnosti ji vlastní statutární město Třinec.

Obr. 45: Přehled horských chat ve vlastnictví soukromých osob od roku 1990 do současnosti (Zdroj: vlastní zpracování)

Chata Kozubová byla znovu vybudována v roce 1989 státním podnikem Kovona, jak už bylo zmíněno v předchozí podkapitole. Objekt v té době sloužil k podnikové rekreaci. V současnosti slouží turistům. Po privatizaci Horská chata Švarná Hanka často střídala majitele, až se postupně dostala do bídneho stavu. Mezi lety 2004–2008 byla rekonstruována a turistům slouží dodnes (Polášková a Polášek, 2009). V současnosti je ze všech zmíněných horských objektů v soukromém vlastnictví 9 chat. Skalíkova louka okolo roku 2014 ukončila svůj provoz a nyní by nutně potřebovala rekonstrukci.

Obr. 46: Přehled horských chat ve vlastnictví právnických osob od roku 1990 do současnosti (Zdroj: vlastní zpracování)

Během vymezené časové etapy třiceti let došlo ve všech objektech k větším či menším rekonstrukcím, které si vyžádal buď technický stav objektů, nebo potřeba zvyšování komfortu ubytování pro hosty. To se týká také Masarykovy chaty. Byť ji nemá ve vlastnictví Klub českých turistů, který nedaleko tohoto místa vybudoval v roce 1924 svou chatu, pojmenovanou po prvním československém prezidentovi, členové klubu v ní mohou uplatňovat slevu na ubytování. Dřívější hostinec U Martiňáka byl rovněž rekonstruován a přestavěn na horský hotel, který nyní nabízí i wellness služby.

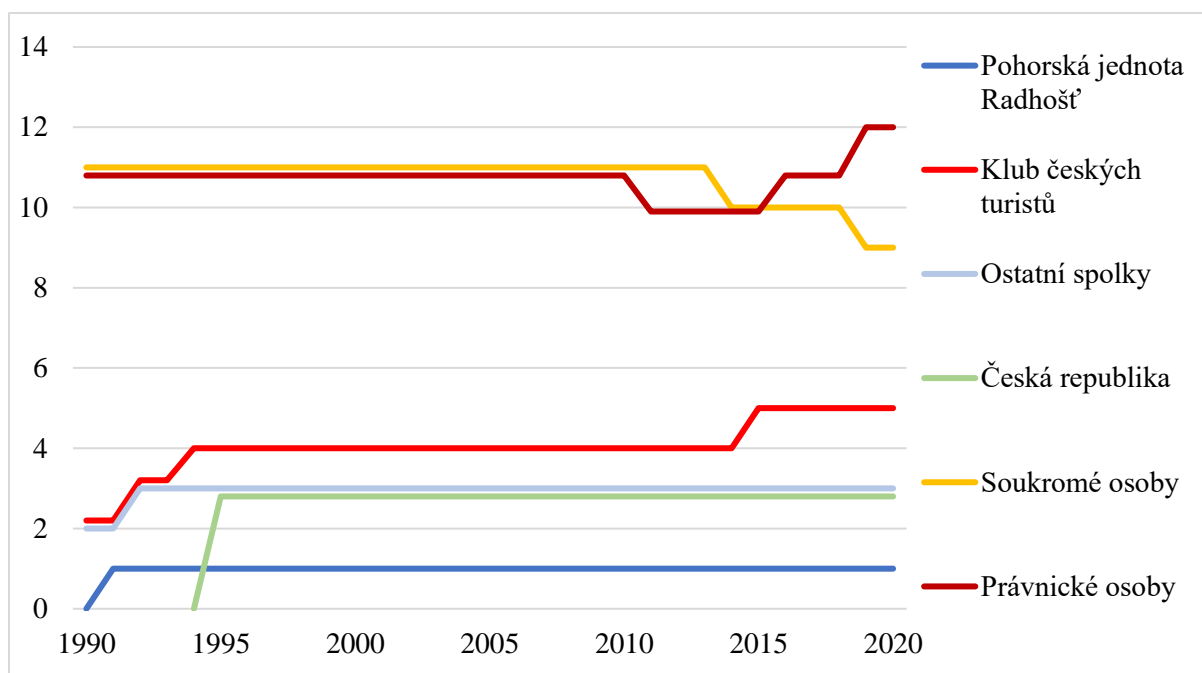
Po privatizaci se podařilo potomkům pana Koláře získat Kolářovu chatu na Slaviči. Objekt byl zrekonstruován a uveden do provozu. Od roku 2019 ji však koupili noví majitelé, kteří se ihned pustili do velké rekonstrukce a hned vedle chaty vybudovali novou dřevěnou chatu, která nabízí rozsáhlejší portfolio v oblasti wellness. (Kolářova chata, 2021)

Velké změny se po sametové revoluci udály v rekreační oblasti Bílý Kříž. Obě horská zařízení (Hotel Daněk – Sulov, hotel Weisse Kreuz) v roce 2003 koupila finanční skupina SLAVA kredit. Bývalý hotel Weisse Kreuz byl po sametové revoluci rozkraden a samotná budova se nacházela v dezolátním stavu. Mezi lety 2003–2005 proběhla rekonstrukce. Budova byla přestavěna na luxusní rekreační byty a přejmenována na Apartmánový dům Bílý Kříž. Nyní jej má ve vlastnictví více subjektů (MSK Reality s.r.o., Myterra a.s., Rotberg s.r.o.). Hotel Daněk–Sulov byl přejmenován na Horský hotel Sulov. K jeho rekonstrukci došlo rovněž ve stejných letech jako v bývalém německém hotelu. Nyní je však objekt rozdělen na dvě části – Horská chata Sulov (bývalá Daňkova útulna) a apartmány Bílý Kříž (bývalý hotel Sulov). (Polášková a Polášek, 2009)

Už během druhé světové války byla postavena Horská chata Dorofanka, která se nachází na hranici se Slovenskem tři kilometry jižně od Bílého Kříže. Ta však v době druhé světové války sloužila jako celnice na hranici s ľudáckým Slovenským štátom (Dorofanka, 2021). V roce 1945 pozbyla své funkce a hledalo se její využití. Nebylo přesně zjištěno, v kterém roce začala sloužit turistům. V současnosti vlastní tento objekt Deltablok s.r.o.

Hotel Tanečnica na Pustevnách dříve patřil Podhorské jednotě Radhošť jako většina objektů v této turisticky hojně navštěvované lokalitě. Poté byl znárodněn. Dnes však patří společnosti NA KOPCI s.r.o. Horský hotel Visalaje byl po sametové revoluci ve zdevastovaném stavu. Až do roku 2000 byl mimo provoz. Po koupi společností ROSIS s.r.o. došlo k rekonstrukci. Od roku 2003 se dařilo zprovozňovat jednotlivé části hotelu. Obrovský hotel však neměl šanci naplnit svou kapacitu, a tak byla téměř polovina hotelu prodána na soukromé rekreační byty (Hotel Visalaje, 2021). V současnosti ji vlastní podnik Visalaje s.r.o.

Poslední lokalitou je Lysá hora. Od vyhoření Bezručovy chaty se zde nenacházel objekt, který by poskytoval stravovací služby. V roce 1989 zde byl však v bývalé hospodářské budově vedle vyhořelé chaty KČT zřízen provizorní bufet Šantán (Sobotka, 2020). Ve stejný rok byla na místě vyhořelé Slezské chaty vybudována Chata Lysá hora, přezdívaná Plesnivka (Wawreczka, 2016). Ta však byla v roce 2011 zbourána, aby uvolnila místo pro výstavbu nové Slezské chaty. Chata byla slavnostně otevřena v roce 2016, tedy rok po otevření Bezručovy chaty Klubu českých turistů (Sobotka, 2020). Jako pocta Emilu Zátopkovi, vynikajícímu sportovci narozenému v nedaleké Kopřivnici byla chata pojmenována jako Chata Emil Zátopek – Maraton. Kamenný dům, jenž je rovněž ve vlastnictví stejné firmy (AK 1324 s.r.o.), byl také přejmenován na Chata Emil Zátopek – Desítka.

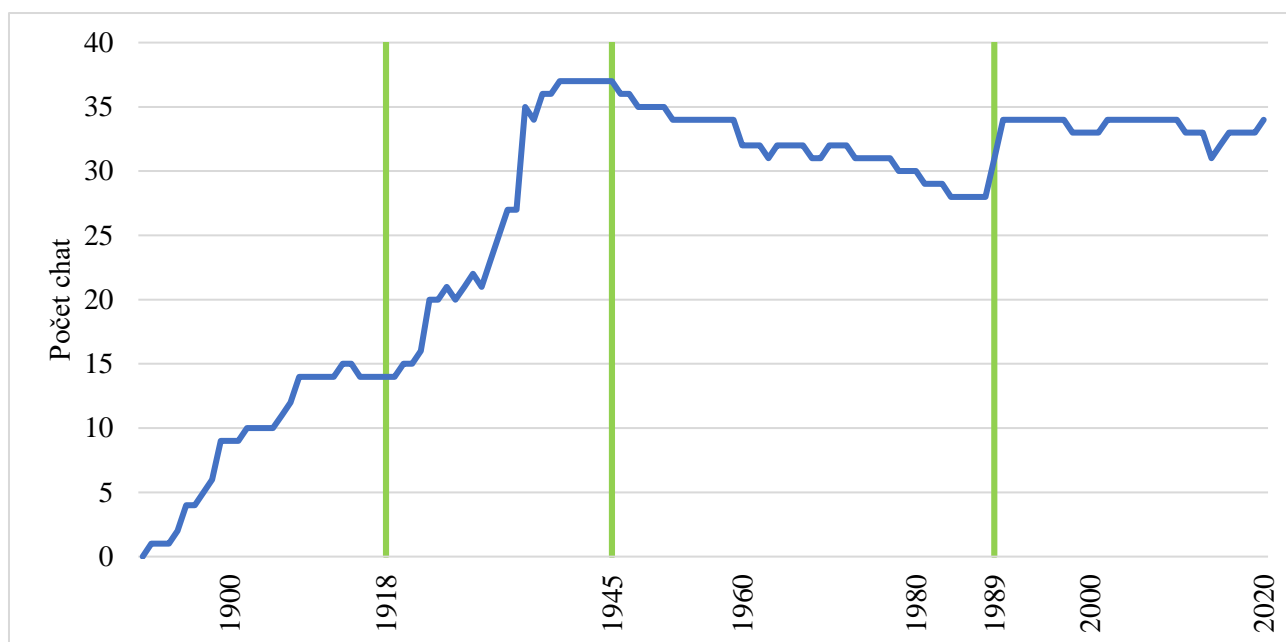

Obr 47: Časová osa horských chat podle vlastnické struktury v Moravskoslezských Beskydech mezi lety 1990–2020 (Zdroj: vlastní zpracování)

Po sametové revoluci nastalo období privatizace státního majetku na soukromý nebo k restitucím tzn. navrácení znárodněného majetku. Na začátku posledního sledovaného období bylo ve vlastnictví soukromých osob 11 horských objektů. Stejný počet byl vlastněn také právníckými osobami. Do roku 1994 se podařilo Klubu českých turistů získat zpět část svého majetku z roku 1948. Pátý objekt na území Moravskoslezských Beskyd vybudoval Klub českých turistů v roce 2015 na Lysé hoře, kde byla postavena nová Bezručova chata.

Méně úspěšná byla Pohorská jednota Radhošť, která získala pouze jeden ze sedmi objektů, jež dříve vlastnila. V polovině 90. let 20. století byl areál Pusteven zapsán na seznam národních kulturních památek, čímž Česká republika získala dva objekty (Chata Libušín spojená s Pústevňou v jeden objekt a Chata Maměnka).

V roce 1992 figurovaly ve vlastnické struktuře horských chat v Moravskoslezských Beskydech také tři další spolky – Tělovýchovné jednoty Baník Ostrava a Nový Jičín, a také občanské sdružení MOST a CESTA.

Obř. 48: Vývoj budování horských chat v Moravskoslezských Beskydech v letech 1890–2020 (Zdroj: vlastní zpracování)

Na obrázku č. 48 je znázorněna dynamika vývoje horských chat na území Moravskoslezských Beskyd. Grafické znázornění je rozděleno zelenými liniemi do čtyř časových etap. V prvním časovém období, které končí rokem 1918 je pozorován pozvolný nárůst počtu horských chat. Mezi lety 1910–1918 si lze však všimnout jisté stagnace, která je dána zejména vlivem 1. světové války. Razantní nárůst počtu horských chat je pozorován ve druhém časovém úseku, který začíná rokem 1919 a jeho konec je ohraničen ukončením 2. světové války v roce 1945. Na první pohled je zřejmé, že křivky obou časových období mají podobný charakter, kdy ke konci daného úseku nastává období stagnace. V obou případech je stagnace dána světovými válkami. Třetí časová etapa je naopak typická poklesem horských chat. V roce 1990 začíná poslední časový úsek, kdy došlo opět k rychlému nárůstu počtu horských objektů. V tomto období již k žádným velkým výstavbám či naopak rušením horských chat neprobíhá. Celkově by se celých 130 let dalo rozdělit na dvě poloviny, kdy do roku 1945 dochází k nárůstu horských objektů, naopak ve zbývajícím období došlo spíše k poklesu a posléze ke stagnaci.

6.5 Dostupnost horských chat

Dostupnost horských chat je důležitým aspektem, který ovlivňuje samotnou návštěvnost objektu turisty. Čím je daná chata blíže výchozímu bodu (parkoviště, autobusová či železniční

zastávka), tím větší je pravděpodobnost, že si ji turista vybere za cíl svého výletu. Do hor se totiž nevydávají pouze lidé v produktivním věku, pro které není žádný problém ujít např. 10 kilometrů a vystoupat 800 výškových metrů, ale také senioři, kteří v horách hledají spíše klid, obdivují je a pozorují, jak se různé lokality během jejich života proměnily.

Zářným příkladem toho, že návštěvnost dané lokality je do velké míry limitujícím její dostupností, jsou Pustevny. Areál, který leží na hranici Moravskoslezského a Zlínského kraje v nadmořské výšce 1 000 m je navštěvován stovkami tisíc lidí ročně. Jednak je to atraktivitou Pusteven, kde se nachází jedny z nejstarších horských objektů v Moravskoslezských Beskydech postavené ve stylu lidové secese (chaty Libušín a Maměnka) a nově vybudovaná dřevěná stavba Stezka Valaška. Ovšem velký podíl na návštěvnosti této lokality má i její dostupnost. Přímo na vrchol vede totiž autobusová linka. Ve všední dny vyjede z autobusového nádraží v Rožnově p. Radhoštěm každou hodinu autobus plný turistů. O víkendu během dopoledne dokonce každou půl hodinu. Cesta autobusu mezi těmito dvěma stanicemi trvá 44 minut a provozuje ji společnost TQM – holding s.r.o.

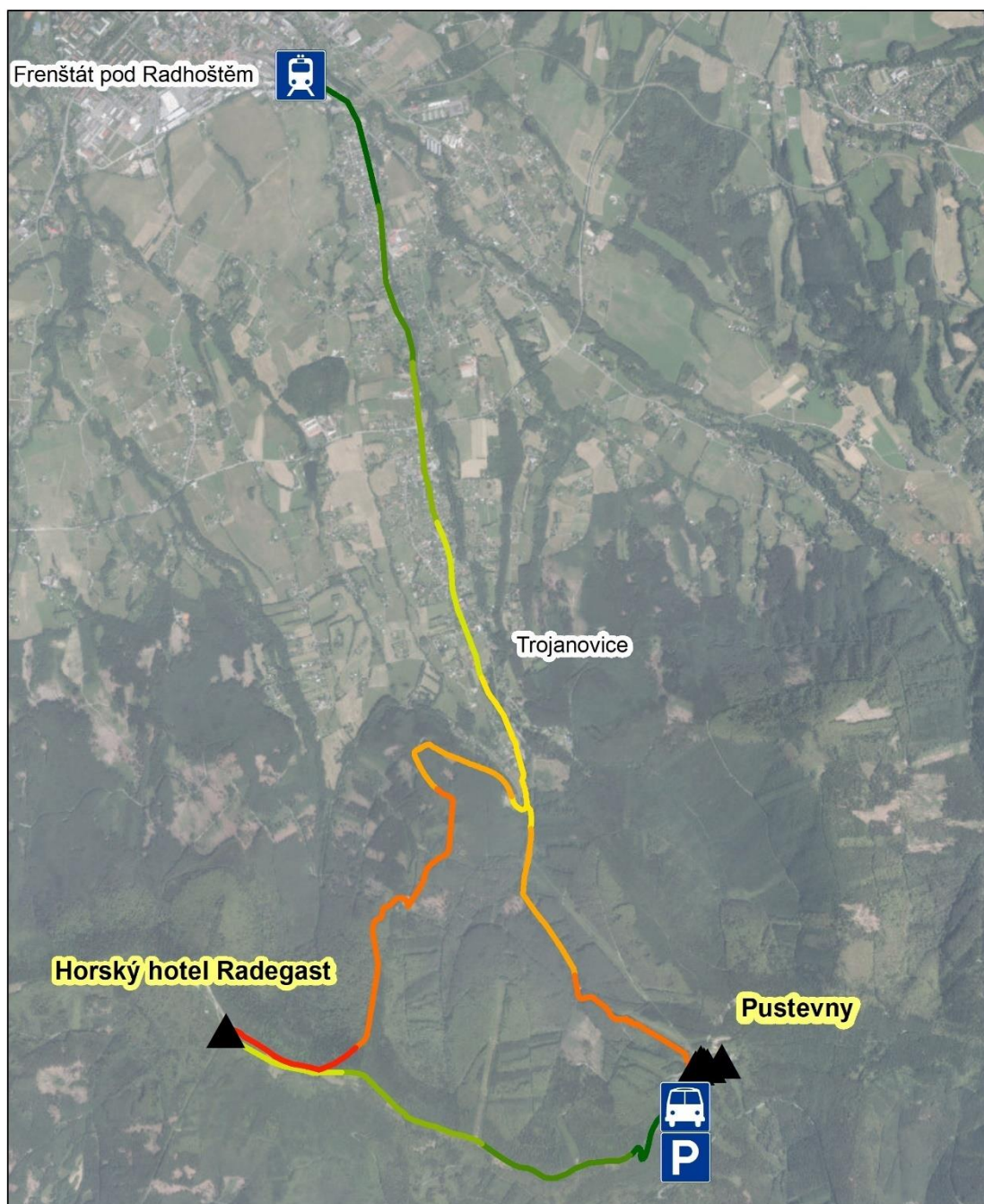
Turisté přijíždějící z Moravskoslezského kraje sice takovou možnost využít nemohou, avšak nemusí zoufat, jelikož z obce Trojanovice vede přímo na vrchol lanová dráha. Původní lanová dráha byla vybudována v roce 1940 a byla vůbec první sedačkovou lanovkou v Evropě. Pro turisty přijíždějící vlakem je nejideálnějším výchozím bodem vlakové nádraží ve Frenštátě p. Radhoštěm, které je od areálu vzdáleno přes sedm kilometrů. Mohou se také přiblížit autobusem na zastávku Trojanovice, Ráztoka, odkud vede necelé tři kilometry dlouhá turistická trasa. Z Pusteven se postupem času stalo spíše komerční místo, jelikož přímo na vrcholu se nachází spousta stánků s různými pochutinami, sladkostmi, suvenýry atd. Úplně se vytrácí kouzlo horské lokality, do které míří lidé za odpočinkem a obdivováním krásy přírody. Mezi místními je tato lokalita přezdívána také jako Valašský Václavák.

Tab. 8: Dostupnost Pustevny z nejbližších výchozích bodů (parkoviště, autobusová či železniční zastávka)

Výchozí bod	Autobusová doprava		Železniční doprava [km]		Osobní doprava [km]	
	vzdálenost [km]	čas [min]	vzdálenost [km]	čas [min]	vzdálenost [km]	čas [min]
Pustevny, konečná	0,3	5	-	-	-	-
Trojanovice, Ráztoka	2,8	42	-	-	-	-
Rožnov p. R. žel. Nádraží	-	-	13	195	-	-
Frenštát p. R., nádraží	-	-	7,3	110	-	-
Kunčice p. Ondřejníkem	-	-	8,6	129	-	-
Parkoviště Pustevny	-	-	-	-	0,5	8
Parkoviště Trojanovice, Ráztoka	-	-	-	-	2,7	41

Zdroj: vlastní zpracování

Velmi dobré spojení vede také do Trojanovic z Ostravy. Odtud vyjíždí autobus z ústředního autobusového nádraží (ÚAN) každou hodinu, a to jak ve všední dny, tak i o víkendu. Cesta trvá okolo hodiny a půl s přestupem ve Frenštátě p. Radhoštěm. V sobotu a neděli vyjíždí dokonce autobus v 7:30 přímo do Trojanovic. Cesta trvá 1 hodinu a 16 minut. Trasa je provozována společností ČSAD Frýdek-Místek. Tento spoj projíždí také Frýdkem-Místkem, kde bývá obvykle v 8:00. Informace o autobusových či železničních spojích jsou volně dostupné na webových stránkách Informačního dopravního systému (IDOS). Pro turisty, kteří preferují cestování osobní dopravou je nejkratším výchozím bodem na Pustevny parkoviště, které je v těsné blízkosti areálu. Parkoviště je však regulováno a v případě naplnění kapacity nejsou další automobily vpuštěny. Je tak důležité si výlet autem vhodně naplánovat.

Obr. 49: Cestní dostupnost areálu Pustevny a horského hotelu Radegast

7 Závěr

Budování horských chat na území Moravskoslezských Beskyd je od počátku ovlivněno především činností tří turistických spolků. Nejprve začala stavět své chaty Pohorská jednota Radhošť. První oblastí, do které se začaly koncentrovat turistické objekty jsou Pustevny. V průběhu 90. let 19. století se na vymezeném území začíná angažovat německý spolek Beskidenverein. Klub československých turistů začal pronikat na území Moravy a Slezska až na přelomu 19. a 20. století, přičemž první chaty začíná stavět až v průběhu 20. let 20. století. Největší rozmach v budování horských chat na území Moravskoslezských Beskyd byl pozorován od 90. let 19. století do vypuknutí 2. světové války. Po roce 1945 došlo k zániku německé turistické organizace Beskidenverein a ke sloučení českých spolků do Sokola a později do Československého svazu tělesné výchovy a sportu. Veškerý majetek zaniklých spolků převzala státem řízená a vlastněná organizace. Od této chvíle docházelo na tomto území k úbytku horských chat. Situace se zlepšila po pádu komunistického režimu po roce 1989. Po roce 1990 se do vlastnické struktury horských objektů připojují i soukromé firmy.

Součástí diplomové práce bylo vytvoření typologie horských chat. V této souvislosti došlo k vytvoření čtyř typologií podle různých kritérií. Typologie podle vlastnické struktury je členěna do čtyř časových etap shodných s kapitolou o budování horských chat na území Moravskoslezských Beskyd. Vlastnická struktura horských chat se během celého období dynamicky měnila. V současnosti je provozováno 13 objektů ve vlastnictví právnických osob a 9 ve vlastnictví soukromých osob. Pět horských chat patří Klubu českých turistů a pouze jedna chata byla vrácena Pohorské jednotě Radhošť, která obnovila činnost stejně jako Klub českých turistů v roce 1990. Tři horská zařízení jsou ve vlastnictví skupiny ostatních spolků, kam patří Tělovýchovné jednoty Baník Ostrava a Nový Jičín a sdružení MOST a CESTA. V roce 1995 byl na seznam národních kulturních památek zapsán areál Pusteven, a to společně s chatami Libušín a Maměnka, které jsou nyní ve vlastnictví České republiky. Jeden objekt patří také městu Třinec. Typologie podle nadmořské výšky byla rovněž rozdělena do pěti kategorií ve čtyřech časových etapách. V současnosti leží největší počet horských chat pod 800 m n. m., naopak nejméně se jich nachází v nadmořské výšce 1 001–1 100 m. Typologie podle účelu využívání byla rozdělena do čtyř skupin. Z celkového počtu 34 chat jich až 19 nabízí ubytování i stravování. Pouze ubytování poskytuje 6 objektů. Stejný počet objektů nabízí ubytování, stravování a dokonce i wellness. Ve dvou horských chatách se podávají pouze nápoje a rychlé občerstvení. U jedné chaty nebyl její účel zjištěn. Poslední typologie byla vytvořena podle doby vzniku chaty. Nejvíce horských objektů bylo postaveno či obnoveno v letech 1931–1945, a to

hned 17. Jedenáct objektů bylo vybudováno od konce 2. světové války do současnosti. Nejméně horských chat vzniklo v letech 1900–1920, a to pouze sedm.

Součástí práce je také dostupnost jednotlivých chat či horských lokalit. Zde je popsána dostupnost nejnavštěvovanější lokality Moravskoslezských Beskyd, kterou jsou Pustevny. V těsné blízkosti areálu se nachází autobusová zastávka, na kterou vede pravidelná linka z Rožnova p. Radhoštěm. Asi 50 metrů pod touto zastávkou se nachází parkoviště pro osobní automobily. Nejkratším výchozím bodem při použití železniční dopravy je vlakové nádraží ve Frenštátě p. Radhoštěm. Odtud vede turistická trasa na Pustevny v délce přes 7 kilometrů. Lze však využít také autobusové spojení na zastávku Trojanovice, rest. Ráztoka, odkud vede turistická trasa v délce necelých tří kilometrů. Mapy časové a cestní dostupnosti jsou součástí přílohy.

Summary

The introduction to this work explains the reasons for selecting the specific topic and also provides the reasoning for selection of the region, as well as outlining the content of this paper. The following chapters define the goals the paper endeavours to achieve. The primary goal is to compile the dynamics of development of mountain chalets in the region of the Moravskoslezské Beskydy Mts.

The next chapter consists of the methods of work and provides information about what data was processed and what maps were used. It also describes creation of data sets, particularly vector layers and also the method by which the network analysis was created in ArcGIS software. This chapter then discusses division of this work into four time phases, which is followed by an explanation of chalet typology. The chalets were classified according to several criteria. The end of this chapter contains an explanation of chalet accessibility, including reasoning for the selection of the interval of accessibility.

This is followed by a chapter devoted to hiking in the region of the Moravskoslezské Beskydy Mountains, which includes a physical-geographical description of the defined region. This is followed by sub-chapters about hiking associations, which were very active in the region of this mountain range. These included Pohorská jednota Radhošť, Czech/Czechoslovak Tourist Club and the German Beskidenverein Association.

The next chapter is devoted to chalet typology. In this chapter the chalets are classified depending on their time of origin, the purpose of their use, their altitude and by ownership structure. Each criterion is divided into several categories, which are mentioned in the work method chapter. Typology by altitude and ownership structure is classified by time phase, as also mentioned in the work methods. The next chapter is the historic part, which portrays chronological development of construction of mountain chalets in the region of the Moravskoslezské Beskydy Mts. This part is also divided into four time periods and explains the typical characteristics of the individual time periods. This chapter also includes clear graphic portrayal of the duration of individual mountain structures.

The penultimate chapter contains chalet accessibility. It describes the accessibility of the Pustevny complex in detail, as the most popular location in the area of interest. Accessibility is processed from the aspect of both time and road access. The achieved results of the work are summarised in the conclusion. The annexes to the paper include a map of distribution of

mountain chalets in the region of the Moravskoslezské Beskydy Mountains and also maps of the accessibility of individual chalets and mountain locations from the aspect of road access and time.

Použitá literatura a zdroje

Tištěné zdroje:

BALÁŠ, M. (1982): *Beskydy*. Praha: Olympia. 341 s.

Beskydy [Měřítko 1:75.000]. 2. vyd. Praha: Ústřední správa geodesie a kartografie, 1959. sign. 164.800/2. vydání

Beskydy [Měřítko 1:100 000]. 2. vyd. Praha: Geodetický a kartografický podnik, 1983. Soubor turistických map 1:100 000. sign. 511.694/2. vydání

BROŽ, J. (1925): *Chaty KČST: Masarykova útulna KČST na Bezkydě*. Časopis turistů. Praha: Klub českých turistů. 1925, roč. 37, s. 1–2.

CICHÁ, I. (2011): *Beskydské Gruně za Olzou a Vislou = Beskidzkie gronie za Olzą i Wisłą*. Bystřice: Regio. 253 s.

ČERMÁK, L. (2000): *Poznámky k počátkům turistiky v těšínských Beskydech*. Těšínsko: vlastivědný časopis. Ostrava: Slezský studijní ústav s Vlastivědným kroužkem při Okresním muzeu v Českém Těšíně, 2000, roč. 43, č. 3, s. 18–21.

ČETYNA, B. (1966): *Radhošť v minulosti a přítomnosti*. Nový Jičín: Vlastivědný ústav. 45 s.

DEMEK, J. a P. MACKOVČIN (2014): *Zeměpisný lexikon ČR. Hory a nížiny*. Brno: Mendelova univerzita v Brně. 3. vydání. 607 s.

GELETIČ, J. a kol. (2013): *Úvod do ArcGIS 10*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. 141 s.

JUŘÁK, P. (2017): *Beskydy: ve stínu Lysé hory*. Praha: Regia. 214 s.

KARL, F. a J. PTÁK (1931): *Moravskoslezské Beskydy: Hory Vsacké, Javorníky* [Měřítko 1:100 000]. 4. doplněné a opravené vydání. Moravská Ostrava. sign. 978.095

KRÁL, M. (1988): *Československá turistika*. Praha: Olympia. 148 s.

LOUKA, O. (2010): *Základy turistiky a sportů v přírodě*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. 167 s.

MALINA, K. J. (2017): *Z dějin Martináku od 18. století do r. 1914*. Hornobečvanský zpravodaj. Horní Bečva: Obecní úřad, 2017, č. 1, s. 6.

- MALINA, K. J. (2017): *Z dějin Martináku v letech 1914–1932*. Hornobečvanský zpravodaj. Horní Bečva: Obecní úřad, 2017, č. 2, s. 10.
- Moravskoslezské Beskydy* [Měřítko 1:50 000]. 2. vyd. Praha: Klub českých turistů, 1998.
- NINGER, M. (2003): *Český sport 1862–1914*. Kladno. 303 s.
- PELC, M. (2004): *Německý horský spolek Beskidenverein*. Těšínsko: vlastivědný časopis, roč. 47, č. 3, s. 8–19
- PETRÁČEK, J., BALATKA, B. a M. LUDVÍK (1986): *Malá encyklopedie turistiky*. Bratislava: Olympia. 345 s.
- PIEGZOVÁ, D. (2000): *Obrázky z dávné turistiky: Chata Ropička*. Těšínsko: vlastivědný časopis. Ostrava: Slezský studijní ústav s Vlastivědným kroužkem při Okresním muzeu v Českém Těšíně, 2000, roč. 43, č. 1, s. 28–31.
- POLÁŠKOVÁ, J. a J. POLÁŠEK (2009): *Historie beskydské turistiky: sto dvacet let organizované turistiky v Moravskoslezských Beskydech: turistické chaty na Frýdecko-Místecku, Třinecku a Jablunkovsku*. Ostrava. 253 s.
- PORUBA, J. (2012): Do redakční pošty došlo. Zpravodaj obce Dolní Bečva. Dolní Bečva, 2012, č. 4, s. 25–28.
- QUITT, E. (1971): *Klimatické oblasti Československa: Climatic regions of Czechoslovakia*. Brno: Geografický ústav ČSAV. 73 s.
- SLÁDEK, J. (2003): *Kudy chodím po turistických trasách*. Přerov: Šárka. 120 s.
- SOBOTKA, R. (2020): *Horské boudy a chaty v Beskydech*. Líbeznice: Víkend. 159 s.
- STOKLASA, R. (2013): *Radhošť: historie a současnost*. Rožnov p. Radhoštěm. 151 s.
- ŠRUBAŘ, J. (2004): *120. výročí založení Pohorské jednoty Radhošť (období od roku 1950)*. Hlasy muzea ve Frenštátě pod Radhoštěm: vlastivědný časopis. Nový Jičín: Muzejní a vlastivědná společnost, 2004, roč. 21, č. 4, s. 80–82.
- VOREL, S. (1969): *Moravskoslezské Beskydy*. Praha: Olympia. 95 s.
- WAWRECKA, H. (2016): *Beskydy v proměnách času*. Třinec: Wart. 116 s.
- WEISSMANNOVÁ, H. (2004): *Ostravsko*. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. Chráněná území ČR. 454 s.

Internetové zdroje:

Historie Domu sv. Josefa. Online dostupné na <https://www.dsvj.cz/historie/>. [cit. 2021-03-25]

Horská chata Doroťanka. Online dostupné na <http://www.dorotanka.cz/>. [cit. 2021-04-10]

Chata Skurečena. Online dostupné na <https://kct.cz/chaty/chata-skurecena>. [cit. 2021-04-05]

Příběh Kolářovy chaty. Online dostupné na <https://www.kolarovachata.cz/pribeh-chaty/>. [cit. 2021-04-10]

Ubytování ve srubu. Online dostupné na <https://kct-banik-ostava.webnode.cz/pokoje>. [cit. 2021-03-20]

Z historie hotelu Visalaje. Online dostupné na <https://www.hotelvisalaje.cz/historie-hotelu.php>. [cit. 2021-04-10]

Seznam příloh

Vázané přílohy:

Příloha č. 1: Skokanské můstky na Pustevnách (zdroj: soukromý archiv)

Příloha č. 2: Hotel Charbulák (zdroj: vlastní fotografie)

Příloha č. 3: Horská chata Dům u sv. Josefa (zdroj: vlastní fotografie)

Příloha č. 4: Švarná Hanka (zdroj: vlastní fotografie)

Příloha č. 5: Horské chaty na území Moravskoslezských Beskyd podle doby vzniku (zdroj: vlastní zpracování)

Volné přílohy na CD:

Příloha č. 6: Mapové listy cestní dostupnosti horských chat na území Moravskoslezských Beskyd (sada 20 souborů JPG)

Příloha č. 7: Mapové listy časové dostupnosti horských chat na území Moravskoslezských Beskyd (sada 20 souborů JPG)

Příloha č. 1

Obr. 50: Skokanské můstky na Pustevnách (zdroj: soukromý archiv)

Příloha č. 2

Obr. 51: Hotel Charbulák (zdroj: vlastní fotografie)

Příloha č. 3

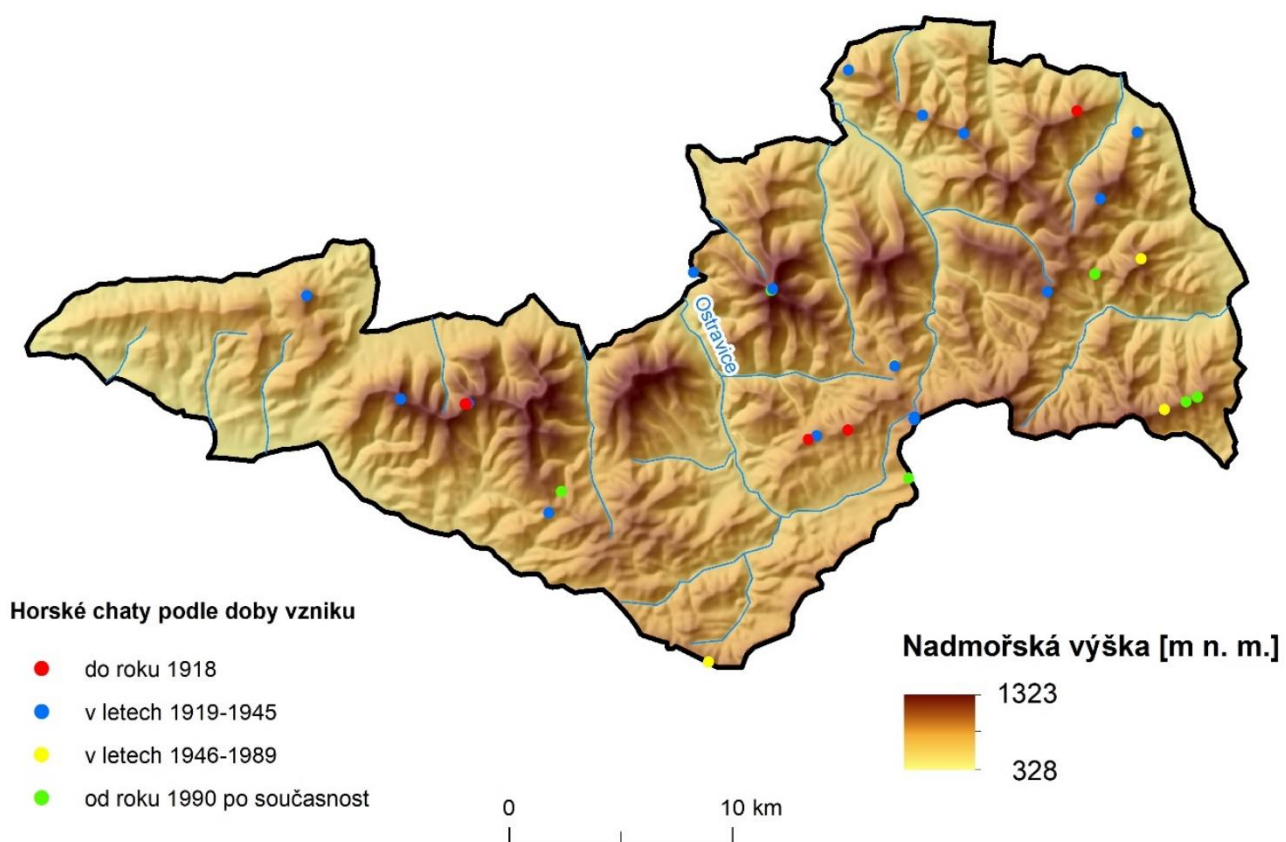
Obr. 52: Horská chata Dům u sv. Josefa (zdroj: vlastní fotografie)

Příloha č. 4

Obr. 53: Švarná Hanka (zdroj: vlastní fotografie)

Příloha č. 5

Obr. 54: Horské chaty na území Moravskoslezských Beskyd podle doby vzniku (zdroj: vlastní zpracování)